

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΟΑ'	ΤΕΥΧ. Α'	ΙΩ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ. 72.18.308	15 ΜΑΡΤΙΟΥ 1994	ΑΡΙΘ. 5
----------	----------	---	-----------------	---------

ΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ EN SANTIAGO DE COMPOSTELA*

Γ'

9) Ἐν τοῖς Τμήμασι τοῦ Ε' Παγκοσμίου Συνεδρίου Πίστεως καὶ Τάξεως συνεζητήθη εὐρύτατα τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων **Λειτουργήματος καὶ Χαρίσματος**. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐτονίσασμεν, ὅτι τὰ βυζαντινὰ λειτουργικὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα ἔχουν πνευματολογικὸν καὶ ἐπικλητικὸν χαρακτήρα, προϋποθέτουν ὅτι τὸ Λειτουργημα καὶ τὸ Χάρισμα δὲν εἶναι κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων, οὔτε διάκεινται ἀνταγωνιστικῶς πρὸς ἀλλήλα, ἐφ' ὅσον ἡ Ἐκκλησία ἐποικοδομεῖται «ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ

Τοῦ κ. **ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ**

Ὁμοτ. Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὖξει εἰς ναὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ» (Ἐφ. β', 20-31).

Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συνδέονται ἀρρήκτως μετ' ἀλλήλων ἡ ὀριζοντία ἐν τῇ Ἱστορίᾳ διάστασις μετὰ τῆς κατακορύφου - χαρισματικῆς. Τὸ Λειτουργημα ὑποβοηθεῖ τὴν ἐπαφὴν ἡμῶν πρὸς τὸν κύριον φορέα πάντων τῶν χαρισμάτων, τὸν Χριστόν, Ὅστις ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι εἶναι παρὼν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ συνεχίζει ἐν Αὐτῇ τὸ ἀπολυτρωτικὸν Του ἔργον. Χαρακτηριστικῶς ὁ Ἑλλήν θεολόγος Συμεῶν Θεσσαλονίκης ἔχει τονίσει τὰ ἑξῆς: «(Κατὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ διακόνου ὁ ἐπίσκοπος) “εἰς διάκονον” εἰπὼν **καὶ τὸ χάρισμα δίδωσιν**. Καὶ ὁ χειροτονούμενος τὴν διακονίαν ἔλαβε τῷ λόγῳ τοῦ Ἱεράρχου εὐθύς ἐνεργῆς γὰρ ἐστὶ τῷ παναγίῳ καὶ θείῳ Πνεύματι· ὅτι καὶ οὐκ αὐτὸς οἶα ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς Ἱεράρχης λέγει μετὰ τῆς **Χάριτος**· καὶ τὴν **Χάριν** ἐπεκαλέσατο· καὶ ἡ **Χάρις ἐνεργεῖ**, ὅτι καὶ ἐνεργῆς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ· καὶ ὅτι πάντα

ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα» (Συμεῶν Θεσσαλονίκης, Περὶ τῶν ἱερῶν χειροτονιῶν, Migne Ἐ.Π. 155, 377). Ἀνάλογα τονίζει ὁ ἅγιος Συμεῶν Θεσσαλονίκης διὰ πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ Λειτουργήματα.

10) Ἐν τῷ Ε' Παγκοσμίῳ Συνεδρίῳ Πίστεως καὶ Τάξεως ἐπανήρχετο εὐκαίρως - ἀκαίρως, ἄλλοτε σαφῶς καὶ ἄλλοτε συγκεκαλυμμένως τὸ ζήτημα τῆς **χειροτονίας τῶν γυναικῶν**. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, κατὰ τὴν σχετικὴν ἐν τῷ Β' Τμήματι συζήτησιν, ἐλέχθησαν ὑπὸ τοῦ γραφόντος τὰ ἑξῆς: «Ἐπὶ πολλὰ ἔτη —ιδίως ἐν τοῖς συνεδρίοις τῆς Ὀλομελείας τοῦ Τμήματος “Πίστις καὶ Τάξις” (ἐν Stavanger τῆς Νορβηγίας καὶ ἐν Βουδαπέστη) ἐπαναφέρεται, ὡς μὴ ὄφειλε, πρὸς συζήτησιν τὸ ἴδιον θέμα. Ἀλλ' ἤδη ἐν Stavanger τὸ ἔτος 1984 εἶχον τονίσει, ὅτι ἡ παράδοσις τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἔχει λύσει τὸ πρόβλημα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: Ἐν μᾶ ἐποχῇ, καθ' ἣν ἐν τῇ Χριστιανικῇ Δύσει ἀκόμη καὶ Ἐκκλησιαστικαὶ Σύνοδοι συνεζήτουν ἐὰν ἡ γυνὴ εἶναι εἰκὼν τοῦ Θεοῦ καὶ πλήρης ἄνθρωπος, ἡ Ἑλληνικὴ Χριστιανικὴ Ἀνατολή κατὰ ρηξικέλευθον καὶ πρωτοπορειακὸν τρόπον προώθησε τὴν παρὰ τὸ ἱερὸν θυσιαστήριον χειροτονίαν τῶν διακονισσῶν. Ἡ χειροτονία τῶν διακονισσῶν ἐξ ἐπόψεως λειτουργικῆς ἦτο κατὰ πάντα ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ διακόνου. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ 6η Ἰουστινιάνειος Νεαρά (Novella), ἣτις, ὁμιλοῦσα περὶ τῆς “ἱερωσύνης” τῶν διακονισσῶν, ἔχει τὸν τίτλον: “Περὶ τοῦ πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἄρρενας καὶ θηλείας”. Ἀλλ' ἐξ ἐπόψεως νομοκανονικῆς ἡ χειροτονία τῶν διακονισσῶν, παρὰ τὰς λειτουργικὰς αὐτῆς ὁμοιότητας πρὸς τὴν χειροτονίαν τοῦ διακόνου, εἶχεν —ἐν συγκρίσει πρὸς ταύτην— ἰδιότυπον (sui generis) χαρακτήρα, ἐφ' ὅσον δὲν παρεῖχεν εἰς τὰς χειροτονουμένας δικαιοῦματα δι' ἄνοδον εἰς τοὺς βαθμοὺς τοῦ πρεσβυτέρου ἢ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 131 τοῦ ὑπ' ἀρ. 4 τεύχους.

του επισκόπου. Τὰ καθήκοντα τῆς διακόνου ἦσαν μὲν δι' ὠρισμένους τομεῖς διακονικά, ὡς ἦσαν καὶ τὰ τοῦ διακόνου διὰ παρομοίους ἢ ἄλλους τομεῖς ὡσαύτως διακονικά, ἀλλ' οὐχὶ **ιερουργικά** (διὰ τέλεσιν τῶν θεῶν Μυστηρίων). Ἡ οὐσία τοῦ διακονικοῦ βαθμοῦ δὲν σχετίζεται πρὸς τὴν δυνατότητα τῆς ἀναδείξεως αὐτοῦ εἰς πρεσβύτερον καὶ ἐπίσκοπον. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία μαρτυρεῖ τὴν ὑπαρξιν διακεκριμένων διακόνων, οἵτινες ἰσοβίως παρέμειναν διάκονοι, ἔστω καὶ ἐὰν διέπρεψαν ὡς ἐκκλησιαστικαὶ προσωπικότητες».

Εἰς ταῦτα, τὰ ὁποῖα ὑπεμνήσαμεν ἐν Santiago de Compostela, ἃς ἐπιτραπῆ νὰ προσθέσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι μερικοὶ Ὀρθόδοξοι ἀδελφοὶ αἰσθάνονται δυσκολίαν νὰ υἰοθετήσουν ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος παράδοσις ἔχει υἰοθετήσῃ περὶ τῆς χειροτονίας τῶν διακονισσῶν. Αἱ ἐπιφυλάξεις των θὰ ἀρθοῦν, ἐὰν γίνῃ συνειδητόν, ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου πρέπει ἀφ' ἑνὸς νὰ ἀποφεύγεται τὸ ἤδη μνημονευθὲν λογικὸν σφάλμα τῆς τῶν «ὄρων τετράδος» (quaternio terminorum), τὸ ὁποῖον εἶναι ὀφθαλμοφανὲς ὅταν δὲν γίνεται διάκρισις μεταξὺ τῆς **διακονικῆς** καὶ τῆς **ιερουργικῆς** ἱερωσύνης, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ μὴ λησμονῆται, ὅτι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἶναι δυνατὴ ἡ συνύπαρξις ποικίλων χαρισμάτων, διακονημάτων καὶ λειτουργημάτων.

11) Ἐν Santiago de Compostela, κατὰ τὴν κριτικὴν ἀξιολόγησιν τοῦ Ε' Παγκοσμίου Συνεδρίου «Πίστews καὶ Τάξεως», ἥτις ἀξιολόγησις ἐγένετο κατὰ τὰς μετὰ τὸ πέρας αὐτοῦ πραγματοποιηθείσας συνεδρίας τῆς Ὀλομελείας καὶ τῆς Διαρκούς (Ἐκτελεστικῆς) Ἐπιτροπῆς τοῦ Τμήματος «Faith and Order», ἐπεσημάνθη ὑπὸ τοῦ γράφοντος καὶ ὑπὸ ἄλλων, ὅτι ὁ διατεθεὶς διὰ τὰς συζητήσεις χρόνος ἦτο πολὺ περιορισμένος, ἐνῶ ἐσπαταλήθη πολὺς χρόνος εἰς πολλὰς ὁμιλίας, αἵτινες ἐπανελάμβανον συχνάκις τὰς ἰδίας αὐτονοήτους ἀληθείας καὶ πράγματα γνωστὰ εἰς οἰονδήποτε ἀπλοῦν Χριστιανόν. Ὡσαύτως προσέθεσα, ὅτι ἡ ἔκτασις τοῦ πρὸς συζήτησιν κειμένου (discussion paper) καὶ τῶν Ἐκθέσεων τῶν Τμημάτων τοῦ Συνεδρίου ἦτο ὑπὲρ τὸ δέον ἐκτενής. Πολλοὶ ἐπουσιῶδεις παράγραφοι κηρυγματικῆς μορφῆς κατέπνιξαν τὰ οὐσιώδη σημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἔπρεπε νὰ δοθῆ προτεραιότης κατὰ τὰς συζητήσεις. Οὕτως ἐγένοντο πολλοὶ ἀποκλίσεις ἐκ τοῦ κυρίου θέματος τοῦ Συνεδρίου καὶ λοξοδρομήσεις, ὀδηγοῦσαι, ὡς ἤδη εἶπομεν, εἰς τὸ ἄπειρον.

Διὰ τὰς λοξοδρομήσεις ταύτας, αἱ ὁποῖαι ἐπεσημάνθησαν ἐν Santiago de Compostela, ὁ γράφων καὶ ἐν Crêt - Bérard τῆς Ἑλβετίας, κατὰ τὴν πρόσφατον ἐτησίαν συνέλευσιν τῆς Faith and Order

Standing Commission (3-11 Ἰανουαρίου 1994), – ὅταν συνεζητεῖτο προταθὲν πρόγραμμα πολλῶν προσεχῶν Μελετῶν καὶ δραστηριοτήτων τοῦ Τμήματος «Πίστις καὶ Τάξις»–, εἶπε τὰ ἑξῆς: «Τὸ προτεινόμενον Πρόγραμμα Μελετῶν τῆς Faith and Order Commission φέρει εἰς τὴν μνήμην μου τὸν ὁμώνυμον ἥρωα τοῦ ἔργου “Peer Gynt” («Πέερ Γκύντ») τοῦ Ibsen, τὸ ὁποῖον εἶχον ἀναγνώσει εἰς ἑλληνικὴν μετάφρασιν, ὅταν ἤμην φοιτητῆς καὶ περὶ τοῦ ὁποίου κατὰ τὴν διάρκειαν ἐνὸς γεύματός μας (δηλ. τῶν συνέδρων ἐν Crêt - Bérard) εἶχον συζητησὶν μετὰ τῆς Νορβηγίδος Καθηγητοῦ Δρος κ. Turid Karlsen Seim, Κοσμήτορος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ἐν Oslo Πανεπιστημίου. Ὁ Πέερ Γκύντ ἀπέφυγε νὰ ἀντιμετωπίσῃ κατὰ μέτωπον τὰ δύσκολα προβλήματα τῆς ζωῆς, διότι ἦτο ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Böigen (Μπέϊγκεν), δηλ. τῆς ἀφηρημένης προσωποποιήσεως τοῦ πνεύματος τοῦ συμβιβασμοῦ. Ὅταν ὁ Peer Gynt ἐπρόκειτο νὰ ἀντιμετωπίσῃ δύσκολον πρόβλημα καὶ νὰ λάβῃ ἀπόφασιν, τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἐπιθύριζεν εἰς αὐτόν: “Κάμε τὸν γύρο, ξέφυγε μὲ κυκλοτερεῖ κίνησι, δηλ. ἀπόφυγε τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ἐμποδίου”. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν συζητήσεών μας τὰς τελευταίας ἡμέρας πολλάκις διηρωτήθη: Καὶ τὸ Τμήμα “Πίστις καὶ Τάξις” δὲν διενεργεῖ κυκλοτερεῖς κινήσεις ἀποφεύγον νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰ συγκεκριμένα κρίσιμα προβλήματα τῶν διεκκλησιαστικῶν σχέσεων πρὸς χάριν οἰκουμενικῆς διπλωματίας καὶ ἀβροφροσύνης; Θεωρῶ καθήκόν μου νὰ θέσω τὸ ἐρώτημα τοῦτο. Εἶναι λυπηρὸν ὅτι τὸ εὐρὸν φάσμα τῶν μελετῶν μας ἔχει καθαρῶς ἀκαδημαϊκὸν χαρακτήρα, χωρὶς νὰ συντελῆ εἰς τὴν λύσιν καὶ ἐξάλειψιν συγκεκριμένων προβλημάτων. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ εἶμαι κατὰ τὰς συζητήσεις μας ὁ advocatus diaboli. Αἱ παρεμβάσεις μου ἔχουν ὡς αἰτίαν τὴν ἀγωνίαν διὰ τὸν κίνδυνον τοῦ ἐκφυλισμοῦ τοῦ, ἀπομακρυνθέντος ἐν πολλοῖς ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ σκοποῦ του, Τμήματος “Πίστις καὶ Τάξις”. Φοβοῦμαι, ὅτι ὁ πλουραλισμός, τὸ πλῆθος καὶ ἡ ἔκτασις τῶν θεμάτων ἐν τῷ προτεινόμενῳ Προγράμματι Μελετῶν μας ἔχουν ὡς αἰτίαν τὸν ἀδιέξοδον ἡμῶν κατὰ τὴν ἀναζήτησιν τῆς ὁρατῆς ἐνότητος (visible unity). Ἀποφεύγομεν τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν δημιουργούντων τὸ ἀδιέξοδον ἐμποδίων διὰ μεγάλων παρεκκλίσεων ἐκ τῆς ἀρχικῆς πορείας καὶ διὰ λοξοδρομήσεων, αἵτινες δημιουργοῦν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ Τμήμα “Πίστις καὶ Τάξις” συνεχίζει τὴν μεγάλην του δραστηριότητα. Ἀποφεύγομεν νὰ μελετήσωμεν τὰ χωρίζοντα τὰς Ἐκκλησίας συγκεκριμένα ζητήματα, ἀντιπαρερχόμεθα αὐτὰ λοξοδρομοῦντες διὰ κυκλικῶν κινήσεων καὶ ἀσχολούμεθα περὶ ἐπου-

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ
ΤΗΣ ΑΥΤΟΥ ΘΕΙΟΤΑΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΤΟΣ,
ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ κ.κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ
ΠΡΟΣ ΤΑ ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΠΕΡΙ ΕΙΡΗΝΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΑΝΟΧΗΣ
(Πόλις, 8 Φεβρουαρίου 1994)

Σὰς ἐκφράζομεν εὐχαριστίας, Ραββίνε Arthur Schneier, διὰ τὴν δοθείσαν εἰς τὸ Συνέδριον τοῦτο μεγάλην ᾄθουσαν, ὡς καὶ δι' ὅλας τὰς προσπάθειάς σας πρὸς πραγματοποίησιν αὐτοῦ. Τὸ ἔργον σας πρὸς προώθησιν τῆς εἰρήνης, τῆς θρησκευτικῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μεταξὺ ὁμάδων κατανοήσεως ἐκτιμᾶται βαθέως. Ἄς εὐλογῇ ἡμᾶς ὁ Θεός.

Συμμεριζόμεθα τὴν ἐκφρασθεῖσαν ὑφ' ὑμῶν λύπη διὰ τὰ ἀθῶα καὶ ἀνυπεράσπιστα θύματα τῆς τελευταίας τραγωδίας τοῦ Σεράγιεβο, τὴν ὁποίαν καταδικάζομεν ὁμοῦ μετὰ τῶν αὐτουργῶν αὐτῆς, οἰοιδήποτε καὶ ἂν εἶναι αὐτοί.

Εὐχαριστοῦμεν καὶ τὸν Πρόεδρον καὶ φίλον ἡμῶν

σιώδη — οὐχὶ κεντρομόλα, ἀλλὰ — κεντροφύγα προγράμματα μελετῶν σεμιναριακοῦ χαρακτήρος».

6. Τὰ θετικὰ στοιχεῖα τῶν οἰκουμενικῶν συναντήσεων καὶ ἐκδηλώσεων ἐν Santiago de Compostela.

Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 5 κεφαλαίῳ τῆς παρούσης Ἐκθέσεως παρουσιάσθησαν τὰ κυριώτερα σχόλια, τὰ ὁποῖα ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ γράφοντος κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν οἰκουμενικῶν συναντήσεων ἐν Santiago de Compostela. Παρόμοια σχόλια ἔχουν γίνεῖ ὑπ' αὐτοῦ τόσον κατὰ τὸ παρελθὸν εἰς συνεδρίας τοῦ Τμήματος «Πίστις καὶ Τάξις» ἢ κλιμακίων αὐτοῦ, ὅσον καὶ προσφάτως ἐν Crêt - Bégar. Τὰ σχόλια ταῦτα ἀπέβλεψαν εἰς τὸ νὰ ὑποδειχθῶν σημεία τῆς Παθολογίας τοῦ κατ' ἐξοχὴν θεολογικοῦ αὐτοῦ ὄργανου τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς ὅλης Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, διὰ νὰ ἀφυπνισθῇ ἡ συνείδησις τῆς ἀναγκαιότητος τῆς ἐν αὐτῇ αυτοκριτικῆς καὶ ἀναθεωρήσεως τῆς μεθόδολογίας τοῦ ἔργου τῆς. Τὰ ἀρνητικὰ σχόλιά μας κατ' οὐδένα τρόπον πρέπει νὰ ἀποκρύψουν τὰ ἀναμφισβήτητα θετικὰ στοιχεῖα τῶν συναντήσεων ἐν Santiago de Compostela, ὡς καὶ τὰς δυνατὰς θετικὰς προοπτικὰς τῆς ὅλης Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, περὶ τῶν ὁποίων ἄς ἐπιτραπῇ νὰ προσθέσωμεν ἐν συνεχείᾳ ὀλίγα τινα.

(Συνεχίζεται)

Σοφολογιώτατον κ. Mehmet Nuri Yilmaz διὰ τὴν ἀνεκτίμητον σύμπραξίν του πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ὄντως ἱστορικοῦ Συνεδρίου τοῦτου.

Χαιρετιζόμεν ὅλους τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰς ἀδελφὰς ἡμῶν, συνελθόντας ἐκ διαφόρων σημείων τοῦ κόσμου διὰ τὸ λίαν ἐπίκαιρον Συνέδριον τοῦτο περὶ Εἰρήνης καὶ Θρησκευτικῆς Ἀνοχῆς.

Καίτοι θὰ ἐπικεντρῶσωμεν τὰς παρατηρήσεις ἡμῶν ἐπὶ προβλημάτων τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας καὶ τῆς περιοχῆς τοῦ Καυκάσου, ἄς μὴ λησμονῶμεν ὅτι οὐδὲν μέλος τῆς ἀνθρωπίνης οἰκογενείας ἔχει τὸ ἐπὶ τοῦ κακοῦ μονοπώλιον. Εἴμεθα ὅλοι ἀμαρτωλοὶ καὶ ἔχομεν ἀδήριτον ἀνάγκην τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἀναζητήσῃ ἐνὸς καλλιτέρου κόσμου. Ἄλλ' ἐνῷ τινες ἔχουν ὑποδείξει τὸ ἀνατόφρευκτον τῆς συγχρόνου «συγκρούσεως μεταξὺ πολιτισμῶν», ἐν τούτοις οἱ ἐκπρόσωποι πολλῶν ἐκ τῶν πολιτισμῶν τούτων συνήλθον ἐνταῦθα σήμερον ἐν πνεύματι ἀδελφοσύνης καὶ ἀρμονίας. Ὁ Οὐράνιος Πατὴρ ἡμῶν ἄς ἐνισχύῃ ἡμᾶς ἐν τῇ διατηρήσει τοῦ ἀδελφικοῦ τούτου πνεύματος καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς καταγραφῆς τῆς ἱστορίας ἡ Ἀνατολικὴ Εὐρώπη ὑπῆρξε σπουδαῖον σταυροδρόμιον πολιτισμῶν — ἕδαφος εὐρύτατον πρὸς συνάντησιν μεταξὺ πολλῶν καὶ διαφόρων φυλῶν, θρησκευμάτων καὶ λαῶν. Ἐνίοτε, φαίνεται ὅτι τὰ μόνα σταθερὰ χαρακτηριστικὰ ἡμῶν ὑπῆρξαν ἡ σύγκρουσις καὶ ἡ κατάκτησις.

Παραδόξως ὁμως, ἡ σύγκρουσις καὶ ἡ κατάκτησις ὑπῆρξαν ἐπίσης πρόξενοι εἰρήνης. Κατὰ τὴν ροὴν τῶν χιλιετιῶν, τὰ διαρκέστερα διαλείμματα εἰρήνης ἐπετεύχθησαν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατοριῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον καταλάβει μεγάλα τμήματα τῆς περιοχῆς. Ἀπὸ τῆς Μακεδονικῆς κατακτήσεως, μετὰ τὸν Ἑλληνιστικὸν αὐτῆς πολιτισμὸν, καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν περιόδων τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Ρωμαίων, Βυζαντινῶν, Ὀθωμανῶν, Ἀψβούργων, Ρώσων καὶ Σοβιετικῶν ἡ εἰρήνη εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπην ἐπετεύχθη, κατ' εἰρηνείαν, διὰ τοῦ ἄκρου τῆς σπάθης ἢ τῆς σφαίρας τοῦ περιστρόφου.

Ἡ θρησκευτικὴ ἀνοχὴ δὲν ὑπῆρξε πάντοτε συνοδὸς τῆς εἰρήνης. Εἰς κάθε παραδειγμα θρησκευτικῆς ἀνοχῆς, δύναται νὰ ἀντιταχθοῦν πλείονα παραδείγματα θρησκευτικῆς μισαλλοδοξίας. Ἡ εἰρήνη, ἡ ὁποία ἐπεβλήθη εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπην διὰ τῶν κατακτητικῶν αὐτοκρατοριῶν, ὑπῆρξε σχετικὴ – ἐδίδεται δὲ πάντοτε ὑπὸ τοὺς ὄρους τοῦ κατακτητοῦ. Πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τοῦτο, ὅχι νὰ τὸ ἐξιδανικεύωμεν.

Αἱ αὐτοκρατορίαι ἐκείναι ἐξηλείφθησαν διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ δυτικοῦ ἐθνικισμοῦ κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, ἡ Ἀνατολικὴ δὲ Εὐρώπη καὶ ὁ κόσμος δὲν ὑπῆρξαν πλέον τὸ αὐτό, ἀφ' ὅτου ὁ ἐθνικισμὸς ἐνεφανίσθη ὡς δύναμις θετικῆ, προσφέρων νέαν λογικὴν εἰς οἰκοδομὴν τῶν δημοκρατικῶν κρατῶν. Ἀλλ' ὁ ἐθνικισμὸς κατέληξε νὰ εἶναι δίκωπος σπάθη· εἰς τὰς χεῖρας τυράννων ἀπέβη καταστροφικὴ – τῷ ὄντι ἡ πλέον καταστροφικὴ δύναμις ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ἱστορίᾳ, ὁδηγήσασα εἰς τὸν φόνον 75 ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων ὑπάρξεων κατὰ τὴν περίοδον μόνον μεταξὺ τοῦ 1914 καὶ τοῦ 1945. Πρέπει νὰ διερωτηθῶμεν μετὰ τόλμης καὶ εἰλικρινείας: δὲν εἶναι καιρὸς νὰ χαλιναγωγῆσωμεν τὰς ὑπερβολὰς τοῦ ἐθνικισμοῦ;

Δὲν παραμένομεν ἀνέπαφοι ἐκ τῶν δυνάμεων τῆς ἱστορίας, ἀλλ' οὔτε καὶ εἴμεθα ἀβοήθητοι ἐνώπιον αὐτῶν. Δὲν δυνάμεθα νὰ κλαίωμεν ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ παραδείσου, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ εὐρωμεν ἐλπίδα εἰς τὴν παρούσαν βασιλείαν. Πρέπει νὰ δώσωμεν ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐκ τοῦ ἐθνικισμοῦ ἀδελφοκτονίαν καὶ τὸν ἐξ αὐτοῦ κατακερματισμὸν διὰ τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ τῆς πλήρους υἰοθετήσεως καὶ ἀποδοχῆς τοῦ οἰκουμενικοῦ πνεύματος. Πρέπει νὰ διδάξωμεν εἰς τὸν λαόν μας τὴν θρησκευτικὴν ἀνοχὴν, ἡ ὁποία ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει ἐρείδεται εἰς τὸν σεβασμὸν τῆς ἱερότητος καὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν ἐπὶ μέρους ἀνθρώπων. Πράγματι, ἐὰν ὑπάρχη τόπος ὅπου συμπίπτει ἡ πνευματικὴ καὶ ἡ κοσμικὴ σφαῖρα, οὗτος εὐρίσκεται ἐν τῷ ἀτόμῳ, ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ προσώπῳ.

Δι' ὅσους ἐξ ἡμῶν ἐναποθέτουν τὴν πίστιν των εἰς πνευματικούς θεσμούς, ἡ πρώτη ἀρχή, ἐξ ὅλων τῶν ἐντολῶν τῶν διαφόρων θρησκειῶν ἡμῶν, πρέπει νὰ εἶναι ἡ θεϊότης ἐνὸς ἐκάστου τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. Δι' ὅσους ἐναποθέτουν τὴν πίστιν των εἰς κοσμικούς θεσμούς, πρέπει μεταξὺ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν, νὰ δοθῇ πρωτίστως ἔμφασις ὅχι εἰς τὰ συλλογικὰ δικαιώματα, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὰ ἀτομικὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα.

Αὐτὸς πράγματι εἶναι εἰς τῶν πολλῶν χώρων, ὅπου ἡμεῖς, ὡς ἄνθρωποι τῆς θρησκείας δυνάμεθα νὰ διδάξωμεν κατὰ εἰς τοὺς κοσμικούς συναδέλφους ἡμῶν. Ἡκούσθη νὰ λέγηται κατὰ τοὺς τελευταίους

τούτους καιροὺς, ὅτι τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα εἶναι σχετικὰ – μία ἀτυχὴς καὶ ἐν δυνάμει καταστροφικὴ ἰδέα. Ὁ ἄνθρωπος ἐδημιουργήθη κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ· δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐν κριτήριον διὰ τὴν μεταχείρισιν τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι τυγχάνουν νὰ εἶναι Ἀσιάται, ἄλλο διὰ τοὺς Ἀφρικανούς, καὶ ἀκόμη ἄλλο διὰ τοὺς Εὐρωπαίους. Ὁ πολιτισμὸς δύναται νὰ εἶναι σχετικὸς, ἡ ἀνθρωπότης ὅμως δὲν εἶναι.

Ἡ Ἁγία Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀνεζήτησεν ἐπὶ μακρὸν γλώσσαν κατάλληλον πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ θέματος τοῦ ἐθνικισμοῦ, λόγῳ τῶν ἐρίδων καὶ πανολεθριῶν, τὰς ὁποίας ἡ νέα αὐτὴ ἰδεολογία ἐπέφερεν εἰς τὰς Ὁρθοδόξους χώρας τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης κατ' ὅλον σχεδὸν τὸν 19ον αἰῶνα. Τὸ 1872 Μεγάλη Σύνοδος, συνελθοῦσα ἐν ὀνόματι τοῦ Ἀρχοντος τῆς Εἰρήνης ἐν τῷ Πατριαρχικῷ ἡμῶν Ναῶ ἐν Φαναρίῳ, κατεδίκασεν ἀπεριφράστως τὴν ἁμαρτίαν τοῦ φυλετισμοῦ ἀποφανθεῖσα εἰς ἐξῆς: «Ἀποκηρύττομεν κατακρίνοντες καὶ καταδικάζοντες τὸν φυλετισμὸν, τούτέστι τὰς φυλετικὰς διακρίσεις καὶ τὰς ἐθνικὰς ἔρεις καὶ ζήλους καὶ διχοστασίας ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ».

Σήμερον, ἓνα καὶ πλέον αἰῶνα ἀργότερον, ὁ ἀκραῖος ἐθνικισμὸς παραμένει ἐν τῶν βασικῶν προβλημάτων τῆς οἰκουμενικῆς ἡμῶν Ἐκκλησίας· τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθῇ μετὰ βαθέος καὶ ἀσυμβιβάστου οἰκουμενικοῦ πνεύματος.

Διὸ καὶ ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία ἔπραξε πᾶν τὸ ἐπ' αὐτῇ διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ, ἠθικῶς καὶ ἠλικῶς, τὰς ἐν Ρωσσίᾳ καὶ ἀνὰ τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπην ἐπαναδυομένας Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, ἰδίως ἀπὸ τῆς καταρρέυσεως τοῦ ἀθέου κομμουνισμοῦ καὶ ἐξῆς. Παρ' ὅλον ὅτι αἱ Ἐκκλησίαι αὗται εἶναι αὐτοδιοικήτοι, τυγχάνουν θυγατέρες τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου.

Διὸ καὶ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1992 συνεκαλέσαμεν διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν Πανορθόδοξον Σύνοδον ἢ Σύναξιν τῶν Προκαθημένων τῶν ἀνὰ τὸν κόσμον Πατριαρχικῶν καὶ Αυτοκεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν – πρωτοφανὲς θέαμα χριστιανικῆς ἀλληλεγγύης καὶ ἐπάνοδος εἰς τὸ οἰκουμενικὸν πνεῦμα τῶν παρελθόντων αἰώνων. Κατὰ τὴν πράγματι ἱστορικὴν ταύτην συνάθροισιν, οἱ πνευματικοὶ ἀρχηγοὶ ἐξέφρασαν τὴν βαθεῖαν αὐτῶν λύπην διὰ τὴν «ἀδελφοκτόνον σύγκρουσιν καὶ δι' ὅλα τὰ θύματα αὐτῆς», καλέσαντες ὅλους τοὺς θρησκευτικούς ἡγέτας νὰ ἐπιδείξουν «ἰδιαίτεραν προσοχὴν, ποιμαντικὴν εὐθύνην καὶ κατὰ Θεὸν σοφίαν, προκειμένου νὰ ἀποτραπῇ ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ θρησκευτι-

κοῦ αἰσθήματος διὰ πολιτικούς καὶ ἐθνικούς λόγους».

Σύνθημά μας πρέπει νὰ εἶναι ἡ «πλήρης υἰοθέτησις καὶ ἀποδοχή», τόσον ἐν τῇ Ἀνατολικῇ ὅσον καὶ ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ. Σήμερον, ὀφείλομεν νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν ἐν τῇ Συμφωνίᾳ τοῦ Ἐλσίνκι ἀρχὴν τοῦ ἀπαραβιάστου τῶν συνόρων. Δι' αὐριον ὅμως, τὸ ὄραμά μας, περιλαμβάνον ὄχι μόνον τοὺς ἀνατολικούς Εὐρωπαίους, ὄχι μόνον ὄλους τοὺς Εὐρωπαίους, ἀλλ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι ἐκεῖνο ἐνὸς κόσμου ἄνευ συνόρων.

Οὐδεὶς σοβαρὸς λόγος ὑπάρχει, δι' ὃν ἄνθρωποι καὶ ἀγαθὰ δὲν θὰ ἠδύναντο κάποτε νὰ διακινῶνται ἐλευθέρως μεταξὺ Βιτολίων καὶ Βουκουρεστίου, μεταξὺ Τρικάλων καὶ Τιράνων, μεταξὺ Σόφιας καὶ Ἀγίας Πετρούπολεως, μεταξὺ Ἄλμα - Ἄτας καὶ Ἀγκύρας. Καὶ οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος πρὸς συνέχισιν τῆς ἔχθρας, ἡ ὁποία κατέστησε τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως τὰ Βαλκάνια, τὴν περὶ ἐθνικῶν συγκρούσεων γελοιογραφίαν τοῦ κόσμου.

Τὰ πράγματα δὲν εἶχον πάντοτε οὕτως. Ἄς ἐνθυμηθῶμεν ὅτι πρὸ διακοσίων καὶ ἴσως ὀλιγοτέρων ἐτῶν, ὑπῆρχον Ἕλληνες ἐπιχειρηματίαι ἐν Ὀδησῶ καὶ Βουκουρεστίῳ, Ἀλβανικαὶ δὲ ἐπιχειρήσεις ἐν Αἰγύπτῳ. Σέρβοι ἔμποροι διεξῆγον ἔντονον ἐμπόριον μετὰ τῶν Ἀψβούργων συναδέλφων αὐτῶν. Ἡ Θεσσαλονίκη εἶχεν ἀνθούσαν Ἑβραϊκὴν Κοινότητα καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Ὀφείλομεν νὰ ὑπερβῶμεν τὰς ἐξ ὑπερβολικοῦ ἐθνικισμοῦ διαιρέσεις καὶ ἔριδας ἡμῶν. Ἄλλοτε ἠγνούμεθα ὑπὸ τῶν μεγάλων αὐτοκρατοριῶν, ἀλλ' ἡ διὰ τοῦ ἄκρου τῆς σπάθης ἐπιτυγχανομένη εἰρήνη δὲν γίνεται σήμερον πλέον ἀποδεκτὴ. Ὡς προτρέπει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, «εἰ δυνατόν, τὸ ἐξ ὑμῶν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες» (Ρωμ. 12, 18). Ὁ σύγχρονος τρόπος πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐνότητος καὶ τῆς εἰρήνης συνίσταται εἰς τὴν ἐπέκτασιν, εἰς τὴν διεύρυνσιν, τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως νὰ διανοιγοῦν τὰ σύνορα τῶν μὲν πρὸς τοὺς δὲ καὶ νὰ ἐπιτραπῇ ἡ διακίνησις ἀνθρώπων, κεφαλαίων, ιδεῶν καὶ προϊόντων.

Πολλὰ ἐπετεύχθησαν ἤδη ἐν τῷ χώρῳ τῆς πολιτικῆς, ὡς ἡ Γενικὴ Συμφωνία περὶ Δασμολογίων καὶ Ἐμπορίου καὶ ἡ προταθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ Προέδρου Bill Clinton Συνεργασία διὰ τὴν εἰρήνην. Ἄλλ' οἱ πολιτικοὶ ἀδυνατοῦν ἀφ' ἑαυτῶν νὰ καλύψουν τὰς ρωγμὰς τὰς ὁποίας προὔξεν ὁ ἀκραῖος ἐθνικισμός. Οἱ θρησκευτικοὶ ἠγέται ἔχουν νὰ διαδραματίσουν κεντρικὸν καὶ ἐμπνευστικὸν ρόλον. Ἡμεῖς εἴμεθα ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι πρέπει νὰ συμβάλωμεν, ὥστε νὰ ἀχθοῦν εἰς τὸ προσκῆνιον αἱ πνευματικαὶ ἀρχαὶ τῆς οἰκουμενικότητος, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀνοχῆς.

Αὐτὸς πράγματι, εἶναι ἓνας τρόπος, διὰ τοῦ ὁποίου ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι τῆς θρησκείας δυνάμεθα νὰ συμπαρασταθῶμεν εἰς τοὺς κυβερνῶντας συναδέλφους μας. Ἡ βαθεῖα καὶ παραμόνιμος πνευματικότης μας ἀντιτίθεται ἰσχυρῶς εἰς τὴν ἐκκοσμίκευσιν τῆς συγχρόνου πολιτικῆς. Ἡ ἀποτυχία τῶν ἀνθρωποκεντρικῶν ἰδεολογιῶν ἀφήκε κενὸν εἰς τὴν ζωὴν πολλῶν ἀνθρώπων — ἡ μετὰ μένους ἐπιδιώξις τοῦ μέλλοντος ἐθυσίασε τὴν εὐστάθειαν τοῦ παρελθόντος. Ὡς ἐδήλωσεν ἡ Σύναξις τοῦ 1992, αἱ ἰδεολογίαι αὗται «ἐδημιούργησαν ἀνασφάλειαν, καὶ ὠδήγησαν πλήθη συγχρόνων ἀνθρώπων εἰς τὴν ἀναζητήσιν σωτηρίας εἰς νέα θρησκευτικὰ καὶ παραθρησκευτικὰ κινήματα καὶ εἰς μίαν εἰδωλολατρικὴν σχεδὸν προσκόλλησιν εἰς τὰς ὑλικὰς ἀξίας τοῦ κόσμου τούτου».

Ὁ διάσημος ψυχολόγος C. G. Jung εἶπε ὅτι «ἐκαστος νοσηλεύμενος ἐκ τῶν εὐρισκομένων εἰς τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς ζωῆς των, ἐπλήγη ὑπὸ τῆς (ψυχικῆς) ἀσθενείας, διότι ἀπώλεσεν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον αἱ ζῶσαι θρησκείαι πάσης ἐποχῆς εἶχον δώσει εἰς τοὺς πιστοὺς των· οὐδεὶς δ' ἐξ αὐτῶν ἐθεραπεύθη πραγματικῶς ἐὰν προηγουμένως δὲν ἐπανάεκα τὴν θρησκευτικὴν αὐτοῦ ὄψιν».

Ἐγνώριζε τοῦτο τὸ 1959. Ποῖος δὲν γνωρίζει τοῦτο τὸ 1994; Αἱ θρησκευτικαὶ κοινότητες δύνανται νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἐξισορρόπησιν μεταξὺ τοῦ κοσμικοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τοῦ ἐθνικισμοῦ ἀφ' ἐνὸς καὶ τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πνεύματος ἀφ' ἑτέρου· καὶ δυνάμεθα νὰ περιστεῖλωμεν τὴν ἀλόγιστον ἐπιδιώξιν τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ διὰ τοῦ ἰδίου ὑγιоῦς σεβασμοῦ πρὸς τὴν παράδοσιν.

Ἄλλὰ τότε μόνον δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν τοῦτο, ἐὰν εἴμεθα ἠνωμένοι ἐν τῷ πνεύματι τοῦ ἐνὸς Θεοῦ, «ποιητοῦ ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν». Καίτοι πάντες — Ρωμαιοκαθολικοὶ, Ὀρθόδοξοι καὶ Προτεστάνται, Ἑβραῖοι καὶ Μουσουλμάνοι — δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν τὰς μεταξὺ ἡμῶν διαφορὰς, ἐν τούτοις δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν καὶ τὴν ἀνάγκην συμμαχίας καὶ ὁμαδικῆς συνεργασίας διὰ νὰ συμβάλωμεν εἰς τὴν καθοδήγησιν τοῦ κόσμου μας, μακρὰν τῆς αἰματηρᾶς ἀβύσσου τοῦ ἀκραίου ἐθνικισμοῦ καὶ τῆς θρησκευτικῆς μισαλλοδοξίας. Διότι, ἀκριβῶς ὅταν διαφωνῶμεν, ἔχομεν τὴν καταλληλοτέραν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδείξωμεν θρησκευτικὴν ἀνοχὴν.

Ἡμεῖς ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχεῖῳ θὰ συνεχίσωμεν τὰς προσπάθειάς μας νὰ εἴμεθα εἰρηνοποιοὶ καὶ νὰ ἀνάπτωμεν τὸν λύχνον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἡμεῖς ἐπιθυμοῦμεν ὄχι νὰ γίνωμεν κράτος ἀλλὰ νὰ παραμείνωμεν μόνον ὡς Ἐκκλησία, Ἐκκλησία ὡς τόσον ἐλευθέρη καὶ σεβαστὴ ἐκ μέρους πάντων.

ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Α.

ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΗΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ

Από πολλών ετών τον εκκλησιαστικό και θεολογικό κόσμο απασχολεί έντονος το θέμα της μεταδόσεως του λόγου της Έκκλησίας εις τους μαθητάς όλων των βαθμίδων της Εκπαίδευσης, ιδιαιτέρως όμως των γυμνασίων και λυκείων, όπου υπηρετεί πολυπληθές σώμα ειδικών εκπαιδευτικών, των ονομασθέντων θεολόγων. Το μάθημα των Θρησκευτικών, όπως κακώς ονομάσθηκε, από ξένη, βαναρική προφανώς, επίδραση, το παραδοσιακό μάθημα της

Του πρωτοπρ. κ. Θεοδώρου Ζήση
Καθηγ. Θεολ. Σχολής Παν/μίου Θεσ/νίκης

Κατήχησης ή των Ίερών Γραμμάτων, με το όποιο παραδιδόταν υπό την ευθύνη της Έκκλησίας το σύνολο της διδασκαλίας της, της κατασταλαγμένης στα αυθεντικά κείμενα των Πατέρων και στην λατρεία αλλοτριώθηκε σιγά - σιγά και έχασε τον εκκλησιαστικό του χαρακτήρα. Η αλλοτρίωση αυτή βασικώς οφείλεται σε δύο αιτίες, που εξακολουθούν ακόμη να δρουν, ή εξά-

λειψη των όποιων αποτελεί επιτακτική ανάγκη, έφ' όσον όλοι επιθυμούμε να επανέλθει ο γνήσιος και αυθεντικός εκκλησιαστικός λόγος μέσα στις αίθουσες των σχολείων.

Η πρώτη αιτία εντοπίζεται στην παντελή απουσία οργανικής σχέσεως των διδασκάλων του μαθήματος, των θεολόγων, προς την ποιμαίνουσα Έκκλησία. Από την αρχή των σπουδών τους στις παντελώς ανεξάρτητες από την Έκκλησία κρατικές θεολογικές σχολές μέχρι του διορισμού των και της μετά ταύτα υπηρεσίας των στα σχολεία οι θεολόγοι δεν έχουν καμμία οργανική, υπηρεσιακή σχέση προς την Έκκλησία. Προϊσταμένη τους αρχή είναι το Υπουργείο Παιδείας, άμεσος δέ προϊστάμενος προς τον όποιο έχουν την αναφορά τους στο σχολείο είναι ο επί κεφαλής αυτών διευθυντής, γυμνασιάρχης ή λυκειαρχής. Η συνεργασία με την ένορία, στην όποια υπάγεται το σχολείο, και με τον τοπικό επίσκοπο, όπως έχει προκύψει από την μελέτη του θέματος σε ειδικά συνέδρια θεολόγων, είναι μηδαμινή ή παντελώς ανύπαρκτη, μελάχιστες εξαιρέσεις που άπλως επιβεβαιώνουν τον κανόνα.

Η έλλειψη αυτή κάποιας σχέσεως μεταξύ των διδασκάλων της πίστεως και του επισκόπου

Ημείς, όπως και σεις όλοι, οι όποιοι συνηθρίσθητε ένταύθα έν ειρήνη και θρησκευτική άνοχη, επιθυμούμε να είμεθα θεσμός θρησκευτικός και πνευματικός, διδάσκων, οίκοδομών, υπηρετών τα πανανθρώπινα ιδεώδη, εκπολιτίζων και κηρύττων την άγάπην προς πάσαν κατεύθυνσιν.

Σάς διαβεβαιούμεθα συνοδοιπόροι επί της όδου της ειρήνης, ότι θα συνεργασθώμε πάντοτε μεθ' ύμών, όχι μόνον έν τώ πνεύματι της ειρήνης και της θρησκευτικής άνοχης, αλλά προσέτι και έν τώ πνεύματι αυτής ταύτης της θείας άγάπης. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο άνήκει εις την ζώσαν Έκκλησίαν, την όποιαν ίδρυσεν ο Θεός της άγάπης, του όποιου ή ειρήνη «υπερέχει πάντα νούν» (Φιλπ. 4, 7). Ημείς «τά της ειρήνης διάκομεν» (Ρωμ. 14, 19). Πιστεύομεν ότι «ο Θεός άγάπη έστι» (Α' Ιωάν. 4, 16), διό και

δέν φοβούμεθα να τείνωμε την χείρα έν φιλία και να άνοιξώμε την καρδίαν έν άγάπη, διακηρύττοντες ότι «ή τελεία άγάπη έξω βάλλει τον φόβον» (Α' Ιωάν. 4, 18).

Άγαπητοί φίλοι, όσα ένούν ήμάς είναι περισσότερα των όσων διαιρούν ήμάς. Άς άποτελέση το Συνέδριον τούτο καμτήν εις την ιστορίαν μας. Έχομεν πρό ήμών το όραμα του Ψαλμοδού: «Ίδου δη τι καλόν ή τι τερπνόν, άλλ' ή το κατοικείν άδελφούς επί το αυτό». Παρέχομεν ήμίν σήμερα την διαβεβαίωσιν, ότι ή Όρθόδοξος Χριστιανική Έκκλησία θα πράξη ό,τι δύναται δια να εκπληρώση το όραμα τούτο. «Δόξα έν ύψιστοις Θεώ και επί γης ειρήνη, έν άνθρώποις εύδοκία» (Λουκ. 2, 14).

Σάς εύχαριστούμεν θερμώς.

ἀποτελεί ἐν πρώτοις τεράστια ἐκκλησιολογική ἀνωμαλία, πὸν πρέπει τὸ συντομώτερο νὰ ἐκλείψει, ὄχι μόνον γιὰτὶ προσβάλλει βασικὲς ἀρχὲς τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ πρὸ παντὸς γιὰτὶ ἐγκυμονεῖ μεγάλους κινδύνους γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ διαπαιδαγώγηση. Οἱ κίνδυνοι αὐτοὶ ἤδη ἔχουν προκύψει καὶ ἔχουν ἐπιτελέσει καταστρεπτικὸ ὄντως ἔργο, ἰδιαίτερα κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετίες κατὰ τὶς ὁποῖες τὸ σῶμα τῶν θεολόγων, λόγῳ τοῦ ἀπαραδέκτου συστήματος εἰσαγωγῆς φοιτητῶν σὶς θεολογικὲς σχολές, ἔχει κατὰ μέγα μέρος ἀλλοιωθῆ, γιὰτὶ εἰσήχθησαν σ' αὐτὸ ποικίλων τάσεων πτυχιούχοι, ἐν πολλοῖς ἀδιάφοροι ἢ καὶ ἀντιεκκλησιαστικοί.

Ὁ θεολόγος ὀφείλει ἐν πρώτοις μὲ τὴν προσωπικὴ πνευματικὴ του κατάσταση νὰ διδάσκει καὶ νὰ παραδειγματίζει καὶ τοὺς συναδέλφους του καὶ τοὺς μαθητὰς. Ἀσχέτως ὁμως πρὸς αὐτὴν, καὶ λόγῳ τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν, ὀφείλει νὰ ἐκπροσωπεῖ καὶ νὰ ἀπηχῆ εἰς ὅλα τὰ θέματα τὶς θέσεις τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐντεταλμένος ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία διδάσκαλος τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως, ὡς προέκταση τοῦ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος τοῦ ἐπισκόπου μέσα στὸ σχολεῖο. Ὅ,τι λέγει καὶ ὅ,τι διδάσκει πρέπει νὰ βρῖσκεται σὲ συμφωνία μὲ τὴν συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας, πὸν ἐκφράζεται καὶ ἐκπροσωπεῖται κατὰ τόπο καὶ χρόνον ἀπὸ τὸν τοπικὸ ἐπίσκοπο. Ἡ τήρηση τῆς βασικῆς αὐτῆς δεοντολογίας ἐξαρτᾶται σήμερα μόνον ἀπὸ τὴν βούληση τῶν θεολόγων καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸ τους φρόνημα, ἐνῶ ἡ παράβασή της οὔτε ἐλέγχεται, οὔτε ἔχει ὀποιοσδήποτε συνέπειες. Ὁ καθένας διδάσκει καὶ λέγει ὅ,τι θέλει. Χωρὶς τὴν ἔγκριση καὶ ἐποπτεία τῆς Ἐκκλησίας γίνεται κατὰ κάποιον τρόπο ὑφαρπαγὴ τοῦ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος. Οὐσιαστικῶς ἔχομε αὐτοχειροτονήτους θεολόγους καὶ πλῆθος προσωπικῶν ἀπόψεων καὶ διδασκαλιῶν, πὸν διαστρέφουν καὶ καταστρέφουν τὴν μία αὐθεντικὴ καὶ γνήσια διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Μπορεῖ νὰ σκεφθῆ κανεὶς τί θὰ ἐγένετο, ἂν ὁ Χριστὸς δὲν ἐπέλεγε τοὺς Ἀποστόλους ὡς κήρυκας καὶ διδασκάλους τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἡ Ἐκκλησία κατόπιν δὲν συνέχιζε μὲ τὴν ἱερωσύνη καὶ τὴν ἀποστολικὴ διαδοχὴ νὰ ἐκλέγει καὶ νὰ καθιστᾶ τοὺς ποιμένας καὶ διδασκάλους; Ὅ,τι ἐγίνε στὸν Προτεσταντισμὸ, ὅπου ἡ ἀπόρριψη τῆς ἱερωσύνης καὶ τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς ὀδήγησε στὸν λαϊκισμό τοῦ «βασιλείου

ἱερατεύματος», μὲ ὅλες τὶς γνωστὲς συνέπειες γιὰ τὴν ἐνότητα τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας βασικὸς συντελεστὴς εἶναι ἡ ἐνότης τῆς πίστεως καὶ τῆς διδασκαλίας.

Ἡ δευτέρη βασικὴ αἰτία τῆς ἀποεκκλησιαστικοποιήσεως τοῦ μαθήματος τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐγκτεται εἰς τὸ ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔχει ἀποκλεισθῆ, δὲν συμμετέχει καθόλου στὸν καταρτισμὸ τῶν ἀναλυτικῶν προγραμμάτων τοῦ μαθήματος τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ στὴν βάσει αὐτῶν συγγραφὴ τῶν διδασκτικῶν ἐγχειριδίων, ἀφοῦ τὴν ἀποκλειστικὴ ἀρμοδιότητα γι' αὐτὰ ἔχει σήμερα τὸ Παιδαγωγικὸ Ἰνστιτούτο τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, τὸ ὁποῖο καταρτίζει σχετικὲς ἐπιτροπὲς ἐπὶ τῇ βάσει ἄλλων κριτηρίων, πάντως ὄχι ἐκκλησιαστικῶν. Εἶναι ἐκπληκτικὸ νὰ σκέπτεται κανεὶς ὅτι ἡ Ἐκκλησία μόνη της ἐπὶ ἔτη δέχεται αὐτὸν τὸν ἀποκλεισμό, πὸν συνιστᾶ ἐκουσία παραίτηση ἀπὸ τὴν εὐθύνη καὶ τὸ δικαίωμα νὰ καθορίζει αὐτὴ ἡ ἴδια αὐθεντικὰ καὶ γνήσια τὸ περιεχόμενον αὐτῶν πὸν ὡς ἀλήθειες τῆς πίστεως διδάσκονται σὲ χιλιάδες σχολείων καὶ ἑκατομμύρια μαθητῶν, πὸν ἀποτελοῦν μέλη της. Πρὸς τί τότε ὅλα ὅσα μαθαίνομε καὶ διδασκόμεθα ἀπὸ τὴν Παράδοση καὶ διδάσκομε ἐν συνεχείᾳ ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ φύλακας, ὁ αὐθεντικὸς καὶ γνήσιος ἐκφραστὴς τοῦ παραδεδομένου θησαυροῦ τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸν ὁποῖον μὲ τόσους ἀγῶνας ἀσκήσεως καὶ προσευχῆς, ἀλλὰ καὶ ἀγῶνας ἐναντίον ἀντιπάλων ἐδημιούργησαν καὶ ἐφύλαξαν οἱ ἅγιοι καὶ Πατέρες; Πῶς ἀφήνομε αὐτὸν τὸν θησαυρὸ σὲ χεῖρα, ἂν ὄχι ἀλλοτριῶν, ὀποσδήποτε ἀναρμοδιῶν, σὲ ἐπιτροπὲς τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ σὲ εἰσηγήσεις καὶ ψηφοφορίες μελῶν τοῦ Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου; Αὐτοὺς ἢ τὴν Ἐκκλησία καθοδηγεῖ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν;

Τὸ ἐκπληκτικώτερον μάλιστα εἶναι ὅτι αὐτὸς ὁ ἀποκλεισμός τῆς Ἐκκλησίας εἶναι σχετικῶς πρόσφατος. Ἐγίνε πρὶν ἀπὸ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον, τὸ 1936, ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Μεταξά, ὁ ὁποῖος ἰδρύοντας τὸν Ὁργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων, μετεβίβασε ὅλες τὶς ἀρμοδιότητες σ' αὐτόν. Μέχρι τότε γιὰ τὰ διδασκτικὰ βιβλία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν χρειάζοταν ἔγκριση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἐκτὸς τοῦ ὅτι μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ 1821 γενικῶς ὁ ρόλος τῆς Ἐκκλησίας στὴν Ἐκπαίδευση ἦταν καθοριστικός, ὅπως ἦταν πάντοτε στὴν ἱστορία τοῦ Γένους, καὶ στὴν Τουρκοκρατία καὶ στὴ Ρωμοσύνη τοῦ

Βυζαντίου. Τώρα βγάλαμε την 'Εκκλησία όχι μόνο στο περιθώριο των εκπαιδευτικών πραγμάτων γενικώς, αλλά την άποξενώσαμε και από την κυρία, την αποκλειστική της αρμοδιότητα και ευθύνη να καθορίζει ή ίδια τί πρέπει να διδάσκεται, ως περιεχόμενο της ορθόδοξου πίστεως, στους μαθητές των σχολείων. Δεν είναι γι' αυτό καθόλου παράδοξη ή άπορία όχι μόνο μαθητών αλλά και καθηγητών θεολόγων, που βρίσκονται διχασμένοι πολλές φορές ανάμεσα σ' αυτά που μαθαίνουν ή διδάσκουν στα σχολεία με βάση τα διδακτικά έγχειρίδια, και σ' αυτά που πληροφορούνται, είτε ακούγοντας, είτε διαβάζοντας, ως θέσεις της 'Εκκλησίας. Πώς να ανατρέψει κατόπιν ή διδάσκουσα 'Εκκλησία στις ελάχιστες ευκαιρίες διδακτικής επικοινωνίας που έχει με τα μέλη της, αυτά που τους έμπεδώθηκαν και τους διδάχθηκαν στην εύπλαστη ηλικία της μαθητείας με το κύρος του διδασκαλικού αξιώματος, που δίνει ή θέση του καθηγητού στα κρατικά και ιδιωτικά σχολεία;

Ο αποκλεισμός της 'Εκκλησίας από την συγκρότηση των αναλυτικών προγραμμάτων και την συγγραφή των διδακτικών βιβλίων είχε και έξακολουθεί να έχει τραγικές συνέπειες για την εκκλησιαστική άγωγή των μαθητών. Σε πολλά θεολογικά συνέδρια και συμπόσια που έχουν οργανώσει ή Πανελλήνια Ένωση Θεολόγων (Π.Ε.Θ.) και ή Ένωση Θεολόγων Βορείου Ελλάδος (Ε.Θ.Ε.Β.Ε.) έχουν επισημανθή οι ατέλειες και αδυναμίες των αναλυτικών προγραμμάτων και των διδακτικών έγχειριδίων. Συμφωνούν, σχεδόν όλοι, ότι δεν μεταδίδεται πλέον ο λόγος της 'Εκκλησίας, με βάση την Άγία Γραφή, τους Πατέρες της 'Εκκλησίας, τους βίους των αγίων, τον ύμνογραφικό πλούτο της 'Εκκλησίας μας, που έθρεψαν και έδίδαξαν και καθωδήγησαν και ανέπαυσαν, ανά τους αιώνες, τις προηγούμενες γενεές, αλλά το σχολικό και σχολαστικό και κουραστικό περιεχόμενο των διαφόρων θεολογικών κλάδων των θεολογικών σχολών, που σημειωτέον είναι και αυτοί ξενόφερτοι, συμπιεσμένο μάλιστα για να χωρέσει στις λίγες σελίδες ενός διδακτικού έγχειριδίου. Το χειρότερο όμως και πιο επικίνδυνο είναι ότι πολλοί συγγραφείς διδακτικών έγχειριδίων, μη δεσμευόμενοι από κείμενα της Γραφής και της Παραδόσεως, που σχεδόν έχουν έξοβελισθή από τα διδακτικά έγχειρίδια, αναπτύσσουν προσωπικές τους απόψεις και στοχασμούς, που τα

περνούν στους καθηγητές και στους μαθητές ως διδασκαλία της 'Εκκλησίας. Πολλές φορές μάλιστα αυτές οι απόψεις υπηρετούν καιρικές, πολιτικές και κομματικές επιδιώξεις σε μιὰ προσπάθεια να επηρεάσουν τους μαθητές και να τους στρέψουν σε στόχους ασχέτους προς το έργο και τις επιδιώξεις της 'Εκκλησίας. Υπάρχουν στα ήδη έγκυρα και διανεμόμενα διδακτικά βιβλία τέτοιες περιπτώσεις, που έχουν μάλιστα καταγγελθή. Έσχάτως προβάλλεται και ενισχύεται ή τάση, που την υποβοηθεί μάλιστα και ή όνομασία του μαθήματος, ως μαθήματος των Θρησκευτικών, να παύσει ή διδασκαλία να έχει όμολογιακό χαρακτήρα και να μεταβληθεί σε θρησκευολογική συδέτερη παρουσίαση των διαφόρων θρησκειών και των χριστιανικών όμολογιών. Οι πολιτικές συγχωνεύσεις και όμαδοποιήσεις, ιδιαίτερα στην Ευρώπη, που προσπαθεί να μιμηθεί την Άμερική, εύνοούν αυτούς τους συγκρητισμούς και τις ίσοπεδώσεις, μολονότι είναι έμφανές ότι οι λαοί δεν είναι διατεθειμένοι να εγκαταλείψουν τις έθνικές τους κληρονομίες και ταυτότητες. Και αν αυτό ίσχύει για τους λαούς με πτωχικές και όλιγοχρόνιες κληρονομίες, πολύ περισσότερο πρέπει να προσέξουμε οι Έλληνες, που ή Ιστορία μας έχει έμπιστευθή την μεγαλύτερη σε διάρκεια και πλουσιότερη πνευματική κληρονομία.

(Συνεχίζεται)

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Στή σειρά «Θεωρία και πράξη»:

★ Ο ΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ (Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη). Του Γεωργίου Π. Σωτηρίου. Άριθμός 5, σελίδες 144.

★ ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΚΑΙ ΒΑΠΤΙΣΗ ΤΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ. Συμβολή στην ποιμαντική διακονία των προσερχομένων στην Όρθόδοξη Έκκλησία. Του αρχιμ. Γερόθεου Σ. Βλάχου. Άριθμός 6, σελίδες 214.

Στή σειρά «Φυλλάδια επικαιρότητας»:

★ Ο ΝΕΟΣ ΑΓΙΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΑΣ ΙΕΡΕΥΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΛΑΝΑΣ. Του αρχιμ. Νικ. Γ. Πρωτοπαπά. Άριθμός 32, σελίδες 48.

★ ΣΕ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΛΗΣΤΗ. Του αρχιμ. Γερβ. Γ. Ραπποπούλου. Μιά συγκινητική και διδακτική ιστορία από τη ζωή του αγίου Ιωάννου του Θεολόγου. Άριθμός 33, σελίδες 40.

Η ΕΠΙΣΗΜΗ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΠΡΙΜΑΤΟΥ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΤΟΥ ΚΑΝΤΕΡΜΠΟΥΡΥ ΛΟΡΔΟΥ G. L. CAREY ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐπίσημη ἐπίσκεψη στήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος πραγματοποιήσε ἀπὸ τὶς 10 ὡς τὶς 15 Φεβρουαρίου ὁ Πριμάτος τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Καντέρμπουρυ Λόρδος George Leonard Carey*, τὸν ὁποῖο συνοδεύαν ἡ σύζυγός του κυρία Eileen Carey, οἱ Ἐπίσκοποι John Hind of Europe καὶ Michael

Τοῦ κ. **Ἰ. Μ. Χατζηφώτη**
Διευθυντοῦ τοῦ Γραφείου Τύπου
τῆς Ἱεράς Συνόδου

Manktelow, ὁ Ἀρχιδιάκονος Geoffrey Evans τῆς Ἐπισκοπῆς τοῦ Γιβραλτάρ καὶ οἱ π. Canon Stephen Platton, Δρ. Richard Marsh καὶ Colin Holbrook.

Ἡ Α. Χ. ἀφίχθηκε στὸν ἀνατολικὸ ἀερολιμένα τοῦ Ἑλληνικοῦ τὴν Πέμπτη 10 Φεβρουαρίου στὶς 3.30 μ.μ. μὲ ἀεροσκάφος τῶν Βρετανικῶν Ἀερογραμμῶν. Τὸν ὑποδέχθησαν οἱ Σεβ. Μητροπολίτες Περιστερίου κ. Χρυσόστομος, Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας κ. Ἀμβρόσιος, Τρίκκης καὶ Σταγῶν κ. Ἀλέξιος, ὁ ἐπιχώριος

* Ἡ Α. Χ. ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Καντέρμπουρυ γεννήθηκε στὶς 13 Νοεμβρίου 1935 στὸ Λονδίνο. Ὁ πατέρας του ἦταν νοσοκομειακὸς θυρωρὸς καὶ εἶχε ἄλλα τέσσερα παιδιά. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος μαθήτευσε στὸ Δευτεροβάθμιο Σχολεῖο τοῦ Bifrons Barking, ὡς τὴν ἡλικία τῶν 15 ἐτῶν. Τὸ 1953 βαπτίσθηκε Χριστιανός. Ἡ πρώτη του ἐργασία ἦταν στὴν Ἡλεκτρικὴ Ἐταιρεία τοῦ Λονδίνου ὡς κλητήρα. Σὲ ἡλικία 18 ἐτῶν εἰσήλθε στὴ RAF, στὴν ὁποία ὑπηρετήσε τὴ στρατιωτικὴ του θητεία. Κατόπιν σπούδασε στὸ King's College καὶ τὸ College of Divinity τοῦ Λονδίνου. Ἐγινε διδάκτορας τῆς θεολογίας καὶ λέκτορας στὸ Oak Hill Theological College τὸ 1966 γιὰ πέντε χρόνια. Ἀπὸ τὸ 1970 ὑπηρετήσε ὡς ἐφημέριος στὸ St. John's College στὸ Nottingham, ἀπὸ ὅπου καὶ πῆρε τὸ διδακτορικὸ στὴ Φιλοσοφία. Ἀπὸ τὸ 1975 ὡς τὸ 1982 ὑπηρετήσε ὡς Βικάριος τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου στὸ Durham. Τὸ 1982 μὲ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα (μέλος τῆς Γενικῆς Συνόδου κ.λπ.) ἐτέθη ἐπικεφαλῆς τοῦ Trinity College στὸ Bristol. Τὸ 1988 ἀναδείχθηκε σὲ Ἐπίσκοπο τοῦ Bath καὶ Wells καὶ τὸν Ἀπρίλιο 1991 Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Καντέρμπουρυ καὶ Πριμάτος πάσης Ἀγγλίας. Εἶναι συγγραφέας πολλῶν βιβλίων καὶ ἄρθρων θεολογικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου.

ιεράρχης Σεβ. Μητροπολίτης Νέας Σμύρνης κ. Ἀγαθάγγελος, ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱ. Συνόδου Παν. Ἀρχιμ. κ. Δαμασκηνὸς Καρπαθάκης, ὁ Γραμματεὺς τῆς Συνδικτικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν Διορθοδόξων καὶ Διαχριστιανικῶν Σχέσεων Αἰδ. Πρωτ. π. Στέφανος Ἀβραμίδης, ὁ Διευθυντῆς τοῦ Γραφείου Τύπου κ. Ἰ. Μ. Χατζηφώτης, ὁ Διευθυντῆς τῆς Διευθύνσεως Ἐκκλησιῶν τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν Πρόσβυς κ. Σταματίου, ὁ Τμηματάρχης κ. Εὐθ. Παράσχος, ἐκπρόσωποι τῆς Ἐθιμοτυπίας τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, ὁ ἐν Ἀθήναις Πρόσβυς τῆς Μεγάλης Βρεταννίας, ὁ ἐδῶ Ἀγγλικανὸς ἱερέας κ.ἄ.

Τὴν Α. Χ. προσφώνησε ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Περιστερίου κ. Χρυσόστομος καὶ τὸν καλωσόρισε ἐκ μέρους τοῦ Μακαριωτάτου. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Καντέρμπουρυ ἀπάντησε ἐκφράζοντας τὴ συγκίνησή του, γιὰτὶ βρέθηκε στὴν πόλη στὴν ὁποία σπούδασε ὁ Θεόδωρος ὁ Ταρσεύς, ποὺ ἔγινε ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Καντέρμπουρυ καὶ τὶς εὐχαριστίες του γιὰ τὴν πρόσκληση τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ νὰ ἐπισκεφθεῖ τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἴδιας μέρας ἡ Α. Χ. ἐπισκέφθηκε τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν, ὁ ὁποῖος τὸν καλωσόρισε μὲ τὰ παρακάτω λόγια:

«Ἀγαπητὲ ἐν Χριστῷ ἀδελφέ, Πριμάτε τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐπισκοπιανῆς Ἐκκλησίας μετὰ πολλῆς χαρᾶς καὶ τιμῆς ὑποδεχόμεθα ἐν ταύτῃ τῇ καθέδρᾳ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀγιοπάτης Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τὴν Ὑμετέραν Χάριν, ἡ ὁποία διὰ τοῦ ταξιδίου αὐτῆς εἰς τὴν χώραν ἡμῶν ἐρχεται νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τοὺς στενοὺς δεσμοὺς φιλίας, οἵτινες ἐνώνουν τοὺς δύο χριστιανικοὺς λαοὺς μας, δεσμοὺς σφυρηλατηθέντας εἰς καιροὺς δισχειμέρους.

Μετὰ συγκινήσεως ἀναμνησκόμεθα τὴν ὄραν ταύτην τοῦ ἀειμνήστου προκατόχου ὑμῶν Θεοδώρου τοῦ Ταρσεῶς, Ἕλληνας ὅστις ἀνεδεί-

χθη εις τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῆς Καντουαρίας, μετὰ ἀπὸ λαμπρὰς ἀθηναϊκὰς σπουδὰς. Φέρομεν εἰς τὸν νοῦν τὰς ὡραίας ἐκείνας μορφὰς τῶν Βρεταννῶν Φιλελλήνων, οἵτινες τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα προσήνεγον πρὸς τὴν μικρὰν μας πατρίδα, ἀφήσαντες ὠρισμένοι ἐξ αὐτῶν τὴν τελευταίαν τῶν πνοιῶν ἐν Ἑλλάδι, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ὁποίας τόσον εἰργάσθησαν.

Νωπαί, ἐξ ἄλλου, τυγχάνουσι αἱ ἀναμνήσεις ἡμῶν ἐκ τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, ὅτε ἀπὸ κοινοῦ ἀντιμεταπίσαμε τὰς δυνάμεις τοῦ Ἄξονος καὶ ἐπανηγυρίσαμε τὴν συντριβὴν αὐτῶν.

Ὡς Προκαθήμενος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὑποδεχόμεθα ὑμᾶς, τὸν Προϊμάτον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ φίλου ἀγγλικοῦ λαοῦ μὲ ἀισθηματὰ ἀνυποκρίτου ἀγάπης καὶ ἐν πλήρει πεποιθήσει ὅτι ἡ ἐκ τοῦ ἐγγυὸς ἐπικοινωνία ἡμῶν, ὡς καὶ ἡ ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων ἐπὶ τῶν φλεγόντων προβλημάτων τῆς ἡπείρου μας, θὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν τελεσφόρον ἐπίλυσιν αὐτῶν, ἰδίως τοῦ μαινομένου ἐν τῇ γειτονικῇ ἡμῶν χώρα πολέμου, διὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ ὁποίου δυνάμεθα οἱ Ἡγέται τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Εὐρώπης ἰκανῶς νὰ συμβάλωμεν ἀπὸ κοινοῦ ἐνεργοῦντες.

Ἡ παρουσία τῆς Ὑμετέρας Χάριτος ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν εἶναι παρουσία ἀδελφοῦ ἀγαπητοῦ, ὡς τυγχάνει ἡ διακεκριμένη προσωπικότης τοῦ Προϊμάτου τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐπισκοπιανῆς Ἐκκλησίας. Ἀναφωνῶν ἐκ μέσης καρδίας τὸ "εὐπαρέσθητε" εὐχομαι ὅπως ἡ ἐνταῦθα παραμονή σας ἀποβῇ εὐχάριστος καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ταξιδίου σας στεφθῇ ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας».

Στὴν ἀπάντησή του ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Καντέρμπουρου εἶπε τὰ ἑξῆς:

«Μακαριώτατε,

Περὶ τὸ ἔτος 668, ὁ Deusdedit ἕκτος Ἀρχιεπίσκοπος Κανταβρυγίας ἀπέθανε. Ὁ διάδοχός του εἰς τὸν Ἀρχιεπισκοπικὸν Θρόνον ἦταν ἕνας μοναχὸς ὀνόματι Θεόδωρος, Ἕλληνας, ὅπως ἀναφέρατε καὶ ἐσεῖς πρὸ ὀλίγου, Μακαριώτατε, καταγόμενος ἀπὸ τὴν Ταρσὸν τῆς Κιλικίας, ὁ ὁποῖος εἶχε σπουδάσει ἐδῶ στὴν Ἀθήνα.

Συνοδευόμενος ὑπὸ Ἀφρικανοῦ μοναχοῦ ὀνόματι Ἀδριανοῦ, ταξίδεψε μέχρι τὴν Ἀγγλία. Ὁ Σεβάσμιος Bede γράφοντας μισὸ αἰῶνα ἀργότερα ἀναφέρει ἐπὶ λέξει: "Ὁ Θεόδωρος ἐπισκέφτηκε ὅλες τὶς περιοχὰς τῆς νήσου, ὅπου κατοικοῦσαν Ἄγγλοι, οἱ ὁποῖοι τὸν δέχονταν εὐ-

πρόσδεκτα καὶ τὸν ἄκουαν. Ἐδίδασκε τὸν χριστιανικὸν τρόπο ζωῆς... Ὁ Θεόδωρος ἦταν ὁ πρῶτος Ἀρχιεπίσκοπος στὸν ὁποῖο ὑπήκουε ὁλόκληρη ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας... Ποτὲ ἄλλοτε δὲν ὑπῆρχαν τόσο εὐτυχημένοι καιροὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ κατοίκησαν οἱ Ἄγγλοι τὴν Βρεταννία".

Ἀξίζει νὰ ἔχουμε ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἐκεῖνο τὸν καιρὸ ἡ Ἐκκλησία ἦταν μία καὶ ἀδιαίρετη. Ἐνας ἱερεὺς ἀπὸ μιὰ ἄκρη τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου μποροῦσε νὰ ἐκλεγῇ Ἀρχιεπίσκοπος στὴν ἄλλη ἄκρη.

Ὁ Προϊμάτος τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπο κ. Σεραφεῖμ.

Ὁ Θεόδωρος ἦταν ἀξιόλογος. Ἐφερε μαζί του τὴν θρησκευτικὴ καὶ θύραθεν ἑλληνικὴ παιδεία καὶ τὴν μοιράστηκε μὲ ἕνα μεγάλο ἀριθμὸ μαθητῶν. Ὁ ἱστορικὸς Bede μᾶς διηγεῖται πῶς ὁ Θεόδωρος ἀναψε μέσα στὸ νοῦ τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ τὸ ζῆλο γιὰ τὴν Ἁγία Γραφή.

Καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τῆς διακονίας του στὴν Ἀγγλία ὁ Θεόδωρος ὠδήγησε τὸ πηδάλιο τῆς νηὸς τῆς Ἐκκλησίας μὲ στιβαρὰ χέρια καὶ διδάσκοντας τὴν ἀληθινὴ πίστη τὴν προεφύλαξεν ἀπὸ αἰρέσεις. Ἐνωσε τὴν Ἐκκλησία κάτω ἀπὸ τὴν Μητροπολιτικὴν Ἐδραν τῆς Κανταβρυγίας καὶ ἔθεσε τὰ θεμέλια τοῦ συστήματος ἐνοριῶν καὶ ἐπισκοπῶν, τὸ ὁποῖον παραμένει μέχρι σήμερα τὸ βασικὸ σχέδιο διάρθρωσης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας.

Ὅταν ἀπέθανε τὸ ἔτος 690 σὲ ἡλικία 88 ἐ-

των και ἔχοντας διατελέσει Ἀρχιεπίσκοπος για 22 ἔτη, οἱ πρώτοι στίχοι πού ἔχαράχθησαν ἐπὶ τοῦ τάφου του ἔλεγαν:

“ Ἐνθάδε κείται ὁ Ἅγιος Προκαθήμενος
Ὁ Μέγας Θεόδωρος, Ἕλλην τὸ γένος καὶ
τὸ Ὄνομα.
Πρίγκιψ Ἱεραρχῶν καὶ Εὐλογημένος Ἀρχιε-
ρεὺς,
ὁ ὁποῖος ἐδίδαξε εἰς ὅλον τὸ ποιμνίον του
τὸ φῶς τῆς Ἀληθείας”.

Δὲν εἶναι λοιπὸν καθόλου παράξενον, ὅτι μὲ τὴν ἐπιτροπὴ τοῦ Ἑλληνα Θεοδώρου στὴν Ἀγγλικὴ Ἐκκλησία ὑπάρχει ιδιαίτερη σχέση καὶ φιλία μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Βεβαίως οἱ ἐπαφές μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν μας δὲν σταμάτησαν μὲ τὸν Θεόδωρον. Γνωρίζομεν, ὅτι κατὰ τὸν Μεσαίωνα Ἕλληνες μοναχοὶ καὶ ἱερεῖς σπούδαζαν στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ὁξφόρδης. Κατὰ τὸν 18ον καὶ 19ον αἰῶνα καθὼς οἱ Ἄγγλοι ἀνεκάλυπταν τὴν Ἑλλάδα ἀνεκάλυπταν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς, καὶ ἐντυπωσιάζονταν ἀπὸ τὸν τρόπο σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο ἡ ζωὴ τῆς πίστεως ἐβρισκόταν στὸ κέντρο τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων.

Ἄγγλοι ἐπολέμησαν στὸ πλευρὸ τῶν Ἑλλήνων στὸν πόλεμο για τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ πάλιν στὸν αἰῶνα τοῦτο κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ἀπὸ τότε γνωριστήκαμε ἀκόμη καλύτερα, ἰδίως ἐξ αἰτίας τῆς φιλίας τῶν δύο Ἐκκλησιῶν μας. Γενεές ἀπὸ ὑποτρόφους τοῦ κληροδοτήματος Philip Usher ἀπὸ τὴν χώραν μας εὐεργετήθηκαν ἀπὸ τὴν θερμὴν φιλοξενίαν πού τοὺς πρόσφερε ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος. Πολλές φιλίες ἔχουν σφυρηλατηθῆ μεταξὺ ἀτόμων καὶ ομάδων.

Ἄλλ' ὅπως συμβαίνει σὲ κάθε φιλίαν ὑπάρχει πόνος καὶ ἀπογοήτευσις. Ἀντιλαμβανόμεστε τὴν δυσφορίαν πού αἰσθάνεσθε ἐξ αἰτίας τῆς ἀποφάσεως τῆς Γενικῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας νὰ χειροτονῆ γυναῖκες. Φθάσαμε σὲ αὐτὴ τὴν ἀπόφαση μετὰ ἀπὸ πολλὰ χρόνια προσεκτικῶν διαβουλεύσεων καὶ βαθύτατα λυπούμαι πού ἔχει δημιουργήσει οἰκουμενικὰ προβλήματα.

Παρὰ ταῦτα, παίρνω θάρρος ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο οἱ Ὀρθόδοξοι ἡγέτες, ὅπως ἡ Α. Θ. Π. ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, καίτοι ἐξέφρασαν καθαρὰ τὴν ἀποδοκιμασίαν των για τὴν ἀπόφασίν μας, ἔχουν δεσμευθῆ μαζί μὲ τὶς Ἐκκλησίες τους νὰ διατηροῦν σχέσεις φιλίας καὶ

συνεργασίας μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀγγλίας μετέχοντες μαζί μας στὴν ἀναζήτηση τῆς ἐνότη-
τας.

Πέρα πολὺ ἐκτιμοῦμεν τὸν Θεολογικὸν Διά-
λογον μεταξὺ Ὀρθοδοξίας καὶ Ἀγγλικανικῆς
Ἐκκλησίας καὶ ιδιαίτέρως τὴν προσφορὰν τοῦ
Καθηγητοῦ κ. Κωνσταντίνου Σκουτέρη, ἐκπρο-
σώπου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐλπίζομε
καὶ πιστεύομε, ὅτι ἡ Μικτὴ Θεολογικὴ Ἐπιτρο-
πὴ Διαλόγου Ὀρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν συν-
τόμως θὰ συνέλθῃ καὶ πάλιν. Ἡ ἐν λόγῳ ἐπι-
τροπὴ εἶναι ὁ κατάλληλος τρόπος για νὰ ἀνακα-
λύψομε ἀκόμη περισσότερο ἀυτὰ πού μᾶς ἐ-
νώνουν ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκφράσομε καὶ νὰ συζη-
τήσομε τὶς διαφορές μας.

Ἰδιαίτερα ἐκτιμοῦμεν τὴν προσφορὰν στὴ
σύσφιγξη τῶν διμερῶν μας σχέσεων τοῦ Ἑλλη-
νικοῦ Προγράμματος Ἀνταλλαγῆς ἐπισκέψεων
Κληρικῶν. Ἀγγλικανοὶ ἐπίσκοποι καὶ κληρικοὶ
ἐξετίμησαν πολὺ τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπισκεφθοῦν
τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ μάθουν για τὸ ἔργο Σας.
Εὐχόμεστε ὅτι σύντομα θὰ μπορέσομε νὰ ὑπο-
δεχθοῦμεν σὲ ἀντεπίσκεψη ἐπισκόπους καὶ κλη-
ρικούς ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος.

Μακαριώτατε,

Για 20 χρόνια καὶ πλέον εἴσθε Ἀρχιεπίσκο-
πος Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος. Ἐχετε ὀδη-
γήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος σὲ χρόνους
μεγάλων ἀλλαγῶν καὶ προκλήσεων. Ὑπῆρξατε
ἐμπνευσμένος ἡγέτης καὶ ζωντανὴ μαρτυρία τῆς
πίστεως τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Μοῦ δίδεται ἡ μεγάλη χαρὰ νὰ Σᾶς χαιρετή-
σω καὶ νὰ διαβεβαιώσω Ὑμᾶς καὶ τὴν Ἐκκλη-
σίαν τῆς Ἑλλάδος, για τὴν φιλία τῆς Ἐκκλησίας
τῆς Ἀγγλίας καὶ νὰ Σᾶς εὐχαριστήσω για τὴ
θερμὴ καὶ γενναιοδωρία τῆς Φιλοξενίας Σας
πρὸς ἐμέ, τὴν σύζυγό μου καὶ τὰ μέλη τῆς συνο-
δείας μου.

Ἐλπίζω ὅτι οἱ ζωντανοὶ καὶ ἀδελφικοὶ δε-
σμοὶ πού συνδέουν τὶς δύο Ἐκκλησίες μας θὰ
ἐνισχυθοῦν μὲ τὴν ἐπίσκεψή μου εἰς Ὑμᾶς. Τὸ
νὰ ἐπισκεφθῆ κανεὶς τὴν Ἑλλάδα εἶναι νὰ ἐπι-
σκεφθῆ μὴ χάρα πολὺτιμη, πού ιδιαίτερα συνέ-
βαλε στὴν θεμελίωση τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτι-
σμοῦ. Παρακαλῶ δεχθῆτε τὴν διαβεβαίωσή μου
για τὶς προσευχές μου καὶ για ἐκεῖνες ὄλων τῶν
μελῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας ὑπὲρ τῆς
Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς».

Ἀνταλλάχθηκαν ἀναμνηστικὰ δῶρα καὶ πα-
ρατέθηκε δεξίωση.

(Συνεχίζεται)

Η ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΕΝ ΤΑΙΣ ΦΥΛΑΚΑΙΣ*

**Ύψωση Λατρείας στις Φυλακές και Άνθρώπινα Δικαιώματα
ή τὸ Δικαίωμα τῶν Κρατουμένων στὴ Λατρεία**

«Μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ μείνει ἐλεύθερος, ἀκόμα κι ἀνάμεσα στοὺς τοίχους τῆς φυλακῆς. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι, ποὺ ποτέ τους δὲν ὑπῆρχαν ἐλεύθεροι, κι ἂς μὴν ἐζησαν ποτέ στὴ φυλακῆ».

(Ἀλέξανδρος Τσιριντάνης)

1. Εἰσαγωγικά

Τὸ δεύτερο ἡμῖσι τοῦ 20οῦ αἰῶνα χαρακτηρίστηκε ὡς ἡ ἐποχὴ τῆς προάσπισης τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Συχνὰ γίνεται ἀναφορὰ σὲ δικαιώματα ὀρισμένων εἰδικῶν ὁμάδων, ὅπως στὰ δικαιώματα τῆς γυναίκας, στὰ δικαιώματα τοῦ παιδιοῦ (ν. 2101/1992), στὰ δικαιώματα τῶν ἀτόμων μὲ εἰδικὲς ἀνάγκες ἢ στὰ δικαιώματα τῶν κρατουμένων. Ἐπίσης γίνεται λόγος καὶ γιὰ ὀρισμένα εἰδικὰ δικαιώματα, ὅπως γιὰ τὸ δικαίωμα στὴν ἐργασία, τὸ δικαίωμα στὴν πληρο-

καὶ ἂς ἀρχίσουμε μὲ τὴ διευκρίνιση τῶν χρησιμοποιούμενων ὄρων. Ἡ λέξη «κρατούμενος» περιλαμβάνει κάθε ἄτομο, χωρὶς διάκριση ἡλικίας, φύλου, φυλῆς, ἐθνικότητας, γλώσσας, θρησκευτικῶν ἢ πολιτικῶν πεποιθήσεων ἢ κοινωνικῆς τάξης, τὸ ὁποῖο ἔχει στερηθεῖ τὴν ἐλευθερία του, εἴτε λόγῳ προσωρινῆς κράτησης, εἴτε ὕστερα ἀπὸ ἀπόφαση ποινικοῦ, πολιτικοῦ ἢ διοικητικοῦ δικαστηρίου.

Μὲ τὸν ὄρο «λατρεία» ἐννοοῦμε ἐδῶ τὴν ἐλευθερία ἄσκησης τῆς «θρησκευτικῆς λατρείας» ἢ θρησκείας. Ὁ ὄρος «λατρεία» εἶναι στενότερος τοῦ ὄρου «θρησκευτικὴ ἐλευθερία», ἡ ὁποία περιλαμβάνει τόσο τὴν ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως, ὅσο καὶ τὴν ἐλευθερία ἄσκησης θρησκείας, τῆς ὁποίας ἡ λατρεία εἶναι ἡ σπουδαιότερη, ὄχι ὁμως καὶ ἡ μόνη ἐκδήλωσή². (Ὅπως εἶναι γνωστὸ τὸ Σύνταγμα κατοχυρώνει τὴ θρησκευτικὴ ἐλευθερία γενικά, ἄρα καὶ τὶς δύο προαναφερόμενες ἐκφάνσεις της). Δυνατότητα ἄσκησης τῆς λατρείας σημαίνει τὴ δυνατότητα τοῦ ἀτόμου νὰ ἐξωτερικεύει τὶς θρησκευτικὲς του πεποιθήσεις καὶ νὰ ἀσκεῖ τὰ θρησκευτικὰ του καθήκοντα³. Ἡ ἄσκηση λατρείας νοεῖται εἴτε ὡς ἀτομικὸ ἢ ἰδιωτικὸ δικαίωμα (π.χ. ἡ ἀπόφαση νὰ γίνει κανεὶς θρησκευτικὸς λειτουργὸς) ἢ ὡς συλλογικὸ ἢ δημόσιο (π.χ. ἡ θρησκευτικὴ συνάθροιση, ἡ διάδοση θρησκείας, ἡ παροχὴ θρησκευτικῆς παιδείας)⁴.

Τέλος, ὡς «δικαίωμα» θεωρεῖται ἡ ἀξίωση ποὺ θεμελιώνεται στὸ νόμο καὶ ἡ ὁποία εἶναι δυνατὸ νὰ ἰκανοποιηθεῖ, στὴ χειρότερη περίπτωση, ὕστερα ἀπὸ παρέμβαση δικαστικῆς ἀρχῆς⁵. Τὸ δικαίωμα στὴν ἐ-

Τῆς κ. **Καλλιόπης Δ. Σπινέλλη**
Καθηγήτριας, Ἐγκληματολογίας - Σωφρονιστικῆς
Νομικοῦ Τμημ. Πανεπ/μίου Ἀθηνῶν

φόρηση, τὸ δικαίωμα στὴν υγεία ἢ στὴν κοινωνικὴ ἀσφάλιση, τὸ δικαίωμα στὴν προστασία τῆς προσωπικότητας ἢ τῆς ἀνθρώπινης ἀξίας ἢ τὸ δικαίωμα στὴν ἄσκηση λατρείας.

Ἡ εἰσήγηση αὐτὴ θὰ ἐπιμεντωθεῖ στὸ δικαίωμα στὴν ἄσκηση τῆς λατρείας τῶν κρατουμένων ἀπὸ τὴ στενὴ, καὶ στεγνὴ ἴσως, ἐποχὴ τῆς σωφρονιστικῆς ἐπιστήμης. Δὲν περιέχονται σὲ αὐτὴ οὔτε καν νύξεις γιὰ τὴν ποιμαντικὴ μέριμνα ὑπὲρ τῶν κρατουμένων. Ἄλλοι, εἰδικότεροι καὶ καταλληλότεροι ἀπὸ ἐμὲ ἔχουν ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ σημαντικὸ αὐτὸ θέμα¹. Ἐδῶ ἂς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ ρίξω λίγο φῶς στὴν περιορισμένη ὀπτικὴ γωνία τοῦ ἐγκλειστοῦ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ δικαιώματός του στὴν ἄσκηση τῆς θρησκείας ἢ λατρείας. Ἡ νομικὴ θεμελίωση ἢ ἡ δεοντολογικὴ πλευρὰ τοῦ θέματος, στὴ συνέχεια θὰ συμπληρωθεῖ μὲ μὴ διερεῦνηση τῶν Καταστημάτων Κράτησης, μὲ τὴν ὀντολογικὴ δηλαδὴ πλευρὰ.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 143 τοῦ ὑπ' ἀρ. 4 τεύχους.

1. Βλ. λ.χ. Γ. Ἀν. Καψάνη, Ἡ ποιμαντικὴ μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν φυλακισμένων, Ἀθήνα 1969, Τ. Ἐμμ. Ματθαίου, Ἡ ἐν φυλακαῖς ποιμαντικὴ διακονία τῶν κληρικῶν, Ἀθήνα, 1984, καὶ Ν. Σιαδαρέση, Ἐκκλησία καὶ Φυλακές, Ἀθήνα, 1987, Ἀνάτυπο ἀπὸ «Ἐφημέριο», σ. 5-12.

2. Π. Δαγτόγλου, Σύνταγματικὸ Δίκαιο, Ἀτομικὰ δικαιώματα, Α' Ἀθήνα / Κομοτηνὴ, 1991, σ. 368-375, καὶ εἰδικότερα Α. Ν. Μαρίνου, Ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία (Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορία), Ἀθήνα, 1972 καὶ ἰδίως σ. 138-140, καὶ 358-360.

3. Π. Παραρὰ, Σύνταγμα 1975 - Corpus I, ἀρθρα 1-50, Ἀθήνα / Κομοτηνὴ, 1982, σ. 211.

4. Π. Δαγτόγλου, ὁ. π. σ. 375.

5. Γενικά γιὰ τὴν ἀνάλυση τῆς ἐννοίας τοῦ δικαιώματος βλ. ἀντὶ ἄλλων, Μ. Σταθόπουλου/Μ. Αὐγουστιανᾶκη (ἐπιμ.) Εἰσαγωγή στὸ Ἀσικὸ Δίκαιο, Ἀθήνα/Κομοτηνὴ, 1992, σ. 194 ἐπ.

λευθερία άσκησης λατρείας ανήκει στην κατηγορία των λεγομένων αποθετικών ή άρνητικών ή άμυντικών δικαιωμάτων⁶. Πρόκειται δηλαδή για άξίωση ελευθερίας του ατόμου έναντι του κράτους και έν γενέει της δημόσιας εξουσίας (για λόγους απλούστευσης της συζήτησης δέν γίνεται έδώ λόγος και για τριτενέργεια). Με αυτή την έννοια ό κρατούμενος έχει δικαίωμα να ζητήσει από τη διεύθυνση της φυλακής ή του «καταστήματος κράτησης» (ΚΚ) να επικοινωνήσει με ιερέα με σκοπό την ιερή έξομολόγηση ή άπλως με σκοπό τó διάλογο. Σημειώνω ότι ΚΚ καλούνται σήμερα οί φυλακές, άκριβώς για να θυμίζουν σε όλους ότι τά άτομα που βρίσκονται εκεί, άπλως έκτίουν την ποινή τους και δέν βρίσκονται εκεί για να ύφίστανται άπάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση. Άν ό κρατούμενος δέν ίκανοποιηθεί στο δικαίωμά του αυτό, μπορεί να προσφύγει στα άρμόδια δικαστικά όργανα, άν ύπάρχουν, και άφού έξαντλήσει τις δυνατότητες τέτοιων προσφυγών να φθάσει άκόμα και έως την Έπιτροπή Δικαιωμάτων του Άνθρώπου ή και έως τó Εύρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Άνθρώπου (ΕύρΔΔΑ) στο Στρασβούργο. Τό δέ ΕύρΔΔΑ, άνάλογα με την περίπτωση, είναι δυνατό να καταδικάσει την Κυβέρνηση, στην όποία ύπάγεται ή διεύθυνση του παραβιάζοντας την ΕύρΣΔΑ ΚΚ, σε άποζημίωση, άν δέν πράξει κάτι για να διευκολύνει την ένάσκηση του δικαιώματος της λατρείας ή άν πράττει κάτι που παρεμποδίζει την ένάσκηση του δικαιώματος αυτού.

Άλλά με αυτά τά θέματα θα άσχοληθούμε διεξοδικότερα πιό κάτω. Πάντως αυτό που είναι άπαραίτητο στο σημείο αυτό να τονισθεί είναι ότι στη σύγχρονη έπιστήμη γίνεται γενικά άποδεκτό ότι κάθε κρατούμενος (ύπόδικος ή κατάδικος) στερείται (ή τουλάχιστον πρέπει να στερείται) μόνο τó δικαίωμα ελεύθερης κίνησης και κανένα άλλο άτομικό δικαίωμα. Έπομένως, **ό κρατούμενος διατηρεί όλα τά άλλα δικαιώματά του και φυσικά και τó δικαίωμα στην άσκηση της λατρείας**⁷.

Τό δικαίωμα αυτό, άν και κατά βάση είναι αποθετικό ή άμυντικό, έχει ως προς τους κρατούμενους τόσο μία θετική όσο και μία άρνητική έκφραση. Δικαίωμα στη λατρεία, στη θετική του μορφή, σημαίνει ότι πρέπει να ύφίστανται όλες οί προϋποθέσεις ώστε να μπορεί κάθε κρατούμενος να άσκήσει άνενόχλητα

τό δικαίωμά του αυτό. Σημαίνει δηλαδή ότι πρέπει να ύπάρχει στα ΚΚ ιερέας, να ύπάρχει ναός ή κατάλληλος χώρος, να έχει πρόσβαση ό κρατούμενος σε ιερά βιβλία κ.λπ. Με άλλα λόγια, να εύρίσκει ό ζητών παραμυθία, στήριξη και νουθεσία στην αντιμετώπιση των ποικίλων προβλημάτων του μέσω της άσκησης λατρείας. Ένώ στην καθαρά άμυντική του έκφραση σημαίνει, ότι ή διεύθυνση της φυλακής δέν πρέπει να του άπαγορεύει την ένάσκηση του δικαιώματος στη λατρεία, εφόσον ό κρατούμενος δέν κάνει κατάχρηση του δικαιώματός του, δηλαδή, δέν βλάπτει τη δημόσια τάξη ή τά χρηστά ήθη. Διευκρινίζεται έδώ, ότι ό κάθε κρατούμενος όποιουδήποτε δόγματος ή όποιουδήποτε θρησκείας, έχει, κατά τó ά. 13 § 2 Σ, τó όποιο κατοχυρώνει την ελευθερία της λατρείας και συγχρόνως όρίζει ότι «τά της λατρείας... τελούνται άκωλύτως ύπό την προστασίαν των νόμων», έννομη άξίωση έναντι της κρατικής παροχής προστασίας^{7α}.

Τέτοιο δικαίωμα, φυσικά, σύμφωνα με τó Σύνταγμα και τους νόμους, δέν έχει, όπως θα δούμε παρακάτω, στη χώρα μας μόνο κάθε χριστιανός όρθόδοξος, αλλά και κάθε έτεροδόξος, ή άκόμη και άλλοθρησκός. Οί δέ σωφρονιστικές άρχές έχουν καθήκον να διευκολύνουν κάθε κρατούμενο στην άσκηση του δικαιώματος της δικής του λατρείας.

Άπό την άλλη πλευρά, πρέπει κανείς να άναφερθεί και στο δικαίωμα στη θρησκευτική ελευθερία ύπό άρνητική μορφή. Τούτο σημαίνει ότι ουδείς, ούτε όπαδός ή ούτε λειτουργός της κατά τó Σύνταγμα έπικρατούσας θρησκείας στην Ελλάδα (ά. 3 Σ.) έπμβαίνει σε θέματα λατρείας άλλοθρήσκων, έτεροδόξων ή άκόμη και χριστιανών όρθοδόξων, παρά μόνο όταν αυτήν την ένέργεια τη ζητήσουν οί ίδιοι (πρβλ. ά. 44 ΚωδΜεΚ «ή θρησκευτική άγωγή είναι προαιρετική»).

(Συνεχίζεται)

7α. Π. Δαγτόγλου, ό. π. σ. 382.

Μητροπολίτου Πατρών ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ
ΘΕΟΜΗΤΟΡΙΚΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ
ΤΟΜΟΣ Α'

Άκάθιστος Ύμνος· Η Ώδή της Θεοτόκου· Θεομητορικών Έορτολόγιον (Γενέσιον, Εισόδια, Εύαγγελισμός, Κοίμησις, «Άπόδοσις», Σύναξις, Ύπαπαντή, Ζωοδ. Πηγή, Άγία Σκέπη, Τιμία Έσθής, Άγία Ζώνη, Έορταί θαυμάτων και Εικώνων Της).

Ένας άνεκτίμητος «πανδέκτης», πραγματικό θησαύρισμα κηρυγμάτων έποικοδομητικού περιεχομένου, που άνταποκρίνεται στις λειτουργικές και έορτολογικές άπαιτήσεις της Όρθοδόξου Έκκλησίας.

6. Π. Δαγτόγλου, σ. 54.

7. Κ. Δ. Σπινέλλη, Θεομικά πλαίσια, όρια και ιδεολογικο-πολιτικοί άξονες του Κώδικα Βασικών Κανόνων για τη μεταχείριση των κρατούμενων, Κ. Δ. Σπινέλλη/Ν. Κουράκη, Σωφρονιστική Νομοθεσία, Έλληνική - Διεθνής, Β' Έκδοση, Άθήνα, 1992, σ. 23-27, ιδίως ύποσ. 14 όπου και σχετική βιβλιογραφία.

Κοσμάς Αἰτωλός, ὁ ἐπαληθευόμενος προφήτης*

3. «Τὸν πάπαν νὰ καταρᾶσθε, διότι αὐτὸς θὰ εἶναι ἡ αἰτία τῆς συμφορᾶς τοῦ κόσμου διὰ τοῦ πολέμου». (Ἡ προφητεία αὐτὴ βρῖσκει καταπληκτικὴ ἐπαλήθευση τὰ τελευταῖα χρόνια, ποὺ ἀκολούθησαν τὴν πώση τοῦ ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ στὶς ἀνατολικὲς χώρες. Ἡ δραστηριότητα τοῦ Παπισμοῦ στὶς χώρες αὐτὲς γίνεται μέσω τοῦ ἐπανευαγγελισμοῦ καὶ τῆς Οὐνίας, τὴν ὁποία ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος μὲ ἐγκύκλιό

Τοῦ κ. ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΤΡΙΤΟΥ, δ. Θ.

τῆς στὶς 7 Ἀπριλίου 1925 ἀποκάλεσε «Δούρειον ἵππον τοῦ Παπισμοῦ» καὶ «ἀξιοκατάκριτον ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν ἐπινοηθὲν κατὰ τὸν ἱστ' αἰῶνα, σύστημα δόλου καὶ ἀπάτης». Ἡ δράση τῆς Οὐνίας στὰ χρόνια τῆς σοβιετικῆς παντοδυναμίας εἶχε παντελῶς ἐκλείψει. Σήμερα ὅμως ἡ Οὐκρανία, ἡ Τσεχοσλοβακία, ἡ Πολωνία, ἡ Τρανσυλβανία εἶναι θέατρα ἀπεριγράπτων πράξεων βίας, ποὺ οἱ Οὐνίτες διαπράττουν σὲ βάρος τῶν Ὁρθοδόξων. Ἀλλὰ καὶ στὰ τραγικὰ γεγονότα ποὺ συμβαίνουν στὸ χωρὸ τῆς πρώην Γιουγκοσλαβίας μεγάλη εἶναι ἡ εὐθύνη τοῦ Πάπα γιὰ τὶς αἱματοχυσίες καὶ τοὺς διωγμοὺς ἐναντίον τῶν Σέρβων Ὁρθοδόξων. Δυστυχῶς γιὰ πολλοστὴ φορὰ στὴν ἱστορία τὸ ἰσλαμικὸ τόξο τῶν Βαλκανίων συναντᾶται μὲ τὸ ἀντίστοιχο ρωμαιοκαθολικό).

4. «Ἦ Μοσχόπολις, Μοσχόπολις, ὠραία καὶ πλουσία, θὰ ἔλθῃ καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖον σκληροκαρδοὶ ἄνθρωποι θὰ ἐπιπέσωσιν ἐναντίον σου καὶ θὰ φέρωσι τὴν τελείαν καταστροφὴν σου. Τὰ ὑψηλὰ καὶ ἀρχοντικά σου σπίτια, τὰ ὁποῖα σήμερον ὁμοιάζουσι μὲ παλάτια, θὰ γίνουν ἐρείπια καὶ ἀπὸ τὰ θεμέλιά των θὰ περάσῃ τὸ ἄροτρον. Ἐκεῖ δὲ ὅπου σήμερον ἀκούονται τὰ διασκεδαστικὰ τραγούδια, θὰ ἀκουσθῇ μίαν ἡμέραν ὁ θρήνος τῶν γυναικοπαίδων, διότι ἡ πόλις αὕτη θὰ καταστραφῇ. Ἄς εἶναι εὐλογημένα ὅμως τὰ γύρω βουνά, τὰ ὁποῖα θὰ σώσουν πολλὰς ψυχάς». (Ἐντυπωσιακὴ προφητεία, ἡ ὁποία ἐκπληρώθηκε στὸ ἀκέραιο. Ὁ ἅγιος Κοσμάς ἐπισκέφθηκε τὴ Μοσχόπολη στὰ χρόνια τῆς μεγάλης ἀκμῆς τῆς. Μὲ τὸ θεοφώτιστο μάτι του

διεῖδε ὅτι οἱ ἀλλόθρησκοὶ γείτονές τῆς, οἱ ὁποῖοι μὲ μανία καὶ λύσσα ἐβλεπαν τὴν προόδὸ τῆς, θὰ τὴν κατέστρεφαν. Πράγματι, ἡ Μοσχόπολη καταστράφηκε δυὸ φορές. Τὸ 1769 καὶ τὸ 1916. Σήμερα ἡ Μοσχόπολη ἀποτελεῖ σκιά τοῦ παλιοῦ τῆς μεγαλείου. Ἡ ἄλλοτε ἀκμάζουσα πόλη τῶν 75.000 κατοίκων ἔχει μονάχα 1.000 κατοίκους (700 βλαχοφώνους Ἕλληνες καὶ 300 Ἀλβανούς). Τὰ ἐρείπια τῶν παλιῶν ἀρχοντικῶν καὶ οἱ σωζόμενες σήμερα ἐκκλησίαι δείχνουν στὸν κάθε ἐπισκέπτη τὴν ἄλλοτε ἀκμὴ τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς πόλης).

Γ' Προφητείες ποὺ ἀναφέρονται στὰ καταπληκτικὰ ἐπιτεύγματα τῆς Ἐπιστήμης.

1. «Θὰ ῥθῆ καιρὸς ποὺ θὰ ζωσθῇ ὁ τόπος μὲ μιὰ κλωστή». (Τὸ εἶπε στὴν Ἄσσο τῆς Κεφαλονιάς καὶ ἀναφέρεται στὸν τηλεγράφο).

2. «Θὰ ῥθῆ καιρὸς ποὺ οἱ ἄνθρωποι θὰ ὁμιλοῦν ἀπὸ ἓνα μακρυνὸ μέρος σὲ ἄλλο, σὰν νᾶναι σὲ πλαγιανὰ δωμάτια, π.χ. ἀπὸ τὴν Πόλι στὴ Ρωσία». (Ἀποτελεῖ συνέχεια τῆς προηγούμενης προφητείας. Ἀναφέρεται στοὺς τηλεφωνικοὺς θαλάμους).

3. «Θὰ δῆτε στὸν κάμπο ἀμάξι χωρὶς ἄλογα νὰ τρέχει γρηγορότερα ἀπὸ τὸν λαγὸ». (Εἰπώθηκε τὸ 1777 στὸ χωριὸ Βουλιαράτες τῆς Βορείου Ἠπείρου. Ἀναφέρεται στὰ αὐτοκίνητα, τοὺς σιδηροδρόμους καὶ τὰ τεθωρακισμένα).

4. «Θὰ δῆτε νὰ πετᾶνε ἄνθρωποι στὸν οὐρανὸ σὰν μαυροπούλια καὶ νὰ ρίχνουν φωτιὰ στὸν κόσμον. Ὅσοι θὰ ζοῦν τότε θὰ τρέξουν στὰ μνήματα καὶ θὰ φωνάζουν. Ἐβγάτε σεις οἱ πεθαμένοι νὰ μποῦμε μεῖς οἱ ζωντανοί». (Ἡ προφητεία αὐτὴ ἀναφέρεται στὰ ἀεροπλάνα τῆς πολεμικῆς ἀεροπορίας καὶ στοὺς βομβαρδισμοὺς ποὺ αὐτὰ κάνουν στὴ διάρκεια τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων).

5. «Εἰς τὸ Μπεκηρμὲ θὰ δῆτε 40 ἄλογα νὰ τὰ δένουν σ' ἓνα παλοῦκι». (Λέχθηκε τὸ 1777 στὸ χωριὸ Βουλιαράτες τῆς Βορείου Ἠπείρου. Τὸ Μπεκηρμὲ ἦταν κάποιο χάνι στὸ κέντρο τοῦ κάμπου τοῦ χωριοῦ Γεωργουτσάτες, στὸ δημόσιο δρόμο ποὺ ἐνώνει τὰ χωριὰ τῆς Δροπόλεως μὲ τὰ Γιάννινα. Ἡ ἐκπλήρωση τῆς προφητείας αὐτῆς ἐγίνε τὸ 1913, ὅταν κοντὰ στὸ χάνι τοῦ Μπεκηρμὲ ἐγίνε καταυλισμὸς τοῦ ἐλληνικοῦ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 145 τοῦ ὑπ' ἀρ. 4 τεύχους.

στρατού. Τότε σ' ένα παλούκι έδεσαν μιὰ τριχιά και δεξιά και άριστερά της τὰ ζώα του λόχου, μουλάρια και άλογα, για να μη σκορπισθοϋν στον κάμπο.

Σε άλλα χειρόγραφα ή προφητεία αυτή δεν αναφέρει την τοποθεσία Μπεκηριμέ, αλλά γενικά και άοριστα αναφέρεται στα σαράντα άλογα που δένονται σ' ένα παλούκι. Προσωπικά πιστεύουμε ότι ή προφητεία αυτή αναφέρεται και στις μηχανές των πολλών ίππων).

6. «Θά 'ρθή καιρός, που θά φέρη γϋρες ό διάβολος με τó κολοκύθι του». (Αναφέρεται στους δορυφόρους που περιφέρονται στο διάστημα και προκαλούν τó θαυμασμό των ανθρώπων. Με τή λέξη «διάβολος» ό Κοσμάς έννοεί την κακή χρήση της τεχνολογίας, ή όποία πολλές φορές από εύλογία μετατρέπεται σε κατάρα για την ανθρωπότητα).

7. «Θά 'ρθή καιρός, που θά διευθύνουν τόν κόσμο τὰ άλαλα και τὰ μπάλαλα». (Έννοεί τις μηχανές παντός τύπου καθώς και τους ηλεκτρονικούς ύπολογιστές).

8. «Θά 'ρθή καιρός, που ό διάβολος θά μπή μέσα σ' ένα κουτί και θά φωνάζη. Και τὰ κέρατά του θά 'ναι στα κεραιίδια»³⁵. (Αναφέρεται στο διαβρωτικό έργο που άσκούν τὰ κακά προγράμματα της τηλεοράσεως. Με τή λέξη «κέρατα» ό άγιος Κοσμάς έννοεί τις κεραιές της τηλεοράσεως).

Δ' Προφητείες που αναφέρονται στο μέλλον της ανθρωπότητας

1. «Τό κακό θά σάς έρθη από τους διαβασμένους». (Έννοεί τó πνεϋμα του εύρωπαϊκού διαφωτισμού, που θεοποίησε την έπιστήμη και σχετικοποίησε τή θρησκεία. Την ίδια άποψη είχε έκφράσει σχεδόν άυτολεξει και ό Παπουλάκος, που έζησε τόν άθεο διαφωτισμό στη μόλις άπελευθερωμένη Ελλάδα).

2. «Θά 'ρθή καιρός που δεν θά ύπάρχη αυτή ή άρμονία που είναι σήμερα μεταξύ λαού και κλήρου»³⁶.

35. Περ. «Άγιος Άγαθάγγελος Έσφιγμενίτης» 8 (1977), σ. 13. Πρβλ. Θεοφίλου Ν. Σιμπούλου, Κοσμάς ό Αίτωλός (1714-1779), Άθήναι 1979, σ. 203 και Παντ. Πάσχου, Κοσμάς ό Αίτωλός, Άθήναι 1985, σ. 191.

36. Στη συλλογή του Γ. Καλυβόπουλου ή προφητεία αυτή αναγράφεται ως έξης: «Ακούσατε, άδελφοί μου Χριστιανοί. Θάρθη καιρός, που δεν θά παρατηρείται αυτή ή άρμονία, που είναι σήμερα μεταξύ λαού και κλήρου. Όταν θά πηγαίνη ό παπάς σε σπίτι λαϊκού, μόλις θά φεύγη θά τó θυμά-

3. «Οί κληρικοί θά γίνουν οί χειρότεροι και οί άσεβέστεροι των όλων». (Κι οί δύο αυτές προφητείες αναφέρονται στους άναξιους της άποστολής των κληρικούς, οί όποιοι με την άπαράδεκτη για τó λειτουργημά τους συμπεριφορά κλονίζουν και σκανδαλίζουν τις ψυχές των χριστιανών).

4. «Οί άνθρωποι θά μείνουν πτωχοί, γιατί δεν θάχουν άγάπη στα δένδρα». (Ο άγιος Κοσμάς προφήτευσε την καταστροφή του περιβάλλοντος, που άποτελεί ένα άπό τὰ πιο πιεστικά και επείγοντα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα ή ανθρωπότητα. Η οικολογική καταστροφή έχει ήδη όδηγήσει τόν κόσμο στο χειλός άποκαλυπτικής άυτοκαταστροφής, είτε με τή μόλυνση ή παραμόρφωση των χερσαίων και θαλασσίων ύδατίων λεκανών και των οικοσυστημάτων τους, είτε με την άτμοσφαιρική ρύπανση και καταστροφή, είτε με την εξάντληση του όρυκτου πλούτου, τή ραδιενεργό μόλυνση και άπειλή. Η προφητεία αυτή βρίσκει καταπληκτική έκπλήρωση τὰ τελευταία χρόνια, κατά τὰ όποία άνθρωποι για διάφορες σκοπιμότητες (πολεοδομικά συγκροτήματα, βοσκότοπους, καλλιεργήσιμες έκτάσεις) καίνε άνελέητα τὰ δάση και καταστρέφουν την πλούσια βλάστηση της χώρας μας. Πρέπει να σημειωθεί ότι ό άγιος Κοσμάς στο τέλος των διδαχών του συνιστούσε συχνά την καλλιέργεια της γής και κυρίως τή δενδροκαλλιέργεια. Πολλοί γέροντες ισχυρίζονται ότι έμαθαν να έμβολιάζουν δένδρα από τους πα-

ζουν με θυμίαμα. Άν θά καθήση σε στρώμα μετά την άναχώρησίν του θά τó τινάζουν. Άν θά συναντοϋν οί άνθρωποι κληρικών στο δρόμο θά γυρίζουν πίσω και δεν θά έξακολουθοϋν τόν δρόμο τους». Βλ. Γ. Κ. Καλυβόπουλου, «Προφητεία του άγιου Κοσμά», περ. Βόρειος Ήπειρος, τεϋχ. 18, σ. 12.

Άνεξάρτητα από την προφητεία αυτή, που άφορά τους άναξιους της άποστολής τους ιερείς, ό άγιος Κοσμάς μιλούσε με πολύ μεγάλο σεβασμό για την άξία της ιερωσύνης. Σε μιὰ από τις διδαχές του παραγγέλλει μεταξύ άλλων: «Να προσέχετε, άδελφοί μου, οί κοσμικοί να μη κατηγοράτε τους παπάδες σας, να μην τους ύβρίζετε και να μην τους παραμελήτε, διατι βάνετε φωτιά και καίεστε, διατι οί παπάδες είναι άνώτεροι και άπό τους άγγέλους. Έγώ, άδελφοί μου, ή γνώμη μου έτσι με λέγει να κάμω. Έάν άπαντήσω έναν παπά και έναν βασιλέα, με φαίνεται εύλογον όπως τόν παπά να βάλω να καθήση άνώτερα άπό τόν βασιλέα. Και εάν άπαντήσω έναν παπά και έναν άγγελον, πρωτίτερα θά χαιρετήσω τόν παπά παρά τόν άγγελον... Έγώ, άδελφοί μου, δεν έχω καμμίαν κατηγορίαν να κάμω των παπάδων, διότι είναι παπάδες και έχουν τόν Χριστόν όπου τους παιδεύει και ό,τι σφάλμα κάμουν οί παπάδες έχει ό Χριστός μας ράβδον σιδερένιαν δι' αυτούς». Βλ. Διδ. Β2, Μενσόνου, δ.π., σσ. 215-216.

πούδες τους, τούς όποιους δίδαξε ό άγιος Κοσμάς. Σε πολλά χωριά φύτευε ό ίδιος πλατάνους στους περιβόλους τών εκκλησιών»³⁷.

5. «Θά 'ρθή καιρός πού θά βγή ό καταραμένος δαίμονας από τό κουτί του». (Έννοεί τή γενικότερη έκλυση τών ήθών, τήν άπροκάλυπτη πολεμική έναντίον τής θρησκείας και τή γενικότερη κρίση τών πνευματικών αξιών).

6. «Θά 'ρθή καιρός πού οί χριστιανοί θά ξεσηκωθούν ό ένας κατά τού άλλου». (Αναφέρεται στους έμφυλίους πολέμους και ειδικότερα στους θρησκευτικούς πολέμους, πού διακρίνονται για τό φοβερό πάθος και τό έντονο στοιχείο τού φανατισμού. Δυστυχώς, τό odium theologicum (θεολογικό μίσος) έμεινε παροιμιώδες στην ιστορία).

7. «Θά βγούν πράγματα από τὰ σχολεία πού ό νοϋς σας δέν φαντάζεται». (Είναι αλήθεια πώς τὰ τελευταία χρόνια πολλά σχολεία έχουν μεταβληθεί σε κέντρα άνοιχτής αντιχριστιανικής προπαγάνδας. Κυκλοφορούν διδακτικά βιβλία με αντιχριστιανικές θέσεις, περιφρονείται ή έλληνορθόδοξη παράδοση και παραμερίζεται ή μακροαίωγη πολιτιστική μας κληρονομιά. Γενικά επιχειρείται άλλοίωση τού παραδοσιακού μορφωτικού ιδεώδους μέσα στους χώρους τής εκπαίδευσης με κύριο στόχο τήν υποβάθμιση τών χριστιανικών στοιχείων).

8. «'Η αίτία τού γενικού πολέμου, θά είναι από τή Δαλματία (Σεράγεβο)». (Έντυπωσιακή έπαληθευση τής άφορηής τού Α' Παγκοσμίου πολέμου (1914-1918), πού ήταν τό τυχαίο γεγονός τής δολοφονίας τού διαδόχου τής Αυστροουγγαρίας άρχιδούκα Φραγκίσκου Φερδινάρδου και τής συζύγου του. 'Η δολοφονία έγινε στις 28 'Ιουλίου 1914 στο Σεράγεβο από δύο Βόσνιους, οί όποιοι είχαν μεταβεί στη βοσνιακή πρωτεύουσα από τή Σερβία).

9. «Πολλά θά συμβούν. Οί πολιτείες θά καταντήσουν σαν μπαράγκες».

10. «Οί βράχοι και οί λάκκοι θά είναι γεμάτοι κόσμος». (Οί προφητείες 9 και 10 αναφέρονται στους άνελέητους βομβαρδισμούς πόλεων και χωριών, πού έγιναν και γίνονται στη διάρκεια τών πολεμικών επιχειρήσεων).

Ε' Προφητείες διάφορες

1. «Ω ευλόγημένα βουνά, πόσες ψυχές γυ-

37. Κ. Φαλκάιτς, 'Ο Άγιος Κοσμάς εις τό στόμα τού ήπερωτικού λαού, έν Αθήνας 1929.

βαικόπαιδα θά σώσετε όταν έλθουν τὰ χαλεπά χρόνια».

2. «Καλότυχοι σεις, οί όποιοι ευρέθητε εδώ πάνω εις τὰ ψηλά βουνά, διότι αυτά θά σάς φυλάξουν από πολλά δεινά». (Λέχθηκαν στο Μέτσοβο³⁸ και έπαληθεύτηκαν τόσο κατά τήν επανάσταση τού 1854, στη διάρκεια τής όποίας τό Μέτσοβο έπαθε φοβερή καταστροφή όσο και στις 17 'Οκτωβρίου 1943 με τήν είσοδο τών Γερμανών σ' αυτό. Και στις δύο αυτές περιπτώσεις τὰ γυναικόπαιδα κρύφτηκαν στα γύρω βουνά για νά σωθούν).

3. «Οί πλούσιοι θά γίνουν πτωχοί και οί πτωχοί θά πεθάνουν».

4. «Μιά χούφτα μάλαμα μιὰ χούφτα άλεύρι».

5. «Πολλοί θά χάνονται από τήν πείνα».

6. «Αν βρίσκουν στο δρόμο άσήμι, δέν θά σκύβουν νά τό πάρουν. Για ένα όμως άστάχυ θά σκοτώνονται ποιός νά τό πρωτοπάρη...».

7. «Λυπητερόν είναι νά σάς τό είπώ' σήμερα, αύριον καρτερούμεν δίψες, πείνες μεγάλες πού νά δίδωμεν χιλιάδες φλουριά και νά μην εύρίσκωμεν όλίγον ψωμί». (Οί προφητείες 3, 4, 5, 6, 7 αναφέρονται στα φοβερά χρόνια τής γερμανικής κατοχής, τών όποιών κύριο χαρακτηριστικό ήταν ή μεγάλη και φοβερή πείνα. Εικότερα ή έλλειψη σίτου, άλεύρων και άρτου έστειλε πολλούς ανθρώπους στον από τήν πείνα θάνατο).

8. «Θά έρθη καιρός πού οί Ρωμοί θά τρώγονται άναμεταξύ τους. Έγώ συστήνω όμόνοια και άγάπην». (Η προφητεία αυτή βρήκε τήν εκπλήρωσή της στα δύσκολα χρόνια τών έμφυλίων πολέμων, στη διάρκεια τών όποιών χύθηκε ά-

38. 'Ο γνωστός μετσοβίτης συγγραφέας και ζωγράφος Γιώργος Πλατάρης στην με ήμερομηνία 20-10-1993 έπιστολή του μου γνώρισε ότι ό άείμνηστος άρχιμανδρίτης Μόδεστος Πέτρουσας (1889-1954) τού είχε αναφέρει ότι ό άγιος Κοσμάς στο Μέτσοβο είχε πει και τις έξης προφητείες: «Οί τσιομπαναρέοι θά μείνουν με τις κλίτσες στα χέρια». «Θά σάς ρίξουν πολύ παρὰ και θά φαγωθείτε μεταξύ σας». «Ευλόγημένα βουνά! Πόσον κόσμο θά γλυτώσετε!». «Στά Τζουμέρκα θά πάτε για σπόρο». «Οί παπάδες θά χαλάσουν τή θρησκεία».

Στη συνέχεια μου γράφει ότι ό άείμνηστος Μόδεστος τού είπε τὰ έξης: «'Ο 'Ιερομάγης Κοσμάς ό Αιτωλός, ό όποιος προήρχετο από τό ιδιόν μας, τό βλαχικόν Γένος, έκήρυξε από αυτόν τόν πλάτανον» και με τό χέρι του τόν υπέδειξε και συνέχισε: «...Υπάρχει διάχυτος ή πληροφορία, ότι περι τό τέλος τής όμιλίας του έμφανίστηκαν οί ιερείς τού Μετσοβίου. Τότε ό άγιος είπε: "Ωραία τὰ έκαταφέρατε' πρώτοι νά προσέρχονται οί λαϊκοί και τελευταίοι οί κληρικοί... Ουάι... κατάντημα... Ουάι...".».

φθονο ἀδελφικὸ αἷμα. Δυστυχῶς ἡ ἱστορία μᾶς διδάσκει ὅτι οἱ διχόνοιες καὶ οἱ ἀλληλοσπαραγμοὶ βρίσκονται σὲ ἔξαρση, ὅταν οἱ ἐποχὲς εἶναι δύσκολες καὶ ἡ ἐδαφικὴ ἀκεραιότητα τῆς χώρας κινδυνεύει).

9. «Εἰπὲ εἰς τὰ εἰδῶλα ἐκεῖνα νὰ μὴν ἔρθουν ἐδῶ, ἀλλὰ νὰ γυρίσουν εἰς τὰ ὀπίσω». (Λέχθηκε στὴν Ἴασσο τῆς Κεφαλλονιάς. Τῆ στιγμῇ κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἅγιος μιλοῦσε, τὸ προφητικὸ του μάτι διέκρινε στὸ σπῆτι τοῦ τοπικοῦ ἄρχοντα τέσσερις κυρίες, ἄσεμνα ντυμένες, οἱ ὁποῖες ἐτοιμάζονταν νὰ μεταβούν στὴν ὀμίλια. Μὲ ἀκροατὴ του τὶς εἰδοποίησε νὰ μὴν πλησιάσουν).

10. «Καὶ σεῖς "παλιο-μαῖστρες" νὰ μὴν πλησιάσετε σ' αὐτὴ τὴ συγκέντρωση, γιατί εἰσθε ἀμετανόητες». (Εἰπώθηκε στὸ Μέτσοβο. Μεταξὺ τῶν ἀκροατῶν τῆς ὀμιλίας του ἦσαν τρεῖς γυναῖκες ἀπὸ γειτονικὸ χωριό, ποὺ τελοῦσαν μαγικὲς πράξεις. Ὁ ἅγιος τὶς διέκρινε καί, ἀφοῦ τὶς καυτηρίασε, τὶς ἀπέπεμψε ἀπὸ τὴν ὀμίλια, ἐπειδὴ ἦσαν ἀμετανόητες).

11. «Καὶ τὸ σκαμνὶ ὅπου ἔχω ἰδικόν σας εἶναι, τὸ ὁποῖον εἰκονίζει τὸν τάφον μου». (Παράδοξος προφητικὸς λόγος, ἀφοῦ ταυτίζει τὸ σκαμνὶ τῆς ὀμιλίας μὲ τὸν τάφο! Καὶ ἡ προφητεία αὐτὴ ἐκπληρώθηκε κατὰ γράμμα. Τὸ σκαμνὶ τὸ εἶχε χαρίσει στὸν ἅγιο ὁ Κούρτ πασᾶς τοῦ Μπερατιοῦ, ὁ ὁποῖος τὸ 1779 συνέπραξε μὲ τοὺς Ἑβραίους γιὰ τὴ θανάτωσή του³⁹. Μετὰ τὸ

μαρτυρικὸ θάνατο κατάλαβαν ὅλοι ὅτι τὸ σκαμνὶ συμβόλιζε τὸν τάφο του).

* * *

Τὸ προφητικὸ χάρισμα ἀποτελεῖ μιὰ μονάχα πτυχή τῆς πολὺπλευρης καὶ πολυδιάστατης προσωπικότητος τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ποὺ ὑπῆρξε ἡ πιὸ πρωτότυπη καὶ δραστήρια φυσιογνωμία τοῦ νεοελληνικοῦ μαρτυρολογίου⁴⁰, ὁ θερμὸς κήρυκας τοῦ πνευματικοῦ διαφωτισμοῦ, τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐλευθερίας. Δικαιολογημένα, ὁ ἱερός ὑμνογράφος ἀναφωνεῖ: «Τί σε προσκαλέσωμεν, τρισμάκαρ; Μάρτυρα, ὅτι ὑπὲρ Χριστοῦ τὸ σὸν αἷμα ἐξέχεας' Κήρυκα, ὅτι τὸν τόνον τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας τοῖς πᾶσιν ἐκήρυξας' Ἀπόστολον, ὅτι τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου, ἀποστολικῶς τοῖς πιστοῖς διετράνωσας' Μοναστὴν τε, ὅτι τὸν σὸν βίον ὡσερ κάτοπτρον καθαρὸν τῆς ἀσκήσεως ἐγκατέλιπες' Ἱερέα, ὅτι ἱερουργῶν, σεαυτὸν ὡσερ θυσίαν καθαρὰν προσήγαγες τῷ Κυρίῳ σου' Ὁν ἐκτενῶς ἰκέτευε, τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν, τῶν ἐκτελούντων τὴν μνήμην σου»⁴¹.

Ὁ πατρο-Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ὁ πολιούχος καὶ προστάτης τῆς Βορείου Ἡπείρου, ὁ Μάρτυρας, ὁ Κήρυκας, ὁ Ἀπόστολος, ὁ Μοναστὴς, ὁ Ἱερεὺς, ὁ Προφήτης, ὁ ἐθνεγέρτης καὶ ἐθναπόστολος δικαιούται νὰ εἶναι πάντα παρὼν στὴν πιὸ θερμῇ γωνιᾷ τῆς ψυχῆς τοῦ κάθε Ἑλληνα, γιὰ νὰ τὴν ἀρδεύει καὶ τὴ ζωογονεῖ.

Γιὰ μᾶς τοὺς Νεοέλληνες δὲν ὑπάρχει ἄλλος δρόμος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ μᾶς δείχνει ἡ φωτεινὴ μορφή του Μεγάλου Ἐθναποστόλου. Εἶναι ὁ δρόμος τῆς διαχρονικῆ καταξιωμένης Ἑλληνορθόδοξου παραδόσεως, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν πιὸ ἀσφαλὴ καὶ δοκιμασμένη βάση γιὰ τὴν ἐθνικὴ μας ἀνέλιξη καὶ πρόοδο.

(Τέλος)

39. Τὸ μαρτύριο τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ βρίσκεται σὲ χειρόγραφο ποὺ συνέγραψε ὁ μαθητὴς του καὶ ἀναγνώστης Γεώργιος Ζῆκο - Μπιστρέκης. Τὸ μαρτύριο γράφτηκε λίγες μέρες μετὰ τὸ μαρτυρικὸ θάνατο τοῦ Κοσμᾶ. Ἐκεῖ μεταξὺ ἄλλων ἀναγράφονται: «...Ζητᾶτε νὰ μάθητε περὶ τοῦ διδασκάλου μας τὸν ἀδικον θάνατον... Ἐρχόμενοι δὲ ἐδῶ εἰς ἓνα χωρίον Κολικόντασι ὀνομαζόμενον καὶ τελειώνοντας τὴν διδασχὴν του κατὰ τὴν συνήθειαν ὅπου εἶχεν, ἀναχωρήσαμεν καὶ πηγαίνομεν εἰς ἓνα χωρίον εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα εἰς τὴν Σέμεναν. Ἐκεῖ ἦσαν ἓνας Χότζας τοῦ Κούρτ-πασᾶ καὶ στέλλοντας νὰ πάρωμεν τὸν ὄρισμόν του διὰ νὰ ὑπάγωμεν καὶ ἐκεῖ, αὐτὸς εὐρέθηκε ὅπου ἐμάζωνεν τὰ κεσέμια, τὸν ἠρώτησαν οἱ προεστοὶ καὶ αὐτὸς τοὺς εἶπε καλῶς νὰ ἔρθῃ... Καὶ τὸν παίρνουν τὸν διδάσκαλον καὶ τὸν βάνουν εἰς τὸ ἄλογο καὶ ὅτε πηγαίνουν παρακάτω κνηγοῦν τὸν τραγουμάνον μὲ τὰ σπαθιά καὶ ἐκεῖνους ὅπου ἀκολουθοῦσαν τὰ ἄλογα τῶν τῶν διώχουν καὶ πηγαίνουν μοναχοὶ τοὺς μίαν ὥραν καὶ μισὴν στράταν εἰς τὸ ποτάμι καὶ ἐκεῖ ἐξεπέλευσαν τὸν ἀπὸ τὸ ἄλογον καὶ αὐτὸς τοὺς εἶπεν νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ προσευχηθῇ καὶ τὸν ἀφήσαν καὶ καθὼς ἐπροσεύχονταν εὐλόγησεν τὸν κόσμον σταυροειδῶς, καὶ ἐκεῖ ἦσαν ἓνα δένδρον καὶ ἐβγαίνοντας τὸ σχοινίον ἀπὸ τὸ ἄλογον καὶ καθὼς ἐδέναμεν τὸν θρόνον μὲ τὸν σταυρόν, ἔτσι τὸν ἔδεσαν ἀπὸ τὸν λαμὸν καὶ τὸν ἐπνίξαν' καὶ τοῦ εἶπαν πρωτίτερα νὰ τοῦ δέσουν τὰ χέρια καὶ αὐτὸς τὰ ἐσταύρωσεν

μόνος του καὶ δὲν τοῦ ἔδεσαν καὶ ἔτσι ἐπαρέδωκεν τὴν ἁγίαν του ψυχὴν εἰς χεῖρας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ...» Βλ. Σωφρονίου Παπακυριακοῦ, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ἱερομάρτυρος καὶ ἱσαποστόλου, διδασχᾶ, ἐπιστολαὶ καὶ μαρτύριον, Ἀθήνα 1953, σσ. 175-177. Πρβλ. Χριστόπουλου, ὁ.π., σ. 565.

40. R. Bousquet, «Cosmas l' Etolien», L' Echo d' Orient, τόμ. IX, Paris 1906, σ. 126.

41. Σαλφειρίου Χριστοδουλίδου, ὁ.π., σ. 7.

ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΚΩΝ/ΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΤΟΥ ΕΞ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ 1821*

Τὸ ὅτι δὲ τὸν ἀπεκάλουν εἰρωνικῶς «Ρώσσον κληρικόν», φαίνεται ἐκ πλείστων δημοσιευμάτων εἰς τὸν τότε Τύπον⁸, καὶ ἐκ τῆς καταγγελίας τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον διὰ τὸ ἐκδοθῆν, ὑπὸ τοῦ Κ. Οἰκονόμου, Κτιτορικὸν τοῦ Μ. Σπηλαίου, τὸ ὁποῖον ἐθεώρει αἰρετικόν⁹.

Δὲν ἀμφιβάλλει κανεὶς ὅτι ὁ Κ. Οἰκονόμος

Τοῦ κ. **ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΥ**

διὰ πολλῶν τρόπων εἶχεν ἐκφρασθῆ ὑπὲρ τῆς Ρωσσίας καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος αὐτῆς¹⁰. Τοῦτο φαίνεται, τόσον ἀπὸ τὸ ποίημα ἐλεγείον¹¹ εἰς τὸν αἰοίδιμον Αὐτοκράτορα πασῶν τῶν Ρωσσιῶν Ἀλέξανδρον Α' καὶ τὴν ἱκετήριον Ἀναφορὰν¹²

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 147 τοῦ ὑπ' ἀρ. 4 τεύχους.

8. Κυρίως εἰς δημοσιεύματα τῆς ἐφημ. «Ἀθηνα» ὡς ἀρ. 733/17-6-1840.

9. Κτιτορικὸν ἢ Προσκνητήριον τῆς Ἱερᾶς καὶ Βασιλικῆς Μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, Ἀθήνησιν ΑΩΜ' (1840). Εἰς τὴν σχετικὴν πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον ἀναφορὰν τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου ἀναγινώσκωμεν:

«Συγγραφεὺς ἢ Συντάκτης τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Κτιτορικοῦ λέγεται κοινῶς ὁ Ρώσσος πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος Κύριος Κωνσταντῖνος ἐξ Οἰκονόμων γενεαλογούμενος» (ιδ. Θεοκλήτου Α. Στράγκα, Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, Ἱστορία ἐκ πηγῶν ἀψευδῶν, 1817-1967, Ἀθήναι 1969, τ. Α', σ. 128. Πρβλ. Πολυκάρπου Συνοδινοῦ, Κ. Οἰκονόμος... ἐνθ' ἄνωγ., τ. 7 (1923), σ. 151-152). Πρβλ. Ἰωάννου Μακρυγιάννη, Ἀπομνημονεύματα, ἐν Ἀθήναις 1947, τ. Β', σ. 112 («παιδὶ τῆς Ρωσσίας»).

10. Ὁ Γερμανὸς διαμαρτυρούμενος Θεολόγος Τίσχεντορφ (TISCHENDORF) (1815-1874) εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ δημοσιευθεῖσαν βιογραφίαν Κ. Οἰκονόμου σημειοῖ. «Ἐφ' ὅλης τῆς ζωῆς του διέσωζε μεγίστη συμπάθειαν καὶ πρὸς τὴν Ρωσίαν καὶ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τῶν Ρώσσων». («Αἰὼν» 1516/22-4-1857).

11. Ποίημα ἐλεγείον εἰς τὸν αἰοίδιμον Αὐτοκράτορα πασῶν τῶν Ρωσσιῶν Ἀλέξανδρον πρῶτον ποιηθῆν ὑπὸ τοῦ Οἰκονόμου Κωνσταντίνου Οἰκονομίδου (Οἰκονόμου), ἐν Πετρούπολει ἄνωγ' (1825) εἰς ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὸ ὁποῖον μετὰ ρωσικῆς μεταφράσεως προσέφερον εἰς τὴν χίρσαν Αὐτοκρατεῖραν Μαρίαν Θεοδωρίδην.

12. Κ. Οἰκονόμου, Ἱκετήριος ἀναφορὰ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τῶν Ρώσσων Ἀλέξανδρον τὸν Α'. Αὕτη ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ι. Φιλήμονος (Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλλήν. ἐπαναστάσεως, τ. Δ', σ. 370. Ἐπανεξεδόθη εἰς τὸν Α' τόμον τῶν Σφωζομένων Φιλολογικῶν συγγραμμάτων τοῦ Κ. Οἰκονόμου, σ. 361-364). Ἀφ' οὗ ἀναφέρεται εἰς τὰ δεινὰ τῶν Ἑλλήνων, παρακαλεῖ τὸν Αὐτοκράτορα νὰ «ἀναστήσῃ

πρὸς τὸν αὐτὸν Αὐτοκράτορα, ὅσον καὶ ἀπὸ ἄλλα κείμενα τοῦ Κ. Οἰκονόμου ἐκδεδομένα¹³ ἢ ἀ-

καὶ ἕναν λαὸν προγόνων ἀγαθῶν» προσφωνῶν αὐτὸν «Τρισμέγιστε», «Τρισσέβαστε», «Αὐγουστε», «Θεοσέβαστε». Περιβαίνει δὲ τὴν Ἀναφορὰν τοῦ ὡς ἐξῆς «... Θέλησον, ὦ Μεγαλουργὲ τῆς ἀγαθῆς θελήσεως Ἦρωσ, θέλησον νὰ προσθέσῃς εἰς τὰς περικλειεσάτας ἐπωνυμίας σου καὶ τὰς ζηλωτάς καὶ ἀθανάτους προσφωνήσεις ἐκείνας «ΣΩΤΗΡ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΥΠΕΡΜΑΧΟΣ». Τοιοῦτον Σέ, θεόχριστε Αὐτοκράτωρ, φρονούντες καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν προσφωνοῦντες, παύομεν τὴν οἰκτρὰν ἱκεσίαν μας μὲ βαθύτατον σέβας, μὲ πικροστάλακτα δάκρυα, μὲ στεναγμούς ἐγκαρδίους, καὶ μὲ ἐλπίδας χρηστάς. Καίσαρ καὶ Αὐτοκράτωρ τρισσέβαστε». ΑΩΚΑ' (1821), Μαΐου ΙΕ'.

Τῆς ἑμετέρας κραταιοτάτης, τρισσεβάστου καὶ θεοχρίστου Μεγαλειότητος οἰκτρώτατοι δοῦλοι καὶ ἱκέται

ΟΙ ΕΝ ΟΔΗΣΣΩ ΣΕΣΩΣΜΕΝΟΙ ΓΡΑΙΚΟΙ

(Κ. Οἰκονόμου, Τὰ Σφωζόμενα Φιλολογικὰ συγγράμματα, Ἀθήνησιν ΑΩΟΑ' (1871), σ. 364).

13. α'. «Ἀκολουθία εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τοῦ Ἁγίου καὶ Θεοστέπτου μεγάλου τῆς Ρωσσίας ἡγεμόνος καὶ ἀρχοντος Βλαδιμηρίας καὶ Νεαπόλεως Ἀλεξάνδρου τοῦ Νεαίου τοῦ διὰ τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθέντος Ἀλεξίου μοναχοῦ». Τὴν ἱσμοτικὴν αὐτὴν ἀκολουθίαν συνέταξεν ὁ Κ. Οἰκονόμος εἰς τὴν Πετρούπολιν τὸ 1823, «ὅτε περίκλυτος μὲν ἢ κλαγγὴ τῶν ἑλληνικῶν ἦχει ὄπλων, μετέωρος δὲ ταῖς χρησταῖς ἐλπίσι πάσα ἑλληνικὴ ἀνίπατο καρδιά». Προσέφερε δὲ μετὰ ρωσικῆς μεταφράσεως γενομένης ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Συγμάτωφ τῶ ἀυτοκράτορι Ἀλεξάνδρω Α', ὅστις τόσῃν εὐνοίαν εἶχε δεῖξει πρὸς τὸν Κ. Οἰκονόμον.

Κατὰ τὸν Κ. Οἰκονόμον ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Α' εἶναι «ὁ εὐλογημένος Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ κράτιστος τῆς Ἐκκλησίας ὑπέρομαχος...». Ἡ δὲ Ἑλλὰς «εἰς τὴν σὺν Θεῷ ἐνεργουμένην ἀνάστασιν ἐαυτῆς τὸν μέγα ἐπικαλεῖται Ἀλέξανδρον προστάτην καὶ βοηθόν, ὡς μάρτυρα αὐτόπτην τῆς φοικτῆς καὶ μαιφύρου λύσεως τῶν βαρβάρων γενόμενον». Προσφωνεῖ δὲ αὐτὸν «κραταῖον τῆς εὐσεβείας ὑπέρομαχον» καὶ «θερμώτατον ὑπερασπιστὴν τῆς Ἐκκλησίας». (Πρβλ. Κ. Οἰκονόμου, Τὰ Σφωζόμενα Ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα, Ἀθήνησιν ΑΩΞΒ' (1862), τ. Α', σ. 225-278. Δ. Σ. Μπαλάνου, Κ. Οἰκονόμος. Μ.Ε.Ε., τ. ΙΗ', σ. 761).

β'. Ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ.

Ι. «Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀνεγνώσατε τὴν προκήρυξιν τοῦ ἐξοχωτάτου ἐπὶ τῆς θρησκείας λειτουργοῦ καὶ πρίγκιπος Ἀλεξάνδρου Νικολαΐδου τοῦ Γαλιτσίνου, διὰ τῆς ὁποίας οὗτος ὁ φιλόχριστος εὐεργέτης προσκαλεῖ θερμῶς, κατ' Αὐτοκρατορικὴν εὐδοκίαν καὶ νεύσιν, ἀπάσαν τὴν εὐσεβῆ Ρωσίαν εἰς χριστιανικὴν περιθάλπιν τῶν ἐνταῦθα καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ρωσσίας διασφθέντων ταλαιπώρων Ἑλλήνων. Ἐχετε, τέλος, πρὸ ὀφθαλμῶν τοῦς γενναίους καὶ φιλαδέλφους Ρώσσους, οἵτινες μετὰ τωσαύτης φιλοξενείας ὑποδέχονται τοῦς ἐνταῦθα καταφυγόντας ἀδελφούς», (σ. 74) καὶ κατωτέρω «... Βλέπετε πρὸ ὀφθαλμῶν σας αὐτὸν τὸν εὐσεβέστατον Αὐτοκράτορα καὶ πατέρα τῶν Ρώσσων, πόσῃν εὐσπλαγχνίαν ἐπιδεικνύει πρὸς τοὺς πανταχοῦ τῆς ἐπικρατείας διασφωζομένους πρόσφυγας ὁμογενεῖς ἡμῶν, πόσῃν φροντίδα περὶ τῶν

νέκδοτα κυρίως ἐκ τῆς πλουσίας Ἀλληλογραφίας αὐτοῦ¹⁴.

Γνωστὸν εἶναι ὅτι ἡ Ρωσσία καὶ εἰδικώτερον ὁ Αὐτοκράτωρ αὐτῆς ὑπεστήριζεν τὴν ὀρθόδοξον ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν καὶ συνετέλει εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους χωρὶς νὰ ἔχη πασλαυιστικὰς βλέψεις, ὡς αὐταὶ διαμορφώθησαν ἀργότερον, αἱ ὁποῖαι, ὡς συνέπεια, εἰ-

περιπεσόντων αἰχμαλώτων, πόσιν δέ, τέλος, τιμὴν καὶ φιλοστοργίαν πρὸς τὴν πάσχουσαν Ἐκκλησίαν», (σ. 83).

(Λόγος περὶ Φιλογενεῖας. Ἰδ. Ἰωάννου Π. Βόζου, Λόγος ἐκκλησιαστικοὶ ἐκφωνηθέντες ἐν τῇ Γραμματικῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ὁδησοῦ, κατὰ τὸ ΑΩΚΑ' - ΑΩΚΒ' (1821-1822) ἔτος, ὑπὸ τοῦ Οἰκονόμου Κωνσταντίνου Πρεσβυτέρου, τοῦ ἐξ Οἰκονόμων γενεαλογουμένου, ἐν Βερολίῳ ΑΩΛΓ' (1833)).

Π. «Ὁ Θεόχριστος τοῦ Ἁγίου Βλαδιμήρου διάδοχος, ὁ ΤΡΙΣΣΕΒΑΣΤΟΣ Ὑπερασπιστὴς τῆς Καθολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὁ κραταιότατος καὶ Αὐτοκρατορικώτατος ἸΜΠΕΡΑΤΩΡ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΥΛΙΔΗΣ, ἐν ᾧ φυτεύει τὰ τρόπαια τῶν μεγάλων του ἀρετῶν εἰς τὴν εὐρυχωροτάτην του Ἐπικρατείαν, ὅπου δὲν δύει ὁ ἥλιος, ἐν ταύτῳ ἐξισοῦται μὲ τοὺς Εὐσεβεστάτους Προπάτοράς του καὶ εἰς τὴν Θεοσεβείαν, (σ. 48). Ἀπευθυνόμενος δὲ πρὸς τοὺς Ἕλληνας τοὺς καλεῖ νὰ εὐγνωμονοῦν τὸν Μονάρχη» «Ἀδελφοί, Ἕλληνες, εὐγνωμονεῖτε πρὸς τὰς τοιαύτας ἀγαθοεργίας τοῦ Τρισεβεβάστου Μονάρχου, ὅστις, ὡς ἄλλος ἥλιος, σὰς ζωογονεῖ καὶ σὰς περιθάλλει ἐντὸς τῆς Ἐπικρατείας του...», (σ. 54). (Λόγος Ἐπιτάφιος εἰς τὸν ἀείμνητον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον (Ε') ἐκφωνηθεὶς ἐν Ὁδησῶ ἐν τῇ 19 Ἰουνίου 1821, ἐν Πετρούπολει, αωκα' (1821)).

14. Ἐκ τῆς Ἀλληλογραφίας αὐτοῦ καὶ διὰ πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Παπαδόπουλον Ὀλύμπιον σημειώνομεν.

Ι. «Ζήτω ὁ πατὴρ καὶ προστάτης τῶν τεθλιμμένων ὁ φιλανθρωπώτατος Αὐτοκράτωρ». (Φ. ΙΙΙ, 217, 26 Ἰουνίου 1824).

ΙΙ. «Ζήτω, ζήτω μυριάκις, ἡ θεοσηρικὸς καὶ προστάτης μου Ρωσσία». (Φ. ΙΙΙ, 232, 25 Σεπτεμβρίου 1825).

ΙΙΙ. «Τῇ 6 Δεκεμβρίου ἦλθεν ἐδῶ ἡ φοικτὴ καὶ πικρὰ ἀγγελία τῆς ἀποβιώσεως τοῦ μεγάλου ἡμῶν Κυρίου καὶ εὐεργέτου τοῦ κοσμοποδήτου Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου. Φαντάσου, ποίαν ἐντύπωσιν ἔκαμεν εἰς τὴν ψυχὴν μου! τὴν ἠθάβησεν, ὡς ἐπιπεσόντα κεραυνόν' καὶ ἔμεινα πολλὰς στιγμὰς ὡς ἀπολιθωμένος. Δάκρυα πικρὰ κατέβρεξαν ἀκολούθως τὰς παρεῖάς μου' καὶ ἔκτοτε δακρῶν συχνῶς' καὶ μὲ πόνον καρδίας πολύν, φιλῶ τὴν δεξιάν μου ἀσπαζόμενος μὲ τὴν φαντασίαν τὰ ἔχνη τῶν γλυκυτάτων ἐκείνων χειλέων τὰ ὁποῖα ἤξιωσαν νὰ ἀσπασθῶσι, τὸσάκις καὶ μὲ εὐμένειαν τὴν ταπεινὴν μου χεῖρα. Εἶχα, φίλε, καὶ ταύτην τὴν δυστυχίαν, νὰ μὴ παρευρεθῶ κἀν εἰς τὴν πενθοῦσαν βασιλεύουσαν διὰ νὰ καταβρέξω μὲ τοῦ πόθου καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τὰ δάκρυα τὴν θεόχριστον τοῦ εὐσεβεστάτου Αὐτοκράτορος καὶ μετὰ Θεὸν σωτήρος μου Κορυφὴν καὶ νὰ τὴν ἀσπασθῶ τὸ τελευταῖον μὲ πολλὰ πικρότερον πόνον, παρὰ μὲ ὅσον τὴν καταφίλησα, ὅταν τὸν ἀπεχωρίσθην. Εὐχομαι ὑπὲρ τῆς αἰωνίου του ἀναπαύσεως, καὶ προσκυνῶ τὴν πρόνοιαν, ἐκείνον, τὸν ὑψιστον Βασιλέα, νὰ στερεώσῃ καὶ νὰ πολυετῆ τὸν διάδοχον τοῦ θρόνου καὶ τῶν ἀρετῶν τῶν μεγάλων τῆς Ρωσσίας αὐτοκρατόρων, τὸν μεγαλειότατον Αὐτοκράτορα καὶ Βασιλέα Κωνσταντῖνον τὸν πρῶτον». (Φ. ΙΙΙ, 237, 14 Δεκεμβρίου 1825).

χον τὴν καταδίωξιν τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας¹⁵.

Ἡ τοιαύτη ὁμως καὶ τοσαύτη ἀπόκλισις τοῦ Κ. Οἰκονόμου πρὸς τοὺς Ρώσους καὶ τὸν Αὐτοκράτορα αὐτῶν, δὲν δύναται, εἰς καμμίαν περιπτώσιν, νὰ ἐκληφθῆ ὡς ἀπόδειξις ἢ ἔνδειξις ἀρνητικῆς τοποθετήσεως τοῦ ἔναντι τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων.

Δέον νὰ σημειωθῆ ὅτι ὁ Κ. Οἰκονόμος, ἀμυνόμενος εἰς τὴν ἐνορχηστρωμένην ἐπίθεσιν ἐναντίον του καὶ κυρίως, ὡς εἴπομεν, ἐκ τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐφημ. «Ἀθηνᾶ»¹⁶, ὑπέγραφεν ὡς «εἷς τῶν Κληρικῶν τῆς Ἑλλάδος»¹⁷ ἢ ὡς «εἷς τῶν ἐν Ἀθήναις Κληρικῶν»¹⁸.

Ἡ ἐφημ. «Αἰών», τὸ κατ' ἐξοχὴν δημοσιογραφικὸν ὄργανον τοῦ Κ. Οἰκονόμου καὶ τῶν περὶ αὐτόν, διὰ δημοσιευμάτων κατέβαλεν πολλὰς προσπάθειάς πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν ἀδικῶν κατηγοριῶν τῶν διατυπωμένων εἰς τὴν ἐφημ. «Ἀθηνᾶ»¹⁹.

Ἐνδεικτικὸν τούτου εἶναι ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἐπικηδείου Λόγου²⁰, τοῦ Ἀνδρέου Ρηγοπού-

15. Πρβλ. *Πολυκάρπου Συνοδίου*, Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, περ. «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος», τ. ΣΤ' (1910), σ. 460 σημ.

16. Πρβλ. ἀνωτ., σημ. 3.

17. Ἰδ. «Αἰών», ἀρ. 594/28-1-1845 (Τὰ περὶ Κίγγ σαφέστερα).

18. Ἰδ. «Αἰών», ἀρ. 592/20-1-1845 (Ὁ Κίγγ).

19. Ἰδ. «Αἰών», ἀρ. 197/15-9-1840, (Αἱ προσβολαὶ καὶ αἱ μεταφράσεις), ἀρ. 991/19-10-1848 (Ὁ παρὰδοξος ὀρκοφάγος), ἀρ. 1267/18-6-1852 (Ἡ κατ' οἶκον ἔρρευσα).

20. «Τριλογία ἱερὰ καὶ ἀθάνατος τοῦ προλόγου τοῦ Παν-ἑλληνικοῦ ἐκείνου δράματος, τὸ ὁποῖον θέλει ἀποτελειωθῆ ὑπὸ τοὺς θόλους τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Οἰκονόμος καὶ ὁ Σολωμὸς εἶναι οἱ τρεῖς τελευταῖοι ἀντιπρόσωποι τῆς μεγάλης προδρομικῆς ἐποχῆς τῆς Ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας' οἱ τρεῖς, ὡς εἰπεῖν, τελευταῖοι γίγαντες προκατακλυσμαῖοι μεγάλου κόσμου. Καὶ ὁ μὲν Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, Ἄγγελος ταξιαρχῆς τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Πίσσεως καὶ φωτεινὸς ἥτις τῆς Ἐκκλησίας μας, κλείει τὴν πρόδρομον θρησκευτικὴν Ἑλλάδα, τὴν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ Μάρκου τοῦ Ἐφέσου' ὁ δὲ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Ἄγγελος ταξιαρχῆς τοῦ κατὰ τῶν βαρβάρων Ἀγῶνος μας, κλείει τὴν πρόδρομον πολεμικὴν Ἑλλάδα, τὴν ἀρχομένην ἀπὸ Γεωργίου Καστριώτου' ὁ δὲ Διονύσιος Σολωμὸς, Ἄγγελος ταξιαρχῆς τῆς Ἐθνικῆς ποιήσεώς μας, κλείει τὴν πρόδρομον καλλιτεχνικὴν Ἑλλάδα, τὴν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ πρώτου ἄσματος τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ ἄσματος τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Μεγάλοι ἀθληταὶ τῆς Πίσσεως καὶ τῆς Πατριδος, ὑψιπέτα ἀετοὶ τῆς Ἐκκλησίας μας, τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας Ἀγῶνος καὶ τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν τέχνης, διέβησαν, ἐν ὀλίγαις στιγμαῖς, ἀπ' ἐμπροσθεν ἡμῶν, ὡς καὶ ἡ μεγαλοεργὸς ἐκείνη ἐποχὴ, τῆς ὁποίας ἦσαν ἀντιπρόσωποι... Εἰς ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τοὺς πλείστους Εὐρωπαίους εἶναι γνωστὰ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ καὶ αἱ πάτρια ἀρεταί. Ὁ δὲ ἀξιώτιμος ἐν τῷ ναφ προσλαλήσας εὐγλώττως ἐξιστόρησε τὸν μέ-

λου²¹, όπου ο Κ. Οικονόμος, παραλληλιζόμενος προς τον Θεόδωρον Κολοκοτρώνην και τον Διονύσιον Σολωμόν, φέρεται να κλείη την πρόδρομον θρησκευτικήν Ἑλλάδα, τὴν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ, ὡς ἐκείνοι, τὴν πρόδρομον πολεμικήν καὶ καλλιτεχνικήν Ἑλλάδα ἀντιστοιχῶς. Συγχρόνως χαρακτηρίζεται ὡς «μέγας Ἕλληνας» καὶ «φιλόπατρις Ἕλληνας» εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἀρθρογράφους τῆς ἐφημερίδος «Ἀθηνα» οἵτινες τὸν ἔφερον ὡς «Ῥώσσον Κληρικόν».

Ὡς πρὸ δὲ τὴν κατηγορίαν ὅτι ὑστέρησεν τῶν ἀγωνιστῶν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ὁ Μιχαὴλ Σχινᾶς²² εἰς τὸν Ἐπιτάφιον Λόγον²³ του σημειοῖ. «Μηδεὶς εἰπάτω ὅτι ἐλαττοῦται τῶν ἀθλητῶν τοῦ ἱεροῦ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος Ἀγῶνος ὁ παρ' ὑμῶν θρηνοῦμενος. Πῶς; ὁ τῷ Βλαχάβα πάλαι συγκινδυνεύσας, ὁ παιδευτὴς καὶ ἀλείπτως τῆς γενεᾶς τῶν ἀποδυσασμένων εἰς τὸν ἀγῶνα, ὁ ἀγωνοθέτης τῶν ἀγωνισμάτων, τὸ στόμα τῆς πατρῶας πίστεως, τὸ χρηστήριον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ διδάσκαλος τῶν Ἑλλήνων, αὐτὸς ἐλαττοῦται τῶν παιδευμάτων αὐτοῦ, αὐτὸς ἐλαττοῦται τῶν ἀγωνισασμένων; ἀλλ' ἄρα γε καὶ πόρω διὰ τὰς περιστάσεις ἀπρωκισμένος, ἐτρύφα ὅλως, ἢ ἀδιαλείπτως ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος εἰργάζετο, καὶ γράφων καὶ λέγων καὶ ἄλλως ἐνεργῶν καὶ διανοοῦμενος; Τί δέ; Ἐποίει καὶ ἄλλο ἔκλαιε' καὶ οὐχὶ ἀπράκτως. Ἐκλαίει πρὸς Θεὸν ὡς ὁ Ἐζεκίας περὶ ψυχῆς καὶ ἀνέβαινε πρὸς τὸν θρόνον τοῦ Ὑψίστου θυμίαμα εὐπρόδεκτον

ὁ φλογώδης κλαυθμὸς τοῦ πιστοῦ αὐτοῦ ἱερέως. Ἐκλαυσε μίαν ἡμέραν καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς Ἀλεξάνδρου τοῦ συμπαθεστάτου Αὐτοκράτορος, καὶ τὸ δάκρυον ἐκείνον ἤνοιξεν ὁδὸν εἰς στρατὸν βαρῶν τροπαιοφορήσαντα περὶ Ἀνδριανούπολιν τὴν νίκην²⁴ καὶ τὸ σφράγισμα τῆς ἡμετέρας αὐτονομίας»²⁵.

Ἡ ἐργασία αὐτὴ φιλοδοξεῖ νὰ παρουσιάσῃ ἐξ ἐκδεδομένων καὶ ἀνεκδότων κειμένων, κυρίως ἐκ τῆς Ἀλληλογραφίας αὐτοῦ, αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ὁ Κ. Οἰκονόμος οὐδόλως ὑστέρησεν τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος, τόσον κατὰ τὴν προεπαναστατικὴν περίοδον, μὲ τὴν διδασκαλίαν του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν περιπέτειάν του κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ κινήματος τοῦ παπᾶ-Εὐθυμίου Βλαχάβα, ὅσον καὶ κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Ἀγῶνος, μὲ τὴν παρουσίαν τῆς πλουσίας δραστηριότητος αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς διασπορᾶς διὰ λόγων καὶ δι' ἔργων, τὴν προβολὴν τῶν δικαίων τῶν ἀγωνιστῶν καὶ τὴν μεσιτείαν του ἐνώπιον τῶν μεγάλων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑπὲρ τῶν καταδιωκομένων. Προσέτι δὲ φιλοδοξεῖ ἡ ἐργασία αὐτὴ νὰ παρουσιάσῃ, ὅσον δύναται ἐναργέστερον, ὅτι ἡ ὁδὸς τῆς φυγῆς τοῦ Κ. Οἰκονόμου ἐξ Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν τὸ πρῶτον, ὡς λέγεται ὑπέδειξεν ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε'²⁶, δὲν ἔστρεφίτο θυσιῶν καὶ ταλαιπωριῶν καθὼς καὶ δόξης καὶ τιμῆς, τόσον διὰ τὸν Κ. Οἰκονόμον, ὅσον καὶ διὰ τὴν Πατρίδα, ἀπ' ἐκείνης τῶν Ἀγωνιστῶν τῆς μαχομένης κατὰ τῶν Τούρκων Ἑλλάδος.

(Συνεχίζεται)

γαν Ἕλληνα... Ὁ βίος τοῦ Οἰκονόμου ἀνήκει εἰς τὴν ἰστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας. Ἡ ἀποστολὴ του ὑπῆρξε μεγάλη, καὶ ἀναβαίνων ἤδη εἰς οὐρανοὺς, δύναται νὰ εἴπῃ μὲ καθαρὸν μέτωπον, ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων, ὅτι τὴν ἐξεπλήρωσε... Ὡς οἱ μεγάλοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας μετὰ τοῦ φωτὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ συνέδεον τὸ αἶσθημα τῆς Πατρίδος, τοῦ Ἑλληνισμοῦ οὕτω καὶ ὁ Φιλόπατρις οὗτος Ἕλληνας, τὴν ἐνθροιστήριον παράδοσιν ἀκολουθῶν, διέσωσε τὸν Ἑλληνισμὸν ἐν τῷ Χριστῷ καὶ διὰ τοῦ Χριστοῦ. («Αἰών», ἀρ. 1505/1857).

21. Ἰδ. *Τρύφωνος Εὐαγγελίδου*, Ρηγόπουλος Ἀνδρέας, Μ.Ε.Ε., τ. ΚΑ', σ. 129. *Φαίδωνος καὶ Γλυκερίας Μπονμπουλίδου*, Ἡ Νεωτέρα Ἑλληνικὴ Λογοτεχνία. Γραμματολογικὸ διάγραμμα, Ἀθήναι 1984, τ. Α', σ. 299.

22. Ἰδ. *Ἐλένης Δ. Μπελιά*, Οἱ λόγιοι ἀδελφοὶ Δημήτριος καὶ Μιχαὴλ Γεωργίου Σχινᾶ, περ. «Μνημοσύνη», τ. Β' (1969), σ. 174-218. Πρβλ. *Ἰωάννου Δ. Μπουγάτσου*, Ἀλληλογραφία..., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 116.

23. Ἰδ. *Μιχαὴλ Γ. Σχινᾶ*, Λόγος κατὰ τὴν ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης τελετὴν τῆς κηδείας Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, «Αἰών», ἀρ. 1505/11 Μαρτίου 1857. Πρβλ. περ. «Ἐκκλησία», ἀρ. 24/15-12-1957, σ. 521. *Γιάννη Ἀδάμου*, Ἡ Τσαρίτσανη, Τσαρίτσανη 1989, σ. 230-235.

24. Αὕτη ἐγένετο 20 Αὐγούστου 1829 κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον 1828-1829. Ἰδ. *Ν. Θ. Κλαδά*, Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, Μ.Ε.Ε., τ. ΚΑ', σ. 392-394. *Διονυσίου Α. Κοκκίνου*, Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, ἐκδ. «Μέλισσα» 1969, τ. ΣΤ', σ. 326 κ.έ.

25. Ἰδ. *Ν. Μοσχοπούλου*, Ἀνδριανουπόλεως Συνθήκη, Μ.Ε.Ε., τ. Α', σ. 634-636. *Σπ. Β. Μαροζίνη*, Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος 1828-1964, τ. πρῶτος, σ. 64, ἐκδ. «Πάπυρος» 1966. *Διονυσίου Α. Κοκκίνου*, Ἑλληνικὴ..., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 422-451.

26. Πρβλ. *Πολυκάρπου Συνοδινού*, Κ. Οἰκονόμος..., ἐνθ' ἄνωτ., «Γρ. Παλαμάς», τ. 7 (1923), σ. 7. καὶ «Ἐκκλησ. Φάρος», τ. Ζ' (1911), σ. 28-29. *Κ. Σιβίνη*, Ὑπόμνημα αὐτοσχέδιον περὶ τοῦ Αἰδεσιματάτου Πρεσβυτέρου καὶ Οἰκονόμου Κωνσταντίνου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, ἐν Τεργεστῇ ΑΩΝΖ (1857), σ. 29.

Ο ρόλος τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἀνατέλλουσα χιλιετία

Κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς χιλιετηρίδος ποὺ ἀπέρχεται ζοῦμε καὶ βιώνουμε τοὺς καρποὺς ποὺ πέτυχε ὁ πολιτισμὸς καὶ τὰ τεχνικὰ ἐπιτεύγματα τοῦ αἰῶνα ποὺ φεύγει. Ταυτόχρονα, ὅμως, προβάλλεται ὡς ἀνάγκη πιά ἐπιτακτικὴ ἡ ἀγωγή τῶν ἀτόμων ποὺ προετοιμάζει ἡ χιλιετηρίδα ποὺ εἶναι ἐπὶ θύραις. Μέχρι τώρα τὸ προνόμιο τῆς προετοιμασίας τῶν γενεῶν καὶ τῶν αἰώνων τὸ καθόριζε σ' ἓνα

Τοῦ πανοσ. Ἀρχιμ. κ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΒΑΡΛΑ

Μεγάλο βαθμὸ τὸ σχολεῖο καὶ ἡ Ἐκκλησία. Μὲ τὴ δυναμικὴ τῶν δεδομένων αὐτῶν διαμορφωνόταν μέχρι πρότινος ἡ Κοινωνία μας καὶ τὸ γίνεσθαι τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Ἀπὸ ἐδῶ ὅμως καὶ στὸ ἐξῆς τὰ πράγματα φαίνεται ὅτι καλοῦνται νὰ ἀκολουθήσουν νέα πολιτιστικά δεδομένα καὶ νέα ἐκπαιδευτικὴ τροχιά ποὺ ὀδηγεῖ στὸ συμπέρασμα ἀλλαγῆς τῶν δεδομένων τῆς μεταδόσεως τῆς πολιτιστικῆς μας πείρας ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἄτομα στὶς κοινωνίες.

Ὁ αἰώνας ποὺ φεύγει ἐδημιούργησε τὶς προϋποθέσεις τῆς οἰκουμενικῆς ἐπικοινωνίας. Ὁ αἰώνας ποὺ πλησιάζει ἀπαιτεῖ τὴ σμίκρυνση τῆς ὑδρογείου μὲ τὴν αὐξηση τῆς μεταφορικῆς κινήσεως, τῆς ἀμέσου πληροφορήσεως τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀνθρώπων τοῦ πλανῆτη μας, τὴ μαρτυρία τῆς ἐμπειρίας ὄλων τῶν ἀτόμων καὶ φυσικὰ τοῦ πλησίον.

Ἡ Κοινωνία ποὺ μᾶς διεμόρφωσε, μεταμορφώνεται σὲ μιὰ κοινωνικὴ Κοινωνία ποὺ μὲ τὴ σειρά τῆς ἀναλαμβάνει τὸ ρόλο τοῦ οἰκουμενικοῦ παιδαγωγοῦ, ὄχι μόνο τοῦ ἀνθρώπου - ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ τοῦ χριστιανοῦ, ὅπως ἀνάλογη ἐμπειρία ἔχει καὶ ὁ ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν Παῦλος. Ἀναβιώνουμε τὴν ἑλληνιστικὴ ἐποχὴ μέσα σὲ βιομηχανικὰ πλαίσια; Μαρτυροῦμε μὲ τὸν πολιτισμὸ μας ἓνα νέο εἶδος συγκρητισμοῦ; Ἐχουν ἄραγε οἱ ἐποχὲς γυρίσματα; Μπορεῖ!...

Τὰ κοινωνιολογικὰ δεδομένα μπορεῖ νὰ ἤχουν διαφορετικά. Ἡ Ἐκκλησία τότε ἐδημιουργεῖτο μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ λόγο τῶν Ἀποστόλων. Ἡ διεθνὴς γλώσσα τότε ἦταν ἡ «κοινὴ» τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Σήμερα ἡ βαβυλωνία τῶν γλωσσῶν εἶναι ἐμφανὴς καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῆς ἀγγλοσαξωνικῆς εἶναι δεδομένη καὶ ὄχι μόνο. Τότε κυριαρχοῦσε ἡ γεωγραφικὴ νοστρωπία καὶ ὁ ἀνάλογος συμβολισμὸς. Σήμερα τὴ διαφωνία τῆς Gatt ἐνώνει ἡ συμφωνία τοῦ βιομηχανικοῦ λογικισμοῦ. Ὁ σημερινὸς ἀνθρώπος διαρκῶς ἀνανεώνει

τὰ μηνύματα ποὺ δέχεται. Ἐφθασε νὰ τὰ δέχεται σήμερα «δύο σὲ ἓνα» καὶ πιθανὸν αὔριο «τρία σὲ ἓνα». Αὐτὸ σημαίνει ὅτι παιδαγωγεῖται διαφορότροπα καὶ μορφώνεται μὲ πολιτιστικὰ δεδομένα ἀγνωστα σὲ προηγούμενες γενεές, μεταβαλλόμενα καὶ φανταστικὰ γιὰ τὶς ἐπόμενες.

Ἡ διαμόρφωσις τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου βομβαρδίζεται μὲ ποικιλόμορφα καὶ ποικιλότροπα spot, μὲ τέτοια ταχύτητα ὥστε δὲν προφθάνει νὰ τὰ ἐλέγξει. Ἄν εἶναι ἐκ τοῦ πονηροῦ, τότε ἐπαναλαμβάνεται ὁ πειρασμὸς τῆς «γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ». Γίνεται δηλαδὴ καὶ πάλι παραπληροφόρηση τοῦ βιομηχανικοῦ παραδείσιου κόσμου, χωρὶς τὸ ἄτομο νὰ μπορεῖ νὰ ἀντιδράσει στὴν παραλογικὴ ποὺ κατευθύνει τὸ χῶρο τοῦ βιομηχανικοῦ γίνεσθαι. Ὁ ἀνθρώπος ἐγίνε αἰχμάλωτος τῶν ἐργῶν του. Ἡ Κοινωνία ποὺ διαμόρφωνε, τὸν κατακρατεῖ δέσμιος καὶ τὸν μεταμορφώνει ὅπως αὐτὴ σκέπτεται μὲ τὴν διάπλαση τῆς δύναμης τῆς ὕλης. Ἡ παιδαγωγοῦσα Κοινωνία τοῦ χθὲς μεταβάλλεται σὲ ἐπικοινωνιακὴ Κοινωνία τοῦ αὔριο. Σήμερα, τὸ σχολεῖο μεταβάλλεται σὲ τηλεόραση καὶ ἡ τεχνικὴ τῆς τηλεοράσεως σὲ σχολεῖο κάθε οἰκογένειας. Ἡ μάθηση παύει νὰ εἶναι φαινόμενο ἀτομικὸ καὶ γίνεται marketing ὁμαδικό. Τὰ ἐντυπα δὲ διδάσκουν, ἀλλὰ προκλητικὰ μορφοποιοῦν καὶ παιδαγωγοῦν· γίνονται δηλαδὴ μορφὲς σχολεῖου. Μὲ τὴ σειρά του, ὁ δρόμος διδάσκει τὸν κόσμον καὶ ὁ κόσμος ποὺ τὸν κατακλύζει διδάσκεται ἀπὸ τὶς προκλήσεις καὶ τὶς ἐμπειρίες τοῦ δρόμου. Τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα γίνονται τοῦ δρόμου καὶ ὁ αἰώνας ποὺ πλησιάζει θὰ δέχεται δραστικὰ κίνητρα ἐξ ἀποστάσεως. Τὰ κουμπιὰ τίθενται στὴ διάθεση τῆς λογικῆς καὶ τοῦ παραλογοῦ, γιατί ἡ Κοινωνία μας πέρασε ἀπὸ τὸ χωράφι στὸ ἐργοστάσιο καὶ ἐφθασε στὸ δρόμο. Τὸ σχολεῖο ἄλλαξε χῶρον καὶ τόπον, συνήθειες, λογικὴ.

Ἡ Ἐκκλησία ὡς κοινωνία τοῦ κόσμου καὶ ἐκτὸς τοῦ κόσμου πόσο συνέβαλε στὴ μεταβολὴ ποὺ παρατηρεῖται; Μήπως ἡ τεχνικὴ, ποὺ εἶναι ἀποκύημα τοῦ πνεύματος, δέσμευσε τὴν πνευματικὴ παραγωγή; Ὁλος ὁ κόσμος, στὴν ἐποχὴ ποὺ ζοῦμε, προσπαθεῖ νὰ βρεῖ νέες παιδαγωγικὲς προοπτικὲς, γιὰ νὰ μεταμορφώσει τὴν Κοινωνία ποὺ διεμόρφωσε ἡ χιλιετηρίδα ποὺ φεύγει καὶ καταδικάζει τὴν ἐκπαίδευση ποὺ δοκίμασε, ἐνῶ ἡ ἴδια αὐτὴ Κοινωνία φιλοδοξεῖ νὰ εἶναι ὁ παιδαγωγὸς τοῦ μέλλοντος ποὺ στηρίζεται στὰ ἐπιτεύγματά της.

Ἡ οἰκουμένη ἐμπιστεύεται τὴν τύχη της στὴν ἐπιστήμη καὶ στὴν πολιτιστικὴ κατάρτιση τοῦ ἀτό-

Οἱ παιδομάρτυρες τῶν Πατρῶν Ἀναστασία καὶ Χριστόδουλος

Ἀγιολογικὴ εἰσαγωγή καὶ σχόλιον εἰς τὴν ἀσματικὴν ἀκολουθία αὐτῶν
ποιηθεῖσαν ὑπὸ Σεβ. Μητροπολίτου Πατρῶν κ. Νικοδήμου

α) Ἡ συναρίθμηση αὐτῶν στὸ χορὸ τῶν Ἁγίων

Στὸ «Ἀγιολόγιο» τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῶν Πατρῶν συγκαταριθμοῦνται ἀπὸ τοῦ π. Νοεμβρίου 1993 δύο νεομάρτυρες τοῦ Χριστοῦ «ἱεροτελεστίας τιμῶμενοι καὶ ὕμνοις ἐγκωμίων γεραιρόμενοι». Εἶναι οἱ δύο νεαροὶ βλαστοὶ τῆς Ἀχαϊκῆς γῆς Ἀναστασία καὶ Χριστόδουλος, «μαρτυρικῶ θανάτῳ τελειωθέντες εἰς Πάτρας

τῶθησαν ὑπὲρ τῆς πίστεως, στηριζόντες τὸ ὑπόλοιπον γένος»³. Εἶναι οἱ *Νεομάρτυρες*, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὴν μακρόχρονη περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, «ξαναζωντάνευσαν τὴν ἀρχαία χριστιανικὴ παράδοση τοῦ μαρτυρίου», προκειμένου νὰ ἐνδυναμώσουν καὶ νὰ στηρίξουν τοὺς Ἕλληνες στὴν πατρῶα πίστι, νὰ τοὺς ἀποτρέψουν ἀπὸ τὸν ἐπαπειλούμενο ἐξωμοτισμὸ, προβάλλοντας «τὴν συνεπέστερη γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία καὶ ἀποτελεσματικότερη γιὰ τὸ Γένος ἀντίσταση»⁴. Ἐδωσαν, πράγματι, τὸ σθένος καὶ τὴν ψυχικὴ δύναμι στοὺς χριστιανοὺς νὰ κρατοῦν, «ἐδραῖοι καὶ ἀμετακίνητοι», τὸν θησαυρὸ τῆς πίστεως, νὰ ἀποστρέφονται τὴν μωαμεθανικὴ θρησκεία καὶ στοὺς Ἐθνομάρτυρες τὴν δύναμι νὰ θυσιάσουν τὴν ζωὴ τους γιὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερία⁵.

Τοῦ κ. **ΙΩΑΝΝΟΥ Φ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ**
Λυκειαρχοῦ Ἀρσακείου Πατρῶν

διὰ τὴν ἀμώμητον ἡμῶν ὀρθόδοξον πίστιν εἰς χρόνους δυσχερεῖς», τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων τοῦ ἔτους 1821.

Κατ' ἐξοχὴν χαροποιὸν τὸ πνευματικὸν τοῦτο γεγονός γιὰ τὸ χριστεπώνυμο πλήρωμα τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας τῶν Πατρῶν ἦλθε νὰ ἐπιβεβαιώσῃ γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμη τὴ γνωστὴ ἐκκλησιαστικὴ πραγματικότητα, ὅπως τὴν ἔχει διατυπώσει ὁ διαπρεπὴς ἐκείνος κληρικὸς καὶ διδάσκαλος τοῦ Γένους τοῦ 18ου αἰῶνος, ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις: «Πολλοὺς τοῖς παλαιοῖς ἐφαμίλλοις ἁγίους καὶ ὅστερον ἀνέδειξε χρόνος»¹, πὺ σημαίνει ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ὑπῆρξε καὶ εἶναι τὸ θαυμαστὸ ἐργαστήριον πὺ ἀναδεικνύει τοὺς ἥρωες τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ προσφέρει ἀδιακόπως, ὡς «θυσίαν αἰνέσεως» στὸ Θεό, τοὺς ἁγίους καὶ τοὺς μάρτυρες σὲ κάθε ἐποχῇ. Ὅχι μόνον κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα, ἰδιαίτερος δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, ἐμφανίζεται νέο «νέφος μαρτύρων»², ἥρωες καὶ αὐτοὶ ὄχι μόνον τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας, οἱ ὁποῖοι «περιφρονήσαντες τὰς βασάνους καὶ τὸν θάνατον καὶ ἀκολουθήσαντες τὸ παράδειγμα τῶν Μαρτύρων τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἐθανα-

Ἄγνωστος ὁ ἀριθμὸς τῶν Νεομαρτύρων. Ὁ Καισάριος Δαπόντες ὑποστηρίζει ὅτι «εἶναι ὑπὲρ τοὺς χιλίους καὶ περισσότεροι» οἱ μετὰ τὴν ἄλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως «νεοφανεῖς μάρτυρες»⁶, ἐνῶ ὁ Rouquerville ἀναβιβάζει σὲ ἑξὶ χιλιάδες τοὺς λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας, πὺ ἐθανατώθησαν κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος⁷. Κάθε ἐπαρχία τῆς ἐλληνικῆς γῆς συνδέεται μὲ πολλοὺς Νεομάρτυρες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, κάθε τάξεως καὶ ἡλικίας. «Οὐκ ἔστι πόλις καὶ τόπος ὅπη τῶν ὀρθοδόξων ἡμῶν οὐ προχέονται ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας τὰ αἵματα», γράφει περὶ τὸ μέσον τοῦ 17ου αἰῶνος ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Νεκτάριος (1660-1669):

3. Εὐάγγ. Δ. Θεοδώρου, Οἱ ἐν Ἑλλάδι Μάρτυρες. «Ἐφημέριος» Θ' (1960) σ. 481.

4. Πρωτοπρ. Γεωργ. Δ. Μεταλληνοῦ, Τὸ '21 καὶ οἱ συντελεστές του, «Ἐκκλησία» ΞΗ' (1991) σ. 187.

5. Πρβλ. Ἀρχιμ. Βασ. Σταυρονικητιανοῦ, Τὸ μήνυμα τῶν Νεομαρτύρων..., περ. «Σύναξις», τευχ. 26 (1988) σ. 17.

6. Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, ἐν Βενετία 1872, τομ. Γ', σ. 134.

7. Εὐάγγ. Δ. Θεοδώρου, Οἱ νεομάρτυρες εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς. Πρακτικὰ Θεολογικοῦ Συνεδρίου εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν Νεομαρτύρων (17-19 Νοεμβρίου 1986) Θεσσαλονίκη 1988, σ. 315. Πρωτοπρ. Δημ. Κωνσταντέλου, Οἱ βίοι τῶν νεομαρτύρων ὡς πηγὴ μεθόδων Ἰσλαμικοῦ προσηλυτισμοῦ..., Αὐτόθι, σσ. 209-210.

1. Χρυσοστ. Παπαδοπούλου, Οἱ Νεομάρτυρες. Ἀθήναι 1970³, σ. 32.

2. Ἐβρ. ιβ' 1.

καὶ ἐν συνεχείᾳ προσθέτει: «Καὶ μεῖράκια ἐωράκαμεν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τῇ τομῇ τῆς μαχαίρας ἀφόβως ὑποκλίναντα τὸν αὐχένα»⁸.

Εἰδικώτερον τὰ «μεῖράκια» γιὰ τὰ ὁποῖα ὁμιλεῖ ὁ Νεκτάριος εἶναι «οἱ Νεομάτυρες παῖδες» ἢ «Παιδομάρτυρες», ὅπως εὐστόχως χρησιμοποιεῖται ἐσχάτως ὁ νεοπαγῆς αὐτὸς ὄρος⁹, γιὰ

Οἱ ἅγιοι Παιδομάρτυρες τῶν Πατρῶν Ἀναστασία καὶ Χριστόδουλος.

νὰ δηλώσῃ καὶ νὰ διακρίνῃ τοὺς μικροὺς ἥρωες τῆς πίστεως, τοὺς «ἐσφαγμένους διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἄρτιου»¹⁰ ἀπὸ τοὺς ἐφήβους, τοὺς νέους καὶ τοὺς ὠρίμους κατὰ τὴν ἡλικία. Ὅταν εὐρέθησαν αὐτοὶ πρὸ τοῦ διλήμματος, ἄρνησι τῆς πίστεως ἢ θάνατος, προτίμησαν χωρὶς δισταγμὸ τὸ θάνατο καὶ κατέκτησαν τὴν αἰωνιότητα. Παρὰ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας των ἔδωσαν τὴν ὑψίστη μαρτυρία ἐνώπιον τῶν ἁλλοπίστων, ὅτι ὁ Ἄναστὰς Κύριος Ἰησοῦς εἶναι ὁ ἀληθινὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καὶ ὅτι, χάριν Αὐτοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου Του, πρέπει ὁ ἄνθρωπος, σὲ ὅποιαδήποτε ἡλικία, νὰ

θυσιάσῃ καὶ αὐτὴν τὴ ζωὴ του, ὅταν οἱ περιστάσεις τὸ ἀπαιτοῦν.

Μεταξὺ αὐτῶν καὶ οἱ Παιδομάρτυρες τῶν Πατρῶν Ἀναστασία καὶ Χριστόδουλος, οἱ ὁποῖοι «ἀκαταπλήκτως παρησιαζόμενοι τὴν πίστιν των, μῆτε εἰς παρακλήσεις ὑπέκοντες μῆτε εἰς ἀπειλάς», ἀντιστάθηκαν μὲ θάρρος κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν κατακτητῶν καὶ «τῇ Κυριακῇ τῶν Βαΐων τοῦ ἔτους 1821, προσετέθησαν εἰς τὴν χορείαν τῶν Νεομαρτύρων, τὸν Χριστὸν ἄχρι θανάτου ὁμολογήσαντες»¹¹.

Τοὺς Παιδομάρτυρας τούτους, οἱ ὁποῖοι πρὶν ἀπὸ μερικὰ χρόνια ἦσαν παντελῶς ἄγνωστοι στὴν Πάτρα, τοὺς ἀνέσυρεν ἀπὸ τὴν λήθη καὶ τὴν ἀφάνεια ὁ σεπτὸς ποιμενάρχης τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῶν Πατρῶν καὶ τοὺς κατέστησε εὐρύτητα γνωστοὺς ἀνὰ τὴν ἐπαρχία του, ὅπου καὶ ὁ τόπος τοῦ μαρτυρίου των, μὲ ποικίλες ἐκδηλώσεις ποὺ ἔγιναν, κατὰ καιροὺς, πρὸς τιμὴν αὐτῶν. Μὲ τίς ἐκδηλώσεις ἐκεῖνες ἐξήρθη ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως των ἐνώπιον τῶν ἁλλοπίστων καὶ τὸ μαρτύριο σὶδ ὁποῖον ὑπεβλήθησαν ἐν συνεχείᾳ, ἐνῶ παραλλήλως προεβλήθησαν ὡς λαμπρὰ παραδείγματα ἀνυποχώρητης ἐμμονῆς στὴν ὀρθόδοξη πίστι καὶ ὡς πρότυπα προασπίσεως τῆς ἀπὸ συγχρόνους ἀπίστους καὶ ἁλλοθρήσκους. Ἐπὶ πλέον ὁ Μητροπολίτης, μὲ δεδομένη τὴν ἐκκλησιολογικὴ θέσι, ὅτι ἡ προσφορὰ πρὸς τὴν Ὀρθόδοξη πίστι καὶ κυρίως αὐτὸ τοῦτο τὸ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ μαρτύριο ἐντάσσει τοὺς πιστοὺς στὴ χορεία τῶν ἁγίων καὶ μαρτύρων, καὶ ἀνταποκρινόμενος σὶδ αἴτημα τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος τῆς ἱεράς Μητροπόλεως του, ὡς ἀντιπρόεδρος τῆς Δ. Ἱ. Συνόδου κατὰ τὴν περίοδο 1991-1992, προέβη ἀρμοδίως σὶς ἀναγκαῖες διαδικασίες γιὰ τὴν ἐπίσημη ἀνακήρυξι τῆς ἀγιότητος καὶ τὴ συναρίθμησι αὐτῶν σὶδ χορὸ τῶν Ἁγίων ὑπὸ τοῦ Ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Οἰκουμενικοῦ θρόνου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν Κανονικὴ τάξι καὶ τὴν μακροαίωνα παράδοσι τῆς Ἐκκλησίας.

(Συνεχίζεται)

8. Χρυσσοστ. Παπαδοπούλου, Οἱ Νεομάρτυρες, ὁ.π. σ. 31.
9. Π. Σωτήρχου, Παιδομάρτυρες, Ἀθήναι 1982, σσ. 154.
10. Ἀκάλ. Στ' 9.

11. Μητροπ. Πατρῶν Νικοδήμου (Βαλληνδρᾶ), Ἀσματικὴ Ἀκολουθία τῶν ἐν Πάτραις μαρτυρησάντων Ἁγίων Παίδων... Ἐν Ἀθήναις 1993, σ. 23. «Κληρονομία», Δημοσίευμα Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος Πατερικῶν Μελετῶν. Θεσσαλονίκη, τόμ. 22 (1990) σ. 324.

Προηγούμενος Χρυσόστομος Λαυριώτης (1856-1908)

Μια από τις πιο επιφανείς και πιο αξιόλογες προσωπικότητες, που κόσμησαν την ιστορία της γεωραφίας και μυριωνύμου Ίεράς και Σεβασμίας Μονής Μεγίστης Λαύρας, αλλά και του Αγίου Όρους γενικότερα, υπήρξε και ο Προηγούμενος Χρυσόστομος Λαυριώτης.

Ο μακαριστός Προηγούμενος γεννήθηκε το 1856 στη Μάδυτο της Ανατολικής Θράκης, «εκ

Του π. Παύλου Μοναχού, Λαυριώτου

γονέων πενήτων μόν, άλλ' εὐσεβεστάτων... και τὰ μάλιστα χρηστών και εὐυπολήπτων, Στεφάνου και Αἰκατερίνης ὀνομαζομένων»¹. Μικρὸς στην ἡλικία μετέβη στὰ Ἱεροσόλυμα, κοντὰ στὸν πατέρα του, πὸν ἐργαζόταν ἐκεῖ ὡς ξυλουργός. Στὴν πόλι αὐτὴ ἔμεινε 5-6 ἔτη. Ἐκεῖ διδάχθηκε τὰ πρῶτα γράμματα και «ἐμυήθη τὰ τοῦ μοναχικοῦ βίου» στὰ ἀκμάζοντα τότε μοναστήρια τῆς Ἀγίας Γῆς.

Μετὰ ταῦτα ἐπανέρχεται στην γενέτειρά του, ὅπου συνέχισε και συμπλήρωσε τὴν ἐγκύκλια παιδεία του. Στὴ συνέχεια, ἔρχεται στὸ Ἅγιον Ὅρος. Ἀρχικὰ και κατὰ τὰ ἔτη 1870-1872, συνέζησε μὲ τὸν ἀυτάδελφό του Ἱερομόναχο Εὐγένιο στὸ Κελλὶ «Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου» Καρυῶν. Ὁ Ἱερομόναχος Εὐγένιος, λίγο μετὰ, τὸν παρέδωκε στὸν λόγιο Προηγούμενο Κοσμᾶ Λαυριώτη, πὸν ἦταν ἄνδρας «ἀκέραιον ἔχων τὸν χαρακτήρα και τιμιότατος και ἀδέκαστος... και φιλοδίκαιος και φιλαλήθης, ἀλλὰ και ὀλίγον ἀπότομος, ὡς πάντες οἱ φιλαλήθεις και εἰλικρινεῖς ἄνθρωποι, οἱ μὴ συνηθίσαντες ἵνα κολακεύωσι και ἀποσπῶσι τρίχας ἀπὸ τῶν ἐνδυμάτων τῶν ἰσχυρῶν, καταλιπὼν μνήμην ἀληστον...»².

Παραδίδοντας δὲ τὸν ἀδελφό του στὸν δια-

πρεπὴ Σχολάρχῃ τότε τῆς Ἀθωνιάδος Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας, εἶχε τὴν πεποίθηση, ὅτι «ὑπὸ τοιοῦτω διδασκάλῳ», ὄχι μόνον τὸ πνεῦμα του θὰ ἀνέπτυσσε, ἀλλὰ και τὴν «καρδίαν θὰ διέπλαττε και τὸν χαρακτήρα θὰ ἐμόρφου». «Ὑπὸ τὴν ἀγαστὴν κηδεμονίαν αὐτοῦ παιδαγωγηθεῖς», ἐστάλη στὴ συνέχεια στὴν περιώνυμη και ἀκμάζουσα Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, περὶ τὸ 1877, στὴν ὁποία ἐφοίτησε και ἐκ τῆς ὁποίας ἀπεφοίτησε «ἀείποτε ἀριστεύων».

Μετὰ τὸ πέρασ τῶν κατὰ Χάλκην θεολογικῶν σπουδῶν, μολονότι τοῦ προσφέρθηκαν πολλές ἐκκλησιαστικὲς θέσεις, ἐκεῖνος δὲν ἀποδέχθηκε τίς σχετικὲς προτάσεις και ἐπέστρεψε στὴ Μονὴ τῆς Μεγίστης Λαύρας, «μὴ ἀνταλλάξας, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν Λαυριωτῶν, τὸν καλογερικὸν σκουῖφον μὲ τὴν ἀρχιερατικὴν μίτραν», παρ' ὅτι και πολλὰ πρὸς τοῦτο προσόντα και χαρίσματα εἶχε και τὴν δυνατότητα διέθετε, ὡς πνευματικὸν τέκνον τοῦ κλεινοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Γ'. Κατὰ τὴν περίοδον δὲ τῶν σπουδῶν του στὴ Χάλκη κατέλιπεν «ἐποχὴν ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ ὡς τε κληρικὸς σώφρων και ἠθικός, ὡς τε ἱεροψάλτης καλλίφωνος και ἄριστος και ὡς μαθητὴς κράτιστος...»³.

* * *

Μετὰ τὴν ἐπάνοδό του στὴν ἀθωνικὴ πολιτεία διωρίσθηκε, ἐπὶ σχολαρχίας τοῦ Ἱεροδικόνου Χριστοφόρου Προδρομίτου, βοηθὸς Σχολάρχου τῆς Ἀθωνιάδος. Τὸ 1886 ἀναλαμβάνει, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ἱεροδ. Χριστοφόρου, Σχολάρχης, θέση πὸν διετήρησε ἕως τὸ 1889. Τὴν ἴδια περίοδον στὴν ἐν λόγω Σχολῇ ἦταν καθηγητὴς και ὁ Ἱεροδ. Ἀνθιμος Βατοπαιδινός, ἀπόφοιτος τῆς Χάλκης. Οἱ κακὲς σχέσεις τῶν δύο ἀνδρῶν ὠδήγησαν στὴν παραίτησιν τοῦ Χρυσοστόμου ἀπὸ τὴν σχολαρχία τῆς Ἀθωνιάδος.

Τὴν 1ην Ἰουνίου 1889 ἐξελέγη Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱ. Κοινότητος και παρέμεινε στὴ θέση αὐτὴ ἕως τὴν 1ην Ἰουνίου 1894. Καθ' ὅλον ἐκεῖνο τὸ χρονικὸν διάστημα πὸν υπηρέτησε ὡς Σχολάρχης τῆς Ἀθωνιάδος και ὡς Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱ. Κοινότητος Ἀγ. Ὁρους, «κατέλι-

1. Ἀρχιμ. Χριστοφόρου Κτενά, Ἡ σύγχρονος Ἀθωνιάς και οἱ ἐν αὐτῇ διδάξαντες, σελ. 60.

2. Τοῦ ἰδίου, σελ. 52. Ὁ Προηγ. Κοσμᾶς Λαυριώτης γεννήθηκε στὸ χωριὸ Δρέονα τῆς Ἐλευθερουπόλεως. Σπούδασε φιλοσοφία στὴν Ἀθήνα. Γέροντα εἶχε τὸν Προηγ. Καισάριον Λαυριώτην, Ὑπῆρξε ἄριστος μουσικός. Διετέλεσε Σχολάρχης τῆς Ἀθωνιάδος Σχολῆς. Ὑπηρέτωντας στὸ Μετόχι τῆς Λαύρας στὴν Ἀδριανούπολι, προτάθηκε ἀπὸ τὸν μητροπολίτη Νεόφυτο γιὰ μητροπολίτης, ἀλλὰ ἀρνήθηκε τὴν σχετικὴ πρότασιν.

3. Τοῦ ἰδίου, μν. ἔργ. σελ. 62.

πεν άνεξάλειπτα ίχνη σπανίας νοημοσύνης και άρτίας μορφώσεως»⁴.

Μένοντας δέ μιὰ όλόκληρη δεκαετία στις Καρυές και καταγινόμενος «καθ' έκάστην» με τις υποθέσεις και τὰ προβλήματα του Ίεροϋ Τόπου, κατέστη άκριβής γνώστης προσώπων και πραγμάτων αυτού. Και απέκόμισεν ικανά έφόδια για να αναδειχθή στη συνέχεια «εΐς τών σπουδαιότερων παραγόντων ου μόνον αυτής (Ι. Κοινότητος) αλλά και έν γενει του Άγίου Όρους».

Πρεσβύτερος χειροτονήθηκε από τον Πατριάρχη Ίωακείμ τον Γ', όταν εκείνος ήταν μητροπολίτης Θεσσαλονίκης. Του Ίωακείμ δέ «ήν έμπιστος και φίλος εκ των πρώτων». Τόσο στενές ήσαν οι σχέσεις μεταξύ των δύο άνδρών, ώστε μετά την «έπ' άριστείαν» άποφοίτησή του από την Χάλκη, ο Ίωακείμ του πρότεινε μία από τις σπουδαιότερες μητροπόλεις του Θρόνου, άλλ' εκείνος άρνήθηκε⁵. Έξάλλου, όταν ο μεγαλοπρεπής Πατριάρχης επανήλθε στον Οικουμενικό Θρόνο προσέφερε στον Χρυσόστομο την σχολαρχία της Χάλκης, αλλά εκ νέου την άρνήθηκε⁶.

Ο Προηγ. Χρυσόστομος ήταν ο πρώτος που άνήγγειλε στο Όρος την έπάνοδο του Ίωακείμ στον Θρόνο και πρωτοστάτησε στις σχετικές εκδηλώσεις. Εκείνος έξεφώνησε στο Πρωτάτο, εκ μέρους της Ι. Κοινότητος και των Άγιορειτών, την ακόλουθη άποχαιρετιστήρια όμιλία:

«Μās άφίνης λοιπόν, φιλοστοργότατε Πάτερ! Απέρχεσαι λοιπόν, Παναγιώτατε Δέσποτα, εκεί όπου φωνή μία της Έκκλησίας, φωνή μία του Γένους, φωνή Κυρίου επί την Ύμετέραν Θειοτάτην κορυφήν έπενεχθείσα καλεί Αύτην επί τους οΐακας του Οικουμενικού Θρόνου. Απέρχεται λοιπόν τη στιγμή ταύτη ή Υ. Θ. Π. από του πολιοϋ Άθωνος, ως άλλος Μωσής από του όρους Σινά, κατέχων πλάκας του Εύαγγελίου της χάριτος, κομίζων τη Έκκλησία και τῷ Γένει ειρήνην την λαοσώτειραν. Τα εΐσημα ταυτα εύαγγέλια, τὰ από Ανατολών μέχρι Δυσιών διαδραμόντα, ένωτισθεις και ο ίερός ήμών τόπος, πολυήμερα ήδη άγει έόρτια και εύφρόσνον θύει χαράν επί τῷ πανηγυρικῷ άγγέλματι.

4. «Έκκλησιαστική Άλήθεια» ΚΘ', άρ. 1/10-1-1909.

5. Άρχιμ. Χριστοφόρου Κτενά, μν. έργ., σελ. 62.

6. Του ίδιου, Τα Γράμματα έν Άγίῳ Όρει και ή Μεγάλη του Χριστού Έκκλησία, σελ. 5.

Άγάλλεται, Παναγιώτατε, τὸ άγιον Όρος, διότι, ως γή βαθεία και πίων επί δωδεκαετία, ως τινα λαμπρόν άδάμαντα κατακρύψαν έν τοΐς κόλποις αυτού την Υ. Θ. Π., άποδίδει ήδη αυτήν τη Έκκλησία και τῷ Γένει, φαιδρότερον άποστύλβουσαν την λάμπιν, την όποίαν εκ της μακρόθεν και από τινος ύψηλής και άνεφέλου σκοπιάς έν ένδελεχει και ήρέμῳ μελέτη των άναγκών αυτών προσεκτήσατο αυτή. Μιᾶ όθεν φωνή και σύμπαν τὸ άγιώνυμον Όρος διὰ των παρισταμένων αντιπροσώπων των είκοσιν εύαγών και πατριαρχικῶν Μονῶν χαιρετίζον και προπέμπον την Υ. Θ. Π., έν ισχύϊ ύψοΐ την φωνήν ταύτην Έντεινε, Παναγιώτατε, έντεινε και κατευοδοϋ και βασίλευε, περιεζωσμένος έν δυναστεία Κυρίου. Τοχυε, άνδρίζου και κραταιοϋ, ότι πάντες επί σε έπεστράφησαν, πάντων οι όφθαλμοι επί Σε. Άλλ' έν τη πολλαπλή, πολυσκόπῳ και άκανθώδει μερίμνη του καλου άγώνος, δι' όν Κύριος ο Θεός, ο τον χρήσιμον έν καιρῷ έγείρων, ήγειρε και την Ύμετέραν Θειοτάτην κορυφήν, έν τη διηνεκει έβδομάδι των παθῶν, έν τη άνόδῳ εις νέαν Ίερουσαλήμ, διότι άνέρχεσαι, και άνέρχεσαι εις νέαν τινά Ίερουσαλήμ της Έκκλησίας και του Γένους, του παθειν ύπερ αυτών, μη έπιλάθου, Παναγιώτατε Δέσποτα, μη και τὸ άγιον Όρος, τὸ όποιον εις κατοικίαν ήρετίσω, τὸ όποιον ειλικρινῶς ήγάπησας και αγαπᾶς και του όποίου τὰ όντως βασιλικά και εκκλησιαστικά δίκαια, ειπερ τις και άλλος, Σϋ οΐδας γεραίρειν και κρατύνειν. Άλλά καιρός του ποιῆσαι, Παναγιώτατε Δέσποτα' έντεινε και κατευοδοϋ και βασίλευε»⁷.

Κατά την παραμονή του στη Μονή της Μεγίστης Λαύρας ο Χρυσόστομος εργάσθηκε ως Άρχιγραμματεϋς, Προϊστάμενος, Επίτροπος και από του 1905 και μέχρι την 23ην-12-1908, ήμέραν της δολοφονίας του, ως Άντιπρόσωπος στην Ι. Κοινότητα. Ως λόγιος κληρικός, όμιλών και την γαλλικήν γλώσσαν, εργάσθηκε στην Μονή και ως Βιβλιοθηκάριος, άγωνισθεις για την διάσωση, καταγραφή και διαφύλαξη των πολυτίμων χειρογράφων κωδίκων αυτής και λοιπών παλαιούτων και νέων εκδόσεων. Συνέταξε λεπτομερή κατάλογον των χειρογράφων, ο όποιος δέν δημοσιεύθηκε ποτέ, παρὰ την έπιστημονική και ιστορική του αξία. (Συνεχίζεται)

7. Γ. Σπανούδη, Ιστορικά σελίδες (Ίωακείμ Γ'), σελ. 322-323.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Υπὲρ τῆς «φιλιτάτης καὶ ἑλληνικωτάτης Μακεδονίας».

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, ἀναφερόμενος εἰς τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις πρὸς ἀντιμετώπιον τῶν προκλητικῶν ἐνεργειῶν τῶν Σκοπίων, προέβη εἰς δήλωσιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ τονίζονται τὰ ἑξῆς: «Τὸ ἔθνος ὁλόκληρον παρακολουθεῖ μὲ ἐντονον ἀνησυχίαν ὅσα εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ δραματίζονται, μὲ ἐπίκεντρον τὸ κρατίδιον τῶν Σκοπίων, τὸ ὁποῖον, σφετεριζόμενον τὴν ὀνομασίαν, τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας, ἀπέβη ἐστία ἀναταραχῆς καὶ συνεχῶν τριβῶν εἰς τὴν περιοχὴν μας. Τὰ ληφθέντα μέτρα, τυχόντα τῆς ἐπιδοκιμασίας τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ ἐκπροσωπήσεως αὐτοῦ, ἀσφαλῶς καθιστοῦν σαφῆς πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἀποφασισμένη νὰ προασπίσῃ τὰ δίκαια καὶ τὰ δικαιώματα αὐτῆς. Καὶ ἐν προκειμένῳ, ἡ χειριζομένη τὸ ἐθνικὸν θέμα Κυβέρνησις ἔχει τὴν πλήρη συμπαράστασιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς Ἐκκλησίας».

Ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς συμμερίζεται τὰς ἐνεργείας τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὸ ζήτημα τῶν Σκοπίων ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν πρωτοφανῶν εἰς ὄγκον παλλαϊκῶν συλλαλητηρίων, τὰ ὁποῖα ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ ᾠθησιν τῶν Ἱ. Μητροπόλεων διοργανοῦνται εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἀρχῆς γενομένης ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ Δράμᾳ. Πρὸς τοὺς διακεκριμένους Ποιμενάρχας τῶν Ἱ. Μητροπόλεων τούτων ὁ Μακαριώτατος Προκαθήμενος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπέστειλε συγχαρητήριον τηλεγράφημα διὰ τὴν «λαμπρὰν πρωτοβουλίαν» αὐτῶν καὶ τὴν «ἐπιτυχεστάτην διοργάνωσιν συλλαλητηρίου ὑπὲρ φιλιτάτης καὶ ἑλληνικωτάτης Μακεδονίας». Τὸ τηλεγράφημα καταλήγει διὰ τῆς διαβεβαιώσεως, ὅτι «ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία συμπαρίσταται πάντοτε τοῖς ἀγωνιζομένοις δι' ἐθνικὰ δίκαια τέκνοις αὐτῆς».

Ἐκδηλώσεις ἀγάπης, ἐκτιμῆσεως καὶ σεβασμοῦ.

Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 20 ἐτῶν ἀπὸ τῆς εἰς τὸν Ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον ἀνόδου τοῦ Μακαριώτατου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, τὸ Θεολογικὸν Τμῆμα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τὸν παρελθόντα μῆνα, ὠργάνωσεν εἰδικὴν τελετὴν ἐν τῇ Μεγάλῃ Αἰθού-

σῃ Τελετῶν τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, καθ' ἣν ἀφ' ἐνὸς θαναμασία χορωδία ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Μουσικολόγου Καθηγητοῦ κ. Γρηγορίου Στάθη ἔψαλεν ὕμνους καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ Πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου τούτου κ. Πέτρος Γέμτος, ὁ Κοσμήτωρ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς κ. Βασίλειος Τσάκωνας καὶ ὁ Πρόεδρος τοῦ Θεολογικοῦ Τμήματος κ. Χρήστος Βούλγαρης ἐξήραν τὴν παντοειδῆ καὶ πολύπτυχον προσφορὰν τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου κ. Σεραφεῖμ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἔθνος, ἣτις προσφορὰ ἔχει ἡδη δεόντως παρουσιασθῆ εἰς προηγούμενα τεύχη τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησία». Διὰ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργον τοῦ Μακαριώτατου ὠμίλησαν ἐκτενῶς —κατὰ τὸ ἐπακολούθησαν δείπνον, ὅπερ γενναιοφρόνως προσεφέρθη ὑπὸ τοῦ κ. Οἰκονόμου ἐν τῷ ἰδιοκτήτῳ ἐστιατορίῳ «Ἰθάκη» (Βουλιαγμένη)— καὶ οἱ Σεβασμιώτατοι Ἐκπρόσωποι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας, τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων καὶ τοῦ Πατριαρχείου Ρουμανίας, ὡς καὶ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Δωδώνης κ. Χρυσόστομος.

Ἐπιφυλασσομένοι, ὅπως παρουσιάσωμεν προσεχῶς λεπτομερέστερον τὸ Χρονικὸν τῆς τελετῆς, ἐξαίρομεν ἐν τῷ παρόντι σχολίῳ τὸ γεγονός, ὅτι προσῆλθον εἰς ταύτην, ἵνα τιμήσουν τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον, πλήθη Χριστεπωνύμου πληρώματος καὶ πολλοὶ ἐκπρόσωποι τῆς παντοειδοῦς Ἡγεσίας τοῦ τόπου, πολλοὶ Ἱεράρχαι καὶ Ἱερεῖς, δύο πρώην Πρωθυπουργοί, πολλοὶ Ὑπουργοί, ὁ Πρόεδρος καὶ Μέλη τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, αἱ Πρυτανικαὶ Ἀρχαὶ καὶ τὰ Μέλη τῆς Συγκλήτου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Καθηγηταὶ Πανεπιστημίων, Ἀνώτατοι Δικαστικοί, ἡγετικά στελέχη διαφόρων Ἀρχῶν καὶ Ἀνωτάτων Κρατικῶν Ὑπηρεσιῶν καὶ φοιτηταί.

Ἡ ἐκλεκτὴ αὐτῇ σύναξις ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν ἐπεβεβαίωσε κατὰ πανηγυρικὸν τρόπον ἔνθεν μὲν τὴν ἀγάπην τῶν προσελθόντων πρὸς τὸν Μακαριώτατον καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἀναγνώρισιν τῆς εἰκοσαετοῦς διακονικῆς καὶ ἀνακαινιστικῆς προσφορᾶς Του, ἐτέρωθεν δὲ τοὺς δεσμούς, οἱ ὁποῖοι συνδέουν τὴν Μήτηρα Ἐκκλησίαν μετὰ τῆς Πνευματικῆς Ἡγεσίας τοῦ τόπου καὶ ἰδιαιτέρως μετὰ τοῦ πρώτου Ἀνωτάτου Πνευματικοῦ Ἰδρύματος τῆς χώρας.

Τὸ θεολογικὸν δυναμικὸν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐν συνεχείᾳ σημειοῦμεν, ὅτι ὁ Μακ. Ἀρχιεπί-

σκοπος κ. Σεραφεΐμ, κατακλείων διὰ συντόμου όμιλίας τήν πρὸς τιμὴν Του τελετήν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, ἀφοῦ ἐμνήσθη τῶν φοιτητικῶν χρόνων του ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ, καθ' οὓς «οἱ νεαροὶ φοιτηταὶ μετὰ ζήλου καὶ δίψης, ὡς ἡ διψῶσα ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, συνωθοῦντο ἐν ταῖς αἰθούσαις διδασκαλίας», ἀπηθυνθή ιδιαιτέρως πρὸς τοὺς Θεολόγους - Καθηγητὰς εἰπὼν τὰ ἑξῆς:

«Ἡ Ὁρθόδοξος Ἑλλάς διαθέτει τὸ κατάλληλον δυναμικόν, τὸ ὁποῖον, ἔχον εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ τὰ μέσα τῆς συγχρόνου τεχνολογίας, θὰ δυνηθῇ νὰ ἀναποκριθῇ εἰς τὰς ἐπιταγὰς τῶν καιρῶν καὶ εἰς τὰς ἐλλείδας τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ πλήρους ἐξοπλισμοῦ καὶ ἀποκτήσεως τῶν πλέον ἐξειλιγμένων καὶ ἀποδοτικῶν ὀργάνων, καταβάλλομεν συνεχεῖς προσπάθειαι. Εἰς ὑμᾶς τοὺς ἐργάτας τῆς Θεολογικῆς Ἐπιστήμης ἐναπόκειται, μὲ ἐκκλησιαστικὸν φρόνημα, μὲ ἐνθουσιασμόν, μὲ δυναμισμόν, νὰ πρωτοστατήσετε εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ μετὰ τοῦ ἱεροῦ Κλήρου, γνωρίζοντες ὅτι εἴμεθα κάτοχοι τῆς ἀληθείας τῆς Πίστεως, ἣν ὀφείλομεν νὰ περιφρουρῶμεν καί, στερῶς ἐχόμενοι τῆς ἱεράς ἡμῶν Παραδόσεως, ἐπόμενοι δὲ τῶν Ἁγίων Πατέρων καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν, νὰ μελετῶμεν, προβάλλομεν καὶ διαδίδωμεν εὐδρώς... Διαβεβαιούμεθα ὅτι ὅσον ἐνεσι ἡμῖν δύναμις, θὰ ἐργαζώμεθα ἀόκνως, ἵνα τὸ ἔργον τοῦτο ἀξιοποιηθῆ καὶ ὁ μόχθος τῶν ἐργαζομένων τὸ ἀγαθὸν ἀναδεικνύηται».

«Ἀνεκπλήρωτον χρέος».

Ὁ σεβαστὸς Ὁμοτίμος Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ἀνδρέας Φυτράκης, λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἀποφάσεως τῆς Συγκλήτου τοῦ Ἐ. Μ. Πολυτεχνείου Ἀθηνῶν περὶ ἀνεγέρσεως Ἰ. Ναοῦ ἐν Πολυτεχνειοπόλει Ζωγράφου, περὶ τῆς ὁποίας ἔχομεν ἤδη γράφει τὰ δέοντα, ἀπέστειλεν ἐκτενῆ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Πρύτανιν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Πέτρον Γέμτον, ἐν τῇ ὁποίᾳ δεδικοιολογημένως ἐκφράζει τὴν λύπην του, διότι «μέχρι καὶ σήμερον, δὲν κατέστη, δυστυχῶς, δυνατὴ ἡ ἐκτέλεσις σειρᾶς ἀποφάσεων τῶν, κατὰ καιροῦς, Συγκλήτων τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, περὶ ἰδρύσεως Πανεπιστημιακοῦ Ναοῦ εἰς τὴν νέαν Πανεπιστημιούπολιν». Ὅταν ἐγένετο ἡ οἰκοδόμησις τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, προεβλέπετο εἰδικῇ «Στοὰ συνδέσεως τῆς Σχολῆς μετὰ τοῦ Πανεπιστημιακοῦ Ναοῦ», διότι «ἐπρογραμματίζετο ἡ ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου, εἰ δυνατόν, συγχρόνως μὲ τὴν οἰκοδόμησιν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἰδρυσις καὶ τοῦ... Πανεπιστη-

μιακοῦ Ναοῦ. Δυστυχῶς, αὐτὸ δὲν κατέστη δυνατόν νὰ γίνῃ τότε». Δι' αὐτὸ «ἡ Θεολογικὴ Σχολή, διὰ τὰς διδακτικὰς καὶ λατρευτικὰς ἀνάγκας τῶν σπουδαστῶν τῆς, διεσκεύασε μίαν αἴθουσαν τῶν Διδακτηρίων τῆς εἰς Παρεκκλήσιον», δοθέντος ὅτι οὔτε ἡ νεωτέρα ἀπόφασις τῆς Συγκλήτου τοῦ 1973 «περὶ ἀνεγέρσεως τοῦ Ἰ. Ναοῦ τῆς Πανεπιστημιούπολεως εἰς τὴν ἀρχικῶς προβλεπομένην θέσιν τοῦ Διοικητικοῦ Κέντρου αὐτῆς» ἐπραγματοποιήθη.

Ὅθεν ὀρθῶς ὁ κ. Φυτράκης τονίζει ὅτι «ἡ ὑπαρξις τῆς "Στοᾶς συνδέσεως τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς μετὰ τοῦ Πανεπιστημιακοῦ Ναοῦ" θὰ πρέπει νὰ ὑπενθυμίζῃ εἰς ὅλους τὸ ἀνεκπλήρωτον χρέος τοῦ Πανεπιστημίου μας νὰ ἀποκτήσῃ καὶ τὸν Πανεπιστημιακὸν τοῦ Ναόν».

Ἀπαιτεῖται νέα ἀπόφασις τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν περὶ ἀνεγέρσεως Πανεπιστημιακοῦ Ναοῦ.

Ἡ ἐν τῇ προηγουμένη Παρατηρήσει μνημονευμένη ἐπιστολὴ τοῦ Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ κ. Φυτράκη καταλήγει εὐγλώττως ὡς ἑξῆς:

«Τὸν τελευταῖον καιρὸν τονίζεται, ἀπὸ ὅλας τὰς πλευρὰς, ἡ ἀξία τῆς Ὁρθοδοξίας, ὡς μεγίστης πνευματικῆς Οἰκουμενικῆς Δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὡς καὶ ἡ σημασία τῆς διὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων, πού, ἀκριβῶς σήμερον, καλεῖται νὰ ἀντιμετωπίσῃ, ὄχι δὲ μόνον εἰς τὰ σύννορά μας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν κόσμον ὁλόκληρον.

»Μία νέα σήμερον ἀπόφασις τοῦ Παν/μίου μας νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν παλαιότερον σχετικὸν προγραμματισμόν του, θὰ ἔχῃ ἀσφαλῶς μεγάλην καὶ πολὺ εὐμενὴ ἀπήχησιν καὶ εἰς τοὺς σπουδαστὰς του, τὴν συγχρονον ἑλληνικὴν νεολαίαν, γενικώτερον, εἰς τὴν ὁποίαν, γνωστὸν εἶναι, ὅτι παρατηρεῖται ἔντονος προβληματισμός, ἀπὸ τὴν πνευματικὴν σύγχυσιν τῶν ἡμερῶν μας, ἀλλὰ καὶ ἐμφανῆς ὁ προσανατολισμὸς τῆς πρὸς τὰς παραδοσιακὰς ἀξίας τοῦ Γένους, ὡς καὶ εἰς ὅλον τὸν, ἀνὰ τὴν Οἰκουμένην, Ἑλληνισμόν.

»Διὰ τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ Πανεπιστημιακοῦ τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ, τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν θὰ βοηθηθῆ, εἶμαι βέβαιος, καὶ ἀπὸ τὴν Πολιτείαν καὶ ἀπὸ μέλη τῆς πανεπιστημιακῆς οἰκογενείας καὶ ἀπὸ παλαιοὺς μαθητὰς του, ὡς καὶ ἀπὸ διάφορα Ἰδρύματα καὶ κοινωνικοὺς παράγοντας.

»Ἀλλὰ, ἀκόμη, καὶ ἀπὸ τὴν πρόθυμον πάντοτε εἰς προσφορὰς εὐλάβειαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία χρηματοδοτεῖ, μὲ ἑκατοντάδας ἑκατομμυρίων δραχμῶν κατ' ἔτος, τὴν ἰδρυσιν δεκάδων ἐπιβλητικῶν Ἱερῶν Ναῶν εἰς ὁλόκληρον τὴν Χώραν».

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ

Ἐξ ἀφορμῆς δημοσιευμάτων τοῦ Τύπου κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας περὶ τῶν σχέσεων Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ Ἁγίου Ὁρους ἀνακοινοῦται ὅτι:

1) Οὐδεμία διάθεσις ἀντιδικίας πρὸς τὸ Ἅγιον Ὅρος ὑπάρχει ἀπὸ πλευρᾶς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸ ὁποῖον περιβάλλει μετὰ στοργῆς καὶ τιμῆς τὸ Περιβόλι τῆς Παναγίας.

2) Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐσεβάσθη καὶ σέβεται τὸ αὐτοδιοίκητον πολίτευμα τοῦ Ἁγίου Ὁρους, πιστεύει ὅμως ὅτι τὸ αὐτοδιοίκητον τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἄρῃ τὰς ἀπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων ἀρμοδιότητος καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχοῦ ὡς κυριάρχου ἐπισκόπου τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

3) Ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία ὡς πνευματικὴ τροφὸς

καὶ τοῦ Ἁγίου Ὁρους δικαιούται νὰ ἀναμένῃ ἔμπροσθεν καὶ ὄχι μόνον διὰ λόγων ἐκδήλωσιν τῶν αἰσθημάτων αὐτοῦ σεβασμοῦ καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς αὐτήν. Ἡ συμπεριφορὰ ἐνίων παραγόντων τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἀπὸ τινῶν ἐτῶν πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν καὶ ἐσχάτως πρὸς τὴν ἐπισκεφθεῖσαν αὐτὸ Πατριαρχικὴν Ἐξαρχίαν οὐδόλως ἀποτελεῖ ἔκφρασιν τοιούτων αἰσθημάτων, ἀλλ' ἀντιθέτως ὑπῆρξεν ἀνοίκειος, προπετιῆς καὶ ἀντιπειθαρχικῆς, διὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν οἱ ἐπιεικέστεροι χαρακτηρισμοί.

4) Κατόπιν τούτου, αἱ ἐπιβληθεῖσαι ποιναὶ ἦσαν αἱ πλέον ἐπιεικεῖς καὶ τοῦτο ἐκ στοργῆς πρὸς τὰ ἀπειθήσαντα τέκνα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐν τῇ ἐλπίδι ἀνανήψεως καὶ ἐπιστροφῆς αὐτῶν εἰς τὴν κανονικὴν τάξιν καὶ εἰς τὴν ὑπακοήν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς θεμελιώδεις ἀρετὰς τοῦ μοναχοῦ. Ἡ ἀνταρσία κατὰ τῆς οἰκείας ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ παραμείνῃ ἀτιμώρητος. Τότε καταλύεται ἡ κανονικὴ τάξις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ οἱ Σέρβοι.

Ἐπίκαιρον σημεῖωμα ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» εὐστόχως ἐξαίρει τὸ γεγονός, ὅτι τὸ Κοινοβούλιον τῶν Σέρβων τῆς Βοσνίας ἀπεφάσισε τὴν εἰσαγωγὴν τῆς διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς πάσας τὰς βαθμίδας τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐλήφθη ἀφ' ἐνὸς ἕνεκα τῆς παραδοσιακῆς φιλικίας τῶν δύο λαῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι «ὁ ἡγέτης τῶν Σέρβων Κάρατζιτς, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ὁ ἐμπνευστὴς τῆς ιδέας, δὲν παύει σὲ κάθε εὐκαιρία νὰ ὑπογραμμίζῃ ὅτι τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Σέρβους ἐνώνουν οἱ κοινοὶ ἀγῶνες καὶ ἡ Ὁρθοδοξία».

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σημεῖωμα τῆς δεκαπενθημέρου ἐφημερίδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καταλήγει ὡς ἑξῆς:

«Πρόκειται γιὰ πάρα πολὺ σημαντικὸ γεγονός, πὺ δὲν ἔχει μόνον διμερῆ σημασία, ἀλλὰ γενικώτερο βαλκανικὸ ἐνδιαφέρον, ἀφοῦ ἡ Ἑλλάδα ἀποτελεῖ τὴ φυσικὴ γέφυρα ἀνάμεσα σὲς χώρες τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου καὶ σὴν Ἐνωμένην Εὐρώπην».

Ἐπὶ πλέον ὀρθῶς ἐπισημαίνεται, ὅτι «ἔπρεπε πρὸ πολλοῦ νὰ εἶχαν ἀναληφθῆ προσπάθειες διεθνοποιήσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀφοῦ σὴν ἀρχαιότερη μορφή τῆς ἔχει γραφῆ ὀλόκληρη ἡ κλασικὴ φιλολογία

καὶ σὴ συνέχεια ἔχει χρησιμοποιηθῆ ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας».

Αἱ ἐν Ἑλλάδι ἀμβλώσεις.

Ὁ Πρόεδρος τῆς ἐν Ἑλλάδι «Ἐταιρείας Πληθυσμιακῶν Ἐρευνῶν» κ. Βασίλειος Θωμαΐδης, καταγγέλων τὸ ἔγκλημα καὶ τὸ σίγμα τῶν ἀμβλώσεων, ἐπισημαίνει ὅτι «ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἡ χώρα μετὰ τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ ἀμβλώσεων σὴν ΕΟΚ. Στὶς ἀμβλώσεις καταφεύγουν κυρίως κοπέλλες ἐφηβικῆς ἡλικίας».

Ἐν τῇ καταγγελίᾳ ταύτῃ προστίθεται, ὅτι «τὸ μέγεθος αὐτοῦ τοῦ κοινωνικοῦ φαινομένου ὑπὸσκάπτει τὰ θεμέλια τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἡ ὁποία οὕτως ἢ ἄλλως πάσχει ἀπὸ ὑπογεννητικότητας».

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔγκλημα ἀφ' ἐνὸς ὀδηγεῖ εἰς τὴν θανάτωσιν ἀριθμοῦ ἀγεννητῶν ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων, ἦτις εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν προχριστιανικὴν καὶ ἐξωχριστιανικὴν βρεφοκτονίαν καὶ νηπιοκτονίαν, ἀφ' ἑτέρου δημιουργεῖ ἰσόβια ψυχοσωματικὰ προβλήματα εἰς τὰς καταφευγούσας εἰς τὴν ἀνατριχαστικὴν αὐτὴν ἐνέργειαν γυναῖκας καὶ τρίτον ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ βιολογικοῦ δυναμικοῦ τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον διαρκῶς συρρικνοῦται, ἐνῶ τοῦτο εἰς τὴν γειτονικὴν Τουρκίαν συνεχῶς καὶ ἀλματωδῶς αὐξάνεται καὶ ἐνισχύεται.

5) Εἰς τὴν Ἀνακοίνωσιν τὴν ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ μεριδὸς Ἀγιορειτῶν πατέρων ἀναφέρεται μὲν κατὰ τρόπον παραπλανητικὸν ὅτι ὁ τέως Ἡγούμενος τῆς Μονῆς Ξηροποτάμου «οὔτε κἀν συναντήθηκε μὲ τὴν Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία», ἀποσιωπᾶται ὁμῶς ἐσκεμμένως τὸ γεγονός ὅτι κατέθεσεν οὗτος διὰ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτοῦ ἐν τῇ Ἱερᾷ Κοινότητι γνώμην ἀπαραδέκτου περιεχομένου.

6) Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δὲν ἀμφισβητεῖ ποσῶς τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν Ἀνακοίνωσιν «ἀνεπίληπτον» καὶ τὰ ἄλλα προσόντα τῶν τιμωρηθέντων, ἀλλὰ καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραβλέψῃ τὰς κατὰ συρροὴν ἐπαναστατικὰς πράξεις καὶ ἐνεργείας αὐτῶν ἐναντίον τῆς ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν ἀρχῆς.

7) Ἐπιστάται ἡ προσοχή τῶν Ἀγιορειτῶν πατέρων νὰ μὴ ἐπιτρέψουν εἰς ἐξεκκλησιαστικούς κύκλους νὰ ἐκμεταλλεῦσιν τὴν παροῦσαν διαφωνίαν, κηδόμενοι, δῆθεν τῶν συμφερόντων τοῦ Ἱεροῦ Τόπου.

8) Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δηλοῖ κατηγορηματικῶς ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξε σκέψις αὐτοῦ ὅπως ἐγκαταστήσῃ ἀποκλειστικῶς Ἑλληνικὰς ἀδελφότητας εἰς τὰς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει Ἱερὰς Μονὰς Χιλιανδαρίου, Ζωγράφου καὶ Ἀγίου Παντελεήμονος, οὔτε δὲ καὶ ὅπως ἀπομακρύνῃ τοὺς ἐν τῷ Ἱερῷ Τόπῳ ἐγκαταβιούστας ἄλλοδαπούς ὀρθοδόξους, ὡς κακοβούλως διαδίδεται. Ἄλλωστε, ὁ ἔθνοφυλετισμὸς κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς ἐν Συνόδῳ συνελθούσῃ ἐν Φαναρίῳ τὸ ἔτος 1872. Ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ὑπενθυμίζεται σχετικῆ κατηγορηματικῆ δήλωσις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου, γενομένη κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐπίσκεψιν αὐτοῦ εἰς Ἅγιον Ὄρος: «... διὸ καὶ τὰ λεγόμενα καὶ ὅλως ἀνευθύνως ἐπαναλαμβάνόμενα ἐσχάτως ὅτι δῆθεν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπελαύνει ἐξ Ἀγίου Ὄρους μοναχοὺς ἀπλῶς καὶ μόνον ἐπειδὴ εἶναι σλαῦοι, μόνον ὡς γραῶδης μῦθος εἶναι δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθοῦν. Ποῖος ἐξεχριστιάνισε τοὺς σλαῦους; Ποῖος τοὺς συμπαρεστάθη καὶ τοὺς ἐγαλοῦχησε πνευματικῶς ἀνὰ τοὺς αἰῶνας; Δὲν εἶναι μήπως τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἡ Μήτηρ αὐτῶν Ἐκκλησία; Καὶ δὲν τὴν εὐλαβοῦνται ὡς τοιαύτην ἐν τῇ συντριπτικῇ πλειοψηφίᾳ αὐτῶν;

9) Τέλος, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὡς Μήτηρ Ἐκκλησία συνιστᾷ στοργικῶς εἰς τοὺς Ἀγιορείτας πατέρας νὰ ἀπέχουν αὐστηρῶς τοῦ κοσμικοῦ φρονήματος, τὸ ὁποῖον, ἀτυχῶς, χαρακτηρίζει πράξεις καὶ ἐπιδιώξεις αὐτῶν κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους.

Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, τῇ 23ῃ Φεβρουαρίου 1994

Ἐκ τῆς Ἀρχιεραρχίας
τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Τὴν 1η Νοεμβρίου γιορτάστηκε ἡ ἐπέτειος 70 χρό-

νων λειτουργίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Σόφιας μὲ θ. λειτουργία στὸ παρεκκλήσι τῆς, μνημόσυνο γιὰ τοὺς ἀειμνήστους διδασκάλους τῆς καὶ εὐχή ὑπὲρ υγείας καὶ ἐπιτυχίας καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν. Ὁ κοσμήτορας I. Denev σὲ εἰσήγησίν του ἀναφέρθηκε στὴν ἴδρυσή καὶ τὸ ἔργο τῆς Σχολῆς. Μέχρι σήμερα ἀποφοίτησαν ἀπὸ αὐτὴ 1489 ἄτομα (1423 ἄνδρες, 66 γυναῖκες, 36 ἄλλοδαποί). Παρέστησαν ὁ πατρ. Μάξιμος, ἀρχιερεὺς τῆς Ἐκκλησίας, ἐκπρόσωποι τῶν πατριαρχείων Ρωσίας καὶ Ρουμανίας, ὁ Διευθ. Θεραπευμάτων Hr. Matanov, ὁ Πρύτανης I. Lalov, καθηγητῆς, φοιτητῆς, ἀπόφοιτοι κ.ἄ.

—Μὲ τὴν εὐλογία τοῦ πατρ. Μαξίμου ἰδρύθηκε Σωματεῖο τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανικῶν Πολυτέκνων Οἰκογενειῶν στὴ Βουλγαρία (SPHMSB). Πρόεδρος του ὁ μηχανικὸς Sl. Slancev. Ἦδη συνεργάζεται μὲ ἀντίστοιχα σωματεία Ἀλβανίας, Ἑλλάδος, Κύπρου, Σερβίας, Τσεχίας καὶ Σλοβακίας. Καιρὸς ἦταν νὰ γίνῃ κάτι τέτοιο, ὄχι μόνον γιὰ τὴν ὑλικὴ καὶ ἠθικὴ ἐνίσχυση τῶν πολυτέκνων Ὀρθοδόξων, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν συνειδητοποίηση τοῦ προβλήματος τῆς ὑπογεννητικότητας μεταξὺ τῶν χριστιανῶν τῆς Βουλγαρίας.

—Στὸν ξεχωριστὸ Ἀγιασμὸ τῶν ὑδάτων τῶν «ἀντιπατριαρχικῶν», στὴ λίμνη Αγιάνα, στὸ πάρκο τοῦ Βέριδος, εἶχαμε μία ἐκπλήξη. Σ' αὐτὴν παρέστη ὁ παπικὸς νούνσιος Mario Ricci, ὁ ὁποῖος στὸ παρελθὸν δήλωνε ὅτι ἀναγνωρίζει ὡς κανονικὴ τὴ Σύνοδο ὑπὸ τὸν πατρ. Μάξιμο! Οἱ ἐπόμενες ἡμέρες θὰ μᾶς δείξουν, ἂν τὸ Βατικανὸ ἀποφάσισε νὰ δημοσιοποιήσει τὴ ...διαιρετικὴ πολιτικὴ του στὴ Βουλγαρία. Στὴ σύναξη τῶν ἀντιπατριαρχικῶν τέλεσε τὸν Ἀγιασμὸ ὁ καθηρημένος (Βελίκης) Γαλακτίων, ἀρχιεραρχίας τῆς «Ἱ. Συνόδου». Μεγάλοι παρόντες ὁ πρῶην πρωθυπουργὸς F. Dimitrov, ὁ δήμαρχος τῆς Σόφιας A. Janculev καὶ πολλοὶ ἄλλοι πολιτικοί. Ἐδῶ δηλαδὴ εἶχαμε τὸν Ἀγιασμὸ τοῦ κόμματος τῆς Ἐνώσεως Δημοκρατικῶν Δυνάμεων!

—Ἀπὸ τὴν 19.1.1994 στὸν κατάλογο τῶν μητροπόλεων, στὴς ὁποῖες θὰ διεξαχθοῦν ἐκλογές γιὰ νέο μητροπολίτη, προστέθηκε ἡ μητρ. Δοροστόλου καὶ Τζερβενού. Ἡ Ἱ. Σύνοδος ἀποδέχθηκε τὴ γραπτὴ παραίτηση ποὺ τῆς ὑπέβαλε ὁ γέρον μητρ. Σωφρόνιος. Τοποτηρητῆς γιὰ τὴν ὀργάνωση τῶν ἐκλογῶν ὀρίστηκε ὁ Βάρνας καὶ Πρεσλάβας Κύριλλος. Ἦδη ὁ Κύριλλος μετέβη στὴν μητρ. Νευροκοπίου τὸ Δεκέμβριο καὶ, παρὰ τὴς ὀργανωμένους ἀντιδράσεις κάποιων «ἀντιπατριαρχικῶν» καὶ ἄλλων παραγόντων, προετοίμασε τὸ ἔδαφος γιὰ τὴς ἐκλογές. Τὸ ἴδιο ἐπράξε καὶ στὴ μητρόπολη Δοροστόλου καὶ Τζερβενού.

—Ἀπὸ τὴν 1.2.1994 ὁ Βιδυνίου Δομετιανὸς καὶ ὁ Σλίβεν Ἰωαννίκιος κίνησαν τὴς διαδικασίες καὶ γιὰ τὴς μητροπόλεις Βελίκο Τυρνόβου, Βράτςας καὶ Στάρας Ζαγόρας. Πάντως τὰ πράγματα, ὡς πρὸς τὴς ἐκλογές, ἐξελισσονται θετικὰ στὴς μητρ. Δοροστόλου καὶ Τζερβενού καὶ Βελίκο Τυρνόβου.

Δ. Β. Γ.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Π. Β. Πάσχου, ΤΟ ΓΕΡΑΚΙ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΗ (διηγήματα), Έκδόσεις «ΑΡΜΟΣ», Άθήνα 1993, σσ. 134.

Τὰ τελευταία δέκα χρόνια ὁ Π. Β. Πάσχος – γνωστός ποιητὴς καὶ δοκιμιογράφος – μᾶς ἔδωσε τρία βιβλία του, στὰ ὁποία περιέχονται διηγήματα, γραμμένα κατὰ καιροὺς καὶ δημοσιευμένα, μερικὰ ἀπ' αὐτά, σὲ γνωστὸ περιοδικό. Ἔτσι ἔχουμε τὶς συλλογὲς διηγημάτων, «Άλγος Νηπίων» (1983) καὶ «Άνεβαίνοντας τὸν Άλιάκμονα» (1989), στὶς ὁποῖες ἦλθε νὰ προστεθεῖ καὶ ἡ νέα, πού φέρει τὸν τίτλο, «Τὸ γεράκι τοῦ Προφήτη».

Στὴ συλλογὴ αὐτὴ συναντοῦμε δέκα διηγήματα τὰ ὁποία καὶ χωρίζονται σὲ δύο ἐνότητες. Συγκεκριμένα: τὰ πέντε πρῶτα, «στεγάζονται» στὴν πρώτη ἐνότητα, ἡ ὁποία φέρει τὸν τίτλο τοῦ βιβλίου «Τὸ γεράκι τοῦ Προφήτη» καὶ περιλαμβάνει τὰ διηγήματα: 1) «Τὸ γεράκι τοῦ Προφήτ' Ἡλία, (σ. 11-19) 2) «Ἡ ἀπαγωγὴ – ἀπὸ τὸ μικρὸ ἡμερολόγιο ἑνὸς κοριτσιοῦ», (σ. 20-34) 3) «Ζωνάρι - Πετραγῆλι», (σ. 35-59) 4) «Χρυσουαγῆ, Ρωμοσύνη», (σ. 60-69) καὶ 5) «Άκούγοντας Κάφκα», (σ. 70-78). Τὰ ὑπόλοιπα πέντε διηγήματα βρίσκονται στὴ β' ἐνότητα, τῆς ὁποίας ὁ τίτλος εἶναι ἀπόλυτα ταυτισμένος μὲ τὸ περιεχόμενο καὶ τὴν οὐσία τῶν διηγημάτων αὐτῶν. Ἔτσι, λοιπόν, κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τοῦ τίτλου «Ὁ ἔρωτας τῆς Ἐρήμου» φιλοξενοῦνται τὰ ἑξῆς διηγήματα: 1) «Ἡ πόρνη πού μετανόησε» (σ. 81-87), 2) «Μόνονι στὸ ἄγνωστο νησί», (σ. 88-94), 3) «Τὸ ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο πόδι», (σ. 95-98), 4) «Πρόσκληση σὲ δείπνο», (σ. 99-110) καὶ 5) «Ὁ ἔρωτας τῆς Ἐρήμου» (σ. 111-134).

Άν ἐπιμείνομε στὸ νὰ δοῦμε μὲ προσοχὴ τὰ διηγήματα ἐτοῦτα, θὰ παρατηρήσουμε, πῶς στὴν πρώτη ἐνότητα ὁ Πάσχος ἐπιχειρεῖ νὰ μᾶς δώσει μιὰ σειρά ἀπὸ διηγήσεις, πού ἀγγίζουν τὴ μνήμη τοῦ χτές, τὴν ἱστορία ἴσως, ἢ καὶ ἀκόμη τὴν καθημερινότητα. Κάποτε οἱ χαρακτήρες τῶν ἀνθρώπων μᾶς ἐπιτρέπουν τὴν κριτικὴ ἀξιολόγηση: γι' ἀποδοχὴ ἢ ἀπόρριψη (λ.χ. ὁ πῶς ἡ Γερόντισσα Χρυσουαγῆ, πού «ἔμοιαζε μὲ τὴ μαυροφορεμένη ἐκείνη φηγούρα» πού ὁ Κόντογλου ζωγράφιζε, γιὰ νὰ δείχνει τὴν πονεμένη Ρωμοσύνη» (σ. 62), σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν ἐνοχλητικὸ ἄγνωστο τοῦ διηγηματοῦ «Άκούγοντας Κάφκα»). Ὡστόσο, αὐτὸ πού ἀγγίζει τὴν ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστη εἶναι τὰ πρόσωπα κάποιων ἱερέων, τραγικῶν προσώπων, πού ζοῦν ὀριακὲς στιγμὲς, ὅπως ὁ παπα-Θεόδωρος (σ. 17 ἑξ.), ἢ ὁ παπα- Γιώργης (σ. 39 ἑξ.), ἀλλὰ καὶ γίνονται οἱ πνευματικοὶ ὁδηγοὶ μὲ τὸ μαρτύριό τους, ὅπως ὁ παπα-Χριστοφόρος (σ. 45-46) καὶ ὁ παπα-Νικόλας (σ. 50 ἑξ.), ὁποῦ σὲ κάνουν νὰ μὴ νιώθεις στὴν καρδιά σου «ἄλλο ἀπὸ Μακεδονία, δηλαδὴ ἀπὸ πεντακάθαρη μαρτυρικὴ Ἑλλάδα» (σ. 59)!

Προχωρώντας στὴ β' ἐνότητα, συναντοῦμε τὸν κόσμον τὸν εὐκατάνυκτο, τοῦ συναξαριοῦ, τῶν Γεροντικῶν διηγήσεων, τὸν τόσο οἰκείο στὸν ὑμνοαγιολόγο πανεπιστημιακὸ δάσκαλο. Μόνον πού, αὐτὴ τὴ φορὰ, δὲν προέχει ἡ ἔρευνα καὶ ἡ μελέτη, ἀλλὰ ἡ παρουσία τοῦ ὀρθόδοξα πλασμένου ψυχισμοῦ τοῦ Πάσχου, ἔτσι ὥστε νὰ καταφέρει, μὲ ἐνάργεια, πειστικότητα καὶ σιγουριά, νὰ μᾶς εἰσοδεύσει μὲ τὴ γνωστὴ λογοτεχνικὴ μαεστρία του, στὸν καθαγιασμένο χώρον τῆς ἐρήμου, ὅπου καὶ ἐκεῖ κονταροχτυπιοῦνται κάποιες ψυχὲς μὲ τὸ Κακὸ καὶ τὴν ἁμαρτία, ἀναζητώντας τὴ λύτρωση. Ἔτσι ἡ Ταῖσία (σ. 82 ἑξ.) γίνεται τὸ πρότυπον γιὰ μετάνοια, γιὰ «προκοπὴν βίου», ὁ Παῦλος (σ. 100 ἑξ.) μᾶς ἐξηγεῖ μὲ τὴν ἀπλότητα πού τὸν διακρίνει τὸν μακαρισμὸ τοῦ Κυρίου «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» (Ματθ. ε', 3) καὶ ὁ «μέγας ἀναχωρητῆς, μὲ τ' ὄνομα Παφνούτιος» (σ. 111 ἑξ.), μᾶς προτρέπει νὰ ἐπισκεφτοῦμε μαζί του ἁγίους Γέροντες, γιὰ νὰ λάβουμε εἰρήνη καὶ ἁγιασμὸ.

Ἔχουμε τὴ γνώμη, πῶς τὸ ἐγγεῖρημα αὐτὸ τοῦ Πάσχου ἀποσκοπεῖ, τόσο στὴν προσωπικὴ του πνευματικὴ βελτίωση, ὅσο καὶ στὴ δικὴ μας πνευματικὴ ἐνίσχυση. Ἄλλωστε, ἡ ἐπιλογή τῶν θεμάτων, ὁ τρόπος παρουσίας αὐτῶν καὶ, γενικὰ, ἡ ὄλη του ἐνασχόληση μὲ τέτοιου εἴδους διηγήσεις, αὐτὸ μαρτυροῦν: στὸ νὰ καταφέρει ὁ ἀναγνώστης νὰ βρεῖ τὸ σίγουρον μονοπάτι, πού ἐπιθυμεῖ, γιὰ νὰ τὸν ὀδηγήσει στὸν πνευματικὸ βίον (στὴ συνάφειά τους τὰ διηγήματα τῆς β' ἐνότητας, μποροῦμε νὰ ποῦμε, ὅτι ἔμμεσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὶς συλλογὲς «Τὸ ἔαυ τῆς Ἐρήμου» (1986) καὶ «Μέλι τὸ ἐκ πέτρας» (1989), δηλ. «Μικρὸ Γεροντικό», τόμ. Β'.

Άν καὶ ἐντοπίζεται εὐκόλα ὁ προσωπικὸς τόνος πού διατρέχει τὶς ἐπιμελεῖς διηγήσεις τοῦ Πάσχου, ἐν τούτοις οἱ ἐμφανεῖς ἐπιδράσεις (τοῦ Κόντογλου καὶ τοῦ Παπαδιαμάντη) νοστιμίζουν περισσότερο τὸ λόγο του, δίνοντας ἔτσι καὶ τὴν ἄλλη ἐντύπωση: ὅτι δηλ. ὁ τρόπος γραφῆς τοῦ Πάσχου δὲν εἶναι μετέωρος, μήτε καχεκτικός, ἀλλὰ ἔχει τὶς ρίζες του, πού ἀγγίζουν τόσο τὸν Ἀἰβαλιώτη Ἁγιογράφο, ὅσο καὶ τὸν Γέροντα τῆς Σκιαθοῦ. Καὶ αὐτὸ μπορεῖ κάποιος νὰ τὸ διαπιστώσει στὸ διήγημα «Χρυσουαγῆ, Ρωμοσύνη», ὅπου ὁ εὐχνημος λόγος τοῦ Πάσχου ἀφήνεται νὰ ζυμωθεῖ μὲ τὸ προζύμι τῶν δυὸ ἀγαπημένων του λογογράφων, γιὰ νὰ φέρει τὸ ποθητὸ ἀποτέλεσμα: δηλ. τὴν τόσο εὐλογημένη διακονία τοῦ γνήσιου ἑλληνορθόδοξου λόγου (ὁποῦ στὶς μέρες μας δοκιμάζεται καὶ περιφρονεῖται), κρατώντας ἔτσι ἐπάξια τὸν ἐπόμενο κρῖκο τῆς διαδοχῆς στὰ ἑλληνικὰ ἀλλὰ καὶ τὰ ὀρθόδοξα γράμματα.

π. Κ. Ν. ΚΑΛΛΙΑΝΟΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερά Μητρόπολις Σάμου καὶ Ἰκαρίας

ΚΛΗΤΗΡΙΟΝ ΕΠΙΚΡΙΜΑ

Πρὸς τὸν Ἱεροδιάκονον π. Στέφανον (κατὰ κόσμον Δημήτριον) Ἀλεξάνδρου Κακαντώνη, Διάκονον Ἱεροῦ Ναοῦ

Κοιμήσεως Θεοτόκου Βαθῆος
(νῦν ἀγνώστου διαμονῆς)

Καλοῦμέν σε νὰ ἐμφανισθῆς αὐτοπροσώπως ἐνώπιον ἐμοῦ, τοῦ Αἰδεσιμωτάτου Ἱερέως π. Γεωργίου Ἀρχοντούλη, ἐκτελούντος χρέη Ἀνακριτοῦ, δυνάμει τῆς ὑπ' ἀριθμ. πρωτοκ. 344/21.10.1993 Ἀποφάσεως τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Σάμου καὶ Ἰκαρίας κ. Παντελεήμονος, τὴν 30ην Μαρτίου 1994, ἡμέραν Τετάρτην καὶ ὥραν 10ην πρωινήν, εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Σάμου καὶ Ἰκαρίας, διὰ νὰ ἀπολογηθῆς: 1) Ἐπὶ ἐγκαταλείψει τῆς ὀργανικῆς σου θέσεως (Ἱεροδιακόνου) στὸν Ἱερό Ναὸ Κοιμήσεως Θεοτόκου Βαθῆος, 2) Ἐπὶ ἰδρύσει καὶ συστάσει πολιτικῆς κόμματος, καὶ 3) Ἐπὶ ἀποβολῇ τῆς ιδιότητος τοῦ κληρικοῦ καὶ μοναχοῦ τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Σάμου καὶ Ἰκαρίας.

Ἐν Σάμῳ τῇ 24ῃ Φεβρουαρίου 1994

Ὁ Ἀνακριτὴς

Γεώργιος Ἀρχοντούλης, ἱερεὺς

Ὁ Γραμματεὺς

Νικ. Σπάγος, ἱερεὺς

Ἱερά Μητρόπολις Δημητριάδος

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρῶν 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου «Περὶ ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικῆς ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ.

Ἁγίου Ἀντωνίου Ἀγίας

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς θέσεως.

Ἐν Βόλῳ τῇ 15ῃ Μαρτίου 1994

† Ὁ Δημητριάδος ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Ρεθύμνης & Αὐλοποτάμου

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις: α) τοῦ ἀρθροῦ 20 § 1 καὶ 6 τοῦ Νόμου 1476/1984, β) τοῦ Π. Διατάγματος 225/1985, γ) τοῦ Προεδρικοῦ Διατάγματος 334/1987, δ) τοῦ Νόμου 4149/1961 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς ἐν Κρήτῃ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας» καὶ προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν, κατ' ἐξαίρεσιν δι' ἐπιλογῆς, πλήρωσιν τῆς κενῆς θέσεως τοῦ Γραμματέως τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱεράς Μητροπόλεως κλάδου ΑΤ/4, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας 1) ὑγιᾶς περὶ τὴν πίστιν τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, 2) ἀδιάβλητον τὸν βίον, καθ' ἃ ὁ Εὐαγγελικὸς Νόμος ἐπιτάττει καὶ 3) τὰ ὑπὸ τῶν κεimένων διατάξεων καὶ Κανονισμῶν προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς εἰκοσαήμερου ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν σχετικὴν αἴτησιν μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων δικαιολογητικῶν διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς θέσεως.

Ἐν Ρεθύμνῃ τῇ 1ῃ Μαρτίου 1994

† Ὁ Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου ΘΕΟΔΩΡΟΣ

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Τηλ. 72.18.308, Fax 72.26.597

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος ΣΕΡΑΦΕΙΜ

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

† Ὁ Ζακύνθου ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Ὁμότ. Καθηγ. **ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ**

Ἀρχων Διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Μ.Χ.Ε.
Τακτικὸν Μέλος τῆς «Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας
τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Αἱ Οἰκουμενικαὶ συζητήσεις ἐν Santiago de Compostela.

Οἴκουμ. Πατριάρχου Βαρθολομαίου, Προσφώνησις πρὸς τὰ μέλη τοῦ Συνεδρίου περὶ εἰρήνης καὶ θρησκευτικῆς ἀνοχῆς (Πόλις, 8.2.1994).

Πρωτοπρ. Θεοδώρου Ζήση, Τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν στη Β/βάθμια Ἐκπαίδευση. Διαπιστώσεις καὶ προτάσεις.

Ι.Μ. Χατζηφώτη, Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τοῦ Καντέρμπουρου G. Carey στὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Καλλιόπης Δ. Σπινέλλη, Ἀσκησιμὸς Λατρείας στὶς Φυλακὲς καὶ ἀνθρώπινα δικαιώματα.

Μιχ. Γ. Τρίτου, Κοσμῆς Αἰτωλός, ὁ ἐπαληθευόμενος προφήτης.

Ἰωάννου Μπουγάτσου, Συμβολὴ τοῦ Κων/νου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821.

Ἀρχιμ. Μακαρίου Βασιλά, Ὁ ρόλος τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἀνατέλλουσα χιλιετία.

Ἰωάννου Φ. Ἀθανασόπουλου, Οἱ παιδομαρτυρὲς τῶν Πατρῶν Ἀναστασία καὶ Χριστόδουλος.

π. Παύλου Μοναχοῦ, Λαυριώτου, Προηγούμενος Χρυσόστομος Λαυριώτης (1856-1908).

Παρατηρήσεις καὶ Σχόλια.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Βιβλιοκρισίαι.

Παράρτημα.